

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Pavlína Sovková

Hrdinové Vysočiny v boji proti nacismu a využití
tohoto tématu v pedagogické praxi

Olomouc 2020

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kopeček, Bc., Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci, květen 2020

.....

Pavλίna Sovková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala PhDr. Pavlovi Kopečkovi, Bc., Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za odborné vedení, rady a připomínky.

OBSAH

ÚVOD	7
1 LETCI Z VYSOČINY	11
1.1 Průběh odchodů československých letců do zahraničí	11
1.2 Letci z Vysočiny, kteří zahynuli během bojů ve Francii	13
1.2.1 Jan Černý.....	13
1.2.2 František Bieberle	14
1.2.3 Jindřich Beran	15
1.3 Letci z Vysočiny v RAF.....	17
1.3.1 Jaroslav Hloužek	18
1.3.2 Josef Stehlík	19
1.3.3 Emilián Mrázek	21
1.3.4 Karel Mrázek.....	22
1.3.5 Oldřich Soukup	23
1.3.6 Jindřich Svoboda.....	24
1.3.7 Karel Kuttelwascher.....	26
2 PŘÍSLUŠNÍCI ČESKOSLOVENSKÝCH POZEMNÍCH JEDNOTEK ...31	31
2.1 Vítězslav Houdek.....	31
2.2 Bohumil Prchal.....	32
2.3 Jindřich Hybín.....	33
2.4 Walter Isternitz.....	35
2.5 Leopold Orstein.....	38
2.6 Bedřich Orstein	39
3 LUDVÍK SVOBODA – VOJÁK A KONTROVERZNÍ POLITIK	42

3.1	Mládí Ludvíka Svobody.....	42
3.2	Odchod do Polska	44
3.3	Činnost Svobody v SSSR.....	46
3.4	Úkol v Turecku	47
3.5	Válečné období.....	48
3.6	Život po válce.....	51
4	ANTONÍN KALINA – POLITICKÝ VĚZEŇ A ZACHRÁNCE ŽIDOVSKÝCH DĚTÍ.....	53
4.1	Mládí	53
4.2	Třicátá léta 20. století	54
4.3	Zatčení.....	55
4.4	Pobyt Antonína Kaliny v Dachau	55
4.5	Činnost Antonína Kaliny v Buchenwaldu.....	57
4.6	Návrat domů.....	65
5	JAN KUBIŠ – ČESKOSLOVENSKÝ VOJÁK VYSLANÝ Z VELKÉ BRITÁNIE.....	67
5.1	Předválečné období	67
5.2	Odchod za hranice.....	68
5.3	Ve Velké Británii	71
5.4	Anthropoid	73
5.5	V protektorátu Čechy a Morava	75
5.6	Atentát na Reinharda Heydricha	79
5.7	Boj v kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze	84
6	VYUŽITÍ PRÁCE VE VÝUCE	87
6.1	Zařazení práce do vzdělávací oblasti	87

6.2	Využití práce ve vzdělávacím oboru dějepis a občanská výchova	88
6.3	Využití práce v souladu s ŠVP ZŠ a MŠ Myslibořice	88
6.3.1	Příklad využití práce – zahraniční odboj.....	91
6.3.2	Projektový den – exkurze do domu Jana Kubiše v Dolních Vilémovicích.....	92
6.3.3	Příklad využití v praxi – exkurze do Pamětní síně Antonína Kaliny ...	94
6.3.4	Příklad využití v praxi – exkurze Ohrazenice	95
6.4	Další místa, která lze navštívit v rámci výuky	96
6.4.1	Památník hrdinů Heydrichiády.....	96
6.4.2	Ořechov	96
6.4.3	Po stopách operace Spelter.....	97
6.4.4	Muzeum RAF v Polici.....	98
	ZÁVĚR.....	99
	POUŽITÁ LITERATURA.....	101
	POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE.....	106
	SEZNAM ZKRATEK.....	107
	PŘÍLOHY	110
	ANOTACE.....	124

ÚVOD

V roce 1938 došlo k podepsání mnichovské dohody. Okolní svět nečinně sledoval, jak Československo přichází o třetinu svého území, aniž by k tomu dal Hitlerovskému Německu nějaký podnět. Svět na Čechoslováky pohlížel jako na ty, kteří se vzdali bez boje. Samotní Čechoslováci situaci chápali jako obrovskou křivdu, dodnes se historici dohadují, zda se Československo mělo bránit, nebo zda tehdejší prezident zvolil tu nejlepší cestu, aby ochránil svůj lid.

I přes trauma spojené s Mnichovem a poté s 16. březnem 1939, kdy došlo k vytvoření protektorátu Čechy a Morava, se k překvapení všech Čechoslováci nevzdávali, ba naopak. Mnozí z nich se rozhodli, že se o svůj domov budou prát za jakoukoliv cenu. Bývalí vojáci a dobrovolníci se rozhodli, že chtějí o Československo bojovat, proto odešli za hranice vlastního státu, opustili své domovy a rodiny. Ti poté bojovali proti nacistům ve vzduchu i na souši. Spousta z nich se nikdy do Československa již nevrátila, neboť za svoji odvahu zaplatili nejvyšší cenou, svým životem. Hrstka těch, kteří odešli do zahraničí, se do své domoviny dostali jako parašutisté, kteří v protektorátu měli splnit nějaký úkol. Jejich situace nebyla však o nic snazší než situace těch, kteří Němcům čelili přímo na frontě.

Pak tu byli ti, kteří neodešli do zahraničí, ale s nacisty sváděli svůj boj přímo na území protektorátu Čechy a Morava. Začaly tak vznikat již v roce 1939 ilegální odbojové organizace a skupiny, které prováděly různé sabotáže, ukrývaly hledané osoby a pomáhaly skupinám parašutistů, které byly ve druhé světové válce vysazeny ve vlasti. Parašutisté by neměli sebemenší šanci přežít, pokud by jim nepomáhali domácí odbojáři. Mezi nejznámější organizace, které svou působností sahaly až na území Vysočiny, patří například Obrana národa a Rada Tří. Ani oni však neměli situaci snadnou, jelikož se i v domácím obyvatelstvu našli takoví, kteří s nacisty sympatizovali. Tito kolaboranti pak Němcům napomáhali v ničení odbojových organizací.¹

Nejznámější skupinou, která operovala na území Vysočiny, byla skupina Spelter. Částečně byl s Vysočinou spjat i osud skupiny Bivouac, konkrétně s osobou parašutisty Františka Pospíšila z Rešic, který byl poté, co došlo k rozpadu skupiny, na území Vysočiny

¹ JANÍK, V. *Operace SpelterLenka-Jih*. Praha: Naše vojsko. 2008. s. 138-139.

nějaký čas ukrýván.² Dalšími skupinami, které operovaly na Vysočině, byly skupiny Tungsten a Calcium. V posledním roce války byla pomoc na území Vysočiny poskytnuta také skupinám Platinum Pewter a Bauxite.³

Ve skupinách Tungsten a Calcium se nacházeli také rodáci z Vysočiny Leopold Musil a František Široký.⁴

Situace na domácím území se pro odbojáře zhoršila poté, co byl ze své funkce říšského protektora odvolán Konstantin von Neurath, který byl podle oficiálních zpráv poslán na zdravotní dovolenou. Pravdou však bylo, že se Hitlerovi příliš nehodil, jelikož byl oproti jeho nástupci velmi mírný. Místo Neuratha byl poslán do Prahy jako zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich. Ten okamžitě po svém nástupu začal pracovat na zlikvidování domácího odboje. K prostředkům, kterých Heydrich užíval, aby dosáhl svého cíle, patřilo hlavně zastrašování a teror.⁵

Zahraniční odboj se rozhodl, že je potřeba ukázat Říši, že Čechoslováci si nenechají takovýto teror líbit bez nějaké odezvy, a tak byl vytvořen plán na zlikvidování Heydricha.⁶ Nikdo si však neuměl ani představit, jaké represe nastanou pro domácí obyvatelstvo poté, co bude tento cíl splněn. Odbojáři však ani přes to, že během Heydrichiády byli vyvražďováni muži, ženy i děti, aniž by měli nějakou spojitost s odbojem, ve své činnosti nepolevili.

Cílem diplomové práce je seznámit s některými významnými osobnostmi Kraje Vysočina, které v období druhé světové války bojovaly proti nacistickému Německu a seznámit s těmito osobnostmi žáky základních škol na Vysočině.

Práce je tvořena šesti kapitolami. V první kapitole jsou vybráni významní českoslovenští letci pocházející z Vysočiny, kteří odešli bojovat proti nacismu do zahraničí, neboť na území jejich státu jim to situace neumožnila. Kapitola je rozdělena na

² ŠOLC. J. *Bylo málo mužů*. Praha: Merkur, 1991. s. 88-89.

³ VONDRÁČEK. J. *Poslední parašutista, životní příběh generálmajora Jaroslava Klemeše*. Praha: ANTLET, 2013. s. 118.

⁴ ŠOLC. J. *Bylo málo mužů*. Praha: Merkur, 1991. s. 206-207.

⁵ ČVANČARA. J. *Anthropoid, příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 155.

⁶ ŠOLC. J. *Přijedeme za svítání*. Praha. Naše vojsko, 2005. s. 20.

tři podkapitoly. První kapitola seznamuje s cestou budoucích pilotů do zahraničí a s jejich zapojením do bojů v Polsku a Francii. Druhá podkapitola pojednává o vybraných pilotech, jejichž život skončil během bojů za Francii. V následující podkapitole je popsána situace československých letců v britském Královském letectvu, stejně jako v předchozí podkapitole jsou i zde vybrány osudy několika rodáků z Vysočiny.

Ve druhé kapitole se práce věnuje příslušníkům československé zahraniční armády. Ke vstupu do armády však každého z nich poháněla rozdílná motivace a jejich osudy se v mnohém liší. Třetí kapitola je věnována osobnosti Ludvíka Svobody, který sehrál významnou roli při formování zahraničního odboje na východě. Čtvrtá kapitola je věnována osobnosti Jana Kubiše, který byl zařazen do paradesantní skupiny Anthropoid, jejímž úkolem bylo zneškodnit zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. V kapitole jsou také zmíněny osudy rodiny Jana Kubiše poté, co byla zradou vyzrazena jeho identita. V následující kapitole je vybrána osobnost Antonína Kaliny, který na rozdíl od ostatních zmíněných nebyl příslušníkem armády a jeho situace byla značně ztížena tím, že s nacisty bojoval v koncentračním táboře, do kterého byl již na počátku války vyslán.

Poslední kapitola se zaměřuje na využití práce ve výuce na základní škole. Jsou zde uvedeny příklady, jak může být práce zařazena do výuky. Část kapitoly je zaměřena na další místa, která mohou vyučující v rámci výuky občanské výchovy nebo dějepisu navštívit.

Během psaní práce bylo vycházeno převážně z literatury českých autorů a historiků. Při psaní prvních dvou kapitol byla použita hlavně literatura, která se věnovala osudům několika příslušníkům československého zahraničního odboje z Vysočiny, literatura však byla často zaměřena na osobnosti, které žily na území Vysočiny až v poválečném období. V kapitole o letcích byla také využita literatura, kterou napsali sami českoslovenští příslušníci RAF.

Během psaní kapitoly o Ludvíku Svobodovi byla využita zejména literatura, jejímž autorem byl právě Ludvík Svoboda. K tomu. Větší objektivitě kapitoly pak posloužily publikace, které se zabývaly československým zahraničním odbojem všeobecně.

Během psaní kapitoly o Antonínu Kalinovi byla využívána zejména kniha od Stanislava Motla, který se v ní zabývá osudy Antonína Kaliny nejenom ve válečném

období a který se při jejím psaní setkal s příbuznými Kaliny a s několika dětmi, jejichž život Antonín Kalina zachránil. Další použitá literatura byla napsána také zachráněnými dětmi.

V kapitole zaměřené na osobnost Jana Kubiše bylo vycházeno převážně z knih Jaroslava Čvančary a Eduarda Stehlíka. Psaní této části práce bylo usnadněno tím, že o osobnosti Jana Kubiše vyšla celá kniha a operaci Anthropoid se věnovalo mnoho autorů od jeho provedení až do současnosti.

Volba osobností, které do práce budou zařazeny, byla nesnadná. Jan Kubiš a Ludvík Svoboda, kterým jsou věnovány samostatné kapitoly, patří k velmi významným osobnostem zahraničního odboje a oba přispěli k osvobození Československa. Splnění úkolu Jana Kubiše ovlivnilo mnoho životů včetně obyvatel Vysočiny. Antonín Kalina byl do práce zařazen, protože jeho život byl jedinečný, a přesto málokdo jeho osobnost zná. Ani v okolí Třebíče nejsou jeho činy příliš v povědomí místních občanů. Výběr ostatních příslušníků zahraničního odboje byl převážně náhodný. Pocházeli z různých koutů Vysočiny.

1 LETCI Z VYSOČINY

1.1 Průběh odchodů československých letců do zahraničí

Role československých letců za druhé světové války bývala dříve velmi opomíjena, přestože členů RAF, kteří psali naši historii, byly tisíce. Byli nuceni tajně odejít ze svých domovů, ze své vlasti, aby mohli bojovat proti nacismu. Aby se mohli postavit tváří v tvář svým nepřátelům, nabízeli své schopnosti armádám jiných zemí, o kterých se předpokládalo, že se do bojů přímo zapojí.⁷ Prvním státem pro československé letce, důstojníky a dobrovolníky, kteří odcházeli z protektorátu a ze Slovenska do Francie, se stalo na přelomu srpna a září roku 1939 Polsko. Během letních měsíců téhož roku se předpokládalo, že nacistické Německo rozpoutá válku právě zde.⁸

Během prvních dvou válečných let odešlo do zahraničí 1 265 letců, šlo o více než polovinu předválečných vojenských letců československé armády. Od počátku války byli velmi žádaní. Po vytvoření protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 o československé letce projevil zájem i německé Luftwaffe. Tuto verbovací akci se však podařilo naprosto bojkotovat díky Obráně národa, která od roku 1939 působila na našem území.⁹

Během července a srpna roku 1939 odešlo devadesát tři Čechoslováků sloužit do polské armády, kde zaujali ve většině případů pozici leteckého instruktora a cvičili nové polské piloty. V září však vtrhli němečtí vojáci do Polska a pár z nich zemřelo během náletů Luftwaffe na tamní leteckou základnu.¹⁰

Poté, co bylo Polsko poraženo, odešli někteří letci do Rumunska, odkud se poté později dostali do Francie. Ludvík Svoboda prosazoval odchod do SSSR, protože se domníval, že sehraje rozhodující roli v porážce nacistické říše. Vojáci, kteří však odešli do SSSR, byli na žádost čs. vlády, která sídlila v Londýně, přesunuti během tří transportů na

⁷ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 7.

⁸ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 33.

⁹ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 34.

¹⁰ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 34.

západ. Vláda toto rozhodnutí obhajovala tím, že na západě probíhají boje a každý letec je zde potřebný.¹¹

Kolem pěti set Čechoslováků ještě před vypuknutím druhé světové války odešlo sloužit do Francie. Francouzi vítali ve své armádě každého, kdo disponoval leteckým diplomem a znalostí francouzského jazyka, který byl zařazen mezi povinné předměty na vojenských školách v předválečné Československé republice.¹² Všichni příchozí letci, kteří přijeli do Francie, aby zde mohli bojovat proti nacismu, byli nuceni zavázat se na pět let do Cizinecké legie. V případě vypuknutí války mělo dojít k ukončení tohoto závazku.¹³ Počátkem září 1939 bylo povoleno, aby Čechoslováci vytvořili na francouzské půdě československou armádu. Francouzi však nechtěli československé letce pustit tak snadno. Nedostatek pilotů tehdy sužoval všechny armády, bylo snazší sestrojít nový letoun než výcvik nových pilotů. Když došlo 1. června 1940 k německé invazi do Francie, Francouzi teprve svolili k podepsání dohody, která umožňovala vybudování československých leteckých jednotek ve Francii. K realizaci této dohody však nestihlo dojít.¹⁴

Čechoslováci byli však z připravenosti Francie na válku velmi zaraženi. Nejenže podmínky, ve kterých měli letci žít, nebyli příjemné, jelikož Francouzi nedbali na pořádek, ale ani v armádě nepanovala přílišná morálka. Tomu všemu dominovala zastaralá technika. Překvapení nebralo však konce, s výcvikem nových střelců začala francouzská armáda až ve chvíli, kdy válka byla již vypovězena.¹⁵

I přes tyto podmínky však českoslovenští letci do bojů o francouzské území výrazně zasáhli během května a června roku 1940. Bojovali však jako příslušníci francouzského letectva. Z veškerých nasazených pilotů do této akce tvořili Čechoslováci jednu čtvrtinu. Konkrétně se boje účastnilo 110 letců, pro 21 z nich se boje o Francii staly osudnými. Podařilo se jim zneškodnit 166 německých a italských letadel.¹⁶

¹¹ ŠMOLDAS, Z. *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*. Praha: Naše vojsko, 1987. s. 72-73.

¹² EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 34.

¹³ ŠMOLDAS, Z. *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*. Praha: Naše vojsko, 1987. s. 79.

¹⁴ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 34.

¹⁵ ŠMOLDAS, Z. *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*. Praha: Naše vojsko, 1987. s. 79-80.

¹⁶ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 34.

1.2 Letci z Vysočiny, kteří zahynuli během bojů ve Francii

1.2.1 Jan Černý

Jan Černý pocházel z dnes již neexistující obce Heřmanice, které se nacházely nedaleko Třebíče. Narodil se 25. ledna 1915. Poté, co vychodil obecnou školu a měšťanku v nedalekých Rouchovanech, protože byl jeho otec hostinský, vyučil se číšníkem. Více než práce číšníka ho lákaly motory, proto změnil své zaměstnání, když mu bratranec nabídl, aby v jeho výrobně limonád pracoval jako řidič.¹⁷

Ještě více než automobily ho však lákalo létání. To také vedlo k tomu, že se v roce 1935 stal členem aeroklubu v Brně. Osud zkoušel Jana Černého od samého počátku jeho letecké kariéry. Během nahazování motoru utrpěl zranění horní končetiny, když mu o ruku během startování zavadila vrtule.¹⁸

Na konci března 1937 se přihlásil k vojenskému letectvu. Výcvik podstoupil u 77. letky leteckého pluku 5 v Brně, zde také od listopadu téhož roku studoval na poddůstojnické škole. Během února podstoupil pilotní výcvik, ten dokončil 15. září 1938. Od července 1938 byl povýšen na svobodníka.¹⁹ Než došlo k březnovým událostem 1939, sloužil u výše zmíněné brněnské letky, ve které podstoupil výcvik. Poté byl propuštěn a začal pracovat ve firmě, která prodávala motocykly ČZ.²⁰

Rozhodl se, že odejde do exilu, kde bude moci zasáhnout do boje proti Němcům a kde mu bude umožněno létat. Na Těšínsku přešel česko-polskou hranici. Dostal se do Bronowic, vstoupil do Cizinecké legie. Lodí se z Polska dostal do Francie. Ve Francii byl nucen zůstat, jelikož během přátelského souboje mu jeden z jeho kolegů zlomil nohu. Pobýval v Pařížské nemocnici, kde byl až do vypuknutí války.²¹

¹⁷ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západoslovanské muzeum, 2005. s. 19-20.

¹⁸ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 41.

¹⁹ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západoslovanské muzeum, 2005. s. 20.

²⁰ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 41.

²¹ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 41.

Během října byl povýšen do hodnosti desátníka a následně byl přesunut společně s dalšími letci na leteckou základnu, která se nacházela v Avordu.²² V polovině prosince 1939 byl Jan Černý s dalšími přesunut na leteckou základnu v Istres. Z Avordu vyletělo 80 letounů, během letu však došlo ke změně letových podmínek a většina letounů se otočila a vrátila zpět. Cesta několik strojů včetně toho, kde byl Jan Černý, skončila havárií. Jeden pilot přišel o život, Jan Černý byl během této nehody zraněn. I přes těžká zranění toužil Jan Černý stále po létání, proto hned po návratu z nemocnice začal dohánět výcvik, který pro svá zranění zameškal. Byl přesunut na letiště Chateauroux. Díky jeho odhodlání vše brzy dohnal a byl řazen mezi nejlepší bombardovací piloty.²³ V květnu 1940 začala německá ofenziva, brzy bylo jasné, že Francie se neubrání. Dne 11. května 1940 bylo v dopoledních hodinách letiště napadeno německými bombardéry. Jan Černý se v době útoku nacházel na letišti. Když začaly dopadat bomby, snažil se ukrýt. Během útěku byl však zasažen střepinami jedné z bomb, která vybuchla nedaleko něj. I přes veškerou snahu jeho přátel a rychlému převezení do nemocnice byla jeho zranění natolik vážná, že jim nakonec podlehl.²⁴ Jan Černý byl In memoriam vyznamenán čs. medailí Za chrabrost a Válečným křížem 1939.²⁵ Je pohřben ve Francii na hřbitově La Targette.²⁶

1.2.2 František Bieberle

Dalším hrdinou z Vysočiny, který zamířil do zahraničí, a mohl tak napomoci porážení nacistického Německa, byl letec František Bieberle, rodák ze Zhoře u Jihlavy. Narodil se 23. února roku 1912, měl bratra Jaroslava. Jeho otec byl strážmistr a rodina se často stěhovala. Když došlo k podepsání Mnichovské dohody a následnému vytvoření protektorátu, rozhodl se Bieberle odejít do emigrace. Na svoji cestu se vydává z obce Skrbeň nacházející se v Olomouckém kraji. Jednalo se o rodnou ves jeho matky Růženy.²⁷

²² BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 21.

²³ KUBEC, V. *Hrdinové válečného nebe*. Ostrava: Profil, 1970. s. 50-54.

²⁴ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1939–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 25.

²⁵ KUBEC, V. *Hrdinové válečného nebe*. Ostrava: Profil, 1970. s. 54.

²⁶ LOUCKÝ, F. *Mnozí nedoletěli*. Praha: Živá minulost (Naše vojsko), 1989. s. 68.

²⁷ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 30.

Přestože o Františku Bieberlovi toho není tolik známo, zapojil se do bitvy o Francii. Poté, co podstoupil výcvik, který ho měl připravit na typ letounů, který se používal ve Francii, požádal, zda by mohl být přiřazen do bojové letky. To mu bylo umožněno, Bieberle tak zasedl do francouzské stíhačky.²⁸

To se mu stalo bohužel osudným. Dne 25. května roku 1940 Francouzi společně s našimi letci čelili přesile německé Luftwaffe. V okolí francouzského Arrasu začal nelítostný boj. Další z pilotů Stanislav Fejfar si do svého deníku zaznamenal tento den, bojoval společně s Bieberlem. Útočili na německé bombardéry, když se kolem nich začaly objevovat německé stíhačky typu Bf 110, kterých mělo být až 22. Jak Francouzi, tak Čechoslováci se vrátili zpět na základnu, Bieberle zůstal osamocen. Bieberlův letoun po chvíli klesnul k zemi.²⁹ František Bieberle zemřel v nedožitých 28 letech. Pochován je ve Francii na čs. vojenském hřbitově La Targette. Je také vzpomenut na pamětní desce ve Zhoři a na domě ve Skrbeni.³⁰

1.2.3 Jindřich Beran

Jindřich Beran se narodil 15. listopadu roku 1906. Pocházel z obce Rožná nad Perštejnem. Jeho rodina byla velmi početná, on se narodil jako páté dítě, po něm přibýlo k Beranovým dalších pět sourozenců.³¹ Dobře se učil, do reálky docházel do nedalekého Nového Města na Moravě. V roce 1924 své studium úspěšně zakončil maturitní zkouškou a stal se učitelem. Zaměstnání učitele nevykonával kvůli osobním neshodám dlouho. V říjnu roku 1926 odešel na prezenční vojenskou službu. O rok později studoval na škole pro důstojníky v záloze letectva v Olomouci. Po ukončení prezenční služby se rozhodl, že se již nebude živit jako učitel, ale zůstane v armádě. Pokračoval ve studiu v Hranicích na Moravě, studium úspěšně dokončil v roce 1929.³²

²⁸ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 31.

²⁹ FEJFAR, S. *Deník stíhače*. Hradec Králové: Kruh, 1970. s. 61.

³⁰ LOUCKÝ, F. *Mnozí nedoletěli*. Praha: Živá minulost (Naše vojsko), 1989. s. 57.

³¹ BEDNÁŘ, J. a kol. *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou)*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor KSČ, 1989. s. 20

³² VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 4.

Byl přiřazen k horskému praporu 4 na Slovensku, následně byl převelen k horskému praporu 5. Lákalo ho však létání, s radostí tak uvítal, když byl 30. září roku 1930 převelen k 66. letce leteckého pluku 4 Hradce Králové. O rok později byl jmenován poručíkem letectva a polním letcem. V roce 1934 byl povýšen do hodnosti nadporučíka. Z Hradce Králové byl přeřazen do Prahy k leteckému pluku 5. Tam také absolvoval pilotní kurz.³³

V následujících letech byl několikrát přemístěn do Olomouce, kde sloužil u leteckého pluku 2, tam byl přidělen k 7. letce. Z Olomouce zamířil opět do Prahy, tam je umístěn opět k pluku 5 jako nižší důstojník 82. letky. Později začal studovat v Praze vysokou školu válečnou. Její studia měl dokončit až na konci července roku 1939. V roce 1938 byl povýšen do hodnosti kapitána. V srpnu téhož roku byl odeslán na studia do Paříže, která mu měla začít na počátku listopadu 1938. Do té doby se měl zdokonalovat ve francouzštině. Nakonec však byl z Paříže povolán zpět do vlasti ještě na konci října. V Praze se stává velitelem 40. letky, v této funkci setrval do května 1939.³⁴

Na konci července se Jindřich Beran rozhodl, že nebude dál pouze nečinně přihlížet a odešel přes Ostravu do Polska. Odtud pokračuje dále do Francie do výcvikového střediska, které se nacházelo v Chartres. Počítalo se, že piloti, kteří prodělávali výcvik právě v Chartres, budou v brzké době odesláni do boje. Zde se měli naučit ovládat francouzské stroje. Beran byl povýšen do hodnosti poručíka francouzského letectva.³⁵

Byl přiřazen k francouzské stíhací peruti III/3 společně s dalšími pěti Čechoslováky. Byli také první Čechoslováci, kteří z letiště Ochey u Meuse et Moselle létali nad frontou.³⁶ V období tzv. podivné války prováděli piloti spíše průzkumné lety nad nepřátelským územím. Již v této době se však ukazovala síla německé Luftwaffe.³⁷

³³ BEDNÁŘ, J. a kol. *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou)*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor KSČ, 1989. s. 20.

³⁴ BEDNÁŘ, J. a kol. *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou)*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor KSČ, 1989. s. 21.

³⁵ BEDNÁŘ, J. a kol. *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou)*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor KSČ, 1989. s. 21

³⁶ ŠMOLDAS, Z. *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*. Praha: Naše vojsko, 1987. s. 88.

³⁷ BEDNÁŘ, J. a kol. *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou)*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor KSČ, 1989. s. 22.

V roce 1940 byl poslán na dovolenou, jelikož byl podle některých důstojníků příliš horlivý. Nakonec byl však povolán zpět na frontu. Během března 1940 začalo německé letectvo stále častěji létat nad územím Francie. Již 10. března se Jindřich Beran setkal ve vzduchu s německými Messerschmitty. V dubnu začal létat na novém stroji Dewoitine, který však podle Berana nebyl dostatečně rychlý. Během května 1940 začínala být situace pro Francii kritická a piloti se operačního letu účastnili i víckrát za den. V té době zaznamenal Beran společně s Josefem Stehlíkem zničení nepřátelského letounu.³⁸

Dne 10. května 1940 došlo k přepadení Belgie německými vojsky. O den později bojoval Jindřich Beran nad belgickým městečkem Wetteren proti německým strojům. Během souboje byl zasažen a letoun se zřítil k zemi. Dne 14. května 1940 mu byl uspořádán pohřeb nedaleko od místa tragédie. In memoriam byl povýšen na podplukovníka a byl oceněn dvěma Československými válečnými kříži 1939.³⁹

1.3 Letci z Vysočiny v RAF

Po kapitulaci Francie v červnu roku 1940 ji museli Čechoslováci opustit. Aby se mohli účastnit bojů znovu, museli stanout po boku Britů. Tato situace platila i pro letce. Již počátkem července 1940 pověřilo britské ministerstvo G/Cpt Franka Beaumonta, který působil v letech 1935–1938 v Praze jako atašé, jednáním o organizaci československého letectva. V průběhu těchto jednání zastupoval Čechoslováky brig. gen. Karel Janoušek, plk. let. Josef Berounský a pplk. Alois Kubita. Poslední zmíněný byl velmi důležitou osobností. Pocházel z obce Bobrové nacházející se v kraji Vysočina. Na konci roku 1927 se stal prvním československým vojenským a leteckým atašé v Londýně. Během tří let, kdy v Londýně působil, navázal mnoho kontaktů, které využil právě v roce 1940.⁴⁰ Díky jeho pomoci došlo k vytvoření dohody, kdy československé letectvo bylo předběžně začleněno do rámce Royal Air Force Voluntary Reserve, a to do konce války. Tato

³⁸ BEDNÁŘ, J. a kol. *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou)*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor KSČ, 1989. s. 22-23.

³⁹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 6.

⁴⁰ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 9.

skupina, která se zhostila vyjednávání, tak vtiskla československému letectvu ve Velké Británii jedinečný charakter, který byl uznán i v československo-britské vojenské dohodě, kterou obě strany podepsaly 25. října roku 1940.⁴¹

Následující část se věnuje několika příslušníkům RAF, kteří pocházeli z území Kraje Vysočina. Nejde ani zdaleka však napsat o všech, byť osudy všech, kteří odešli bojovat za svobodu, jsou obdivuhodné.

1.3.1 Jaroslav Hloužek

Jaroslava Hloužka byl vybrán z toho důvodu, že byl mezi letci jeden z nejmladších, a i přes svůj nízký věk byl ve své funkci velmi úspěšný.

Narodil se 25. 7. 1920 v malé obci Jackov nedaleko Moravských Budějovic.⁴² Byl vyučený strojníkem. Přihlásil se dobrovolně do letecké školy v Brně. Poté byl u 2. leteckého pluku v Olomouci. Během dubna roku 1939 se vrátil zpět domů. Od svého návratu však usiloval o odchod do zahraničí, aby se mohl zapojit do bojů proti okupantům. S kamarádem řekli, že odcházejí na uhelnou brigádu do Ostravy, vydali se však za hranice do Polska, kde se přidal k československé vojenské jednotce v zahraničí. Jeho cesta do Francie vedla přes Balkán.⁴³ Poté, co Francie kapitulovala, byl přesunut do Anglie, kde se stal příslušníkem nově vznikajících československých perutí, a to konkrétně 313. stíhací peruti. 313. čs. stíhací peruč začala se svojí operační činností během první poloviny června roku 1941.⁴⁴

Hloužek byl benjamínek peruti, v dubnu 1942 když sestřelil svůj první nepřátelský stroj, propukly oslavy v celé jednotce. Během jeho pobytu ve Velké Británii prokazoval velmi dobré výsledky, za což byl během června 1942 povýšen do hodnosti rotmistra.⁴⁵

⁴¹ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 9.

⁴² LOUCKÝ, F. *Mnozí nedoletěli*. Praha: Živá minulost (Naše vojsko), 1989. s. 98.

⁴³ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1939*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 28.

⁴⁴ LEŽÁK, L. *Vzpomínky na události z let 1938–1945 a životopisy odbojářů Moravskobudějovicka*. s. 41

⁴⁵ LEŽÁK, L. *Vzpomínky na události z let 1938–1945 a životopisy odbojářů Moravskobudějovicka*. s. 41-42.

Mnohokrát Hloužek unikl smrti 12. dubna 1942 během bombardování nad Francií. Bombardéry byly jistěny stíhači, v jednom z nich byl právě Hloužek. Jeho letoun byl napaden dvěma německými stíhači. Odvážný pilot se okamžitě začal bránit. Díky pomoci spitfiru, který pilotoval Karel Kasal, Hloužek z této situace vyvázl.⁴⁶

Osudným se Hloužkovi 18. listopadu 1942 stal let nad Francií. Jeho úkolem bylo poškození železnice na trase Paříž–Brest. Když letěl nad letištěm Lannion, Němci zahájili palbu protiletadlovým dělostřelectvem. Hloužek byl zraněn a jeho stroj byl poškozen. Snažil se dostat nejkratší cestou zpět do Anglie, rádiem ho navigoval kolega Josef Příhoda. Hloužek měl vylétnout do výšky potřebné k výskoku z letounu, což se mu podařilo, opustit ho však nestačil. Na stíhačce se objevil závoj kouře a ona následně dopadla do moře. Jaroslav Hloužek zemřel ve svých dvaadvaceti letech. In memoriam byl povýšen do hodnosti poručíka letectva a byly mu prezidentem uděleny dva Československé válečné kříže 1939 a dvě medaile Za chrabrost. Je také vzpomenut v památníku letců Runnymede.⁴⁷

1.3.2 Josef Stehlík

Josef Stehlík se narodil 26. března 1915 v obci Pikárec, nacházející se nedaleko Velkého Meziříčí. Poté, co se vyučil soustružníkem kovů a elektromechanikem, odešel k vojenskému letectvu. Když došlo k rozpadu republiky v březnu roku 1939, působil zrovna na Slovensku jako instruktor v pilotní škole.⁴⁸ Jeho žáky byla letecká esa, která později bojovala na straně nepřítele. Z úspěšných letců, kteří bojovali na straně spojenců, učil v roce 1942 například Otto Smika, nejlepšího slovenského stíhacího pilota.⁴⁹

Jeho cesta k leteckému esu tří front druhé světové války započala 5. června 1939, kdy odešel do Polska. Z Polska se dostal lodí do Francie, kde byl po vypuknutí války přijat k francouzskému letectvu Armée de l'Air. Během počátku prosince 1939 byl jedním

⁴⁶ FAJTL, F. *Vzpomínky na padlé kamarády*. Praha: Naše vojsko, 1980. s. 166-172.

⁴⁷ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 29.

⁴⁸ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 48.

⁴⁹ RAJLICH, J. *Esa na obloze. Nejúspěšnější českoslovenští stíhači ve 2. světové válce*. Praha: Naše vojsko, s. 54.

z prvních československých stíhačů, kteří bojovali na západní frontě. Po kapitulaci Francie odletěl do Afriky, odkud se později přesunul na britských lodích do Velké Británie.⁵⁰

V září 1940 byl Josef Stehlík jedním ze zakládajících členů 312. československé stíhací perutě. Létal na strojích Hurricane Mk. I, IIA a IIB. Zapojil se do letecké bitvy o Británii. Svůj první sestřelený letoun, jako příslušník RAF, zneškodnil 8. října, kdy společně s dalšími dvěma piloty sestřelili nepřátelský letoun nedaleko Liverpoolu.⁵¹ Nedlouho po startu spatřil protiletadlovou palbu a nepřátelský stoj. Když je nepřítel spatřil, snažil se jim zmizet do mraků, Josef Stehlík ho však začal pronásledovat a letoun se mu podařilo sestřelit.⁵² Během podzimu roku 1941 skončil jako denní stíhač a následující měsíce působil jako instruktor. Jeho instruktorské schopnosti ho zavály až do Kanady, kde byl pro svoji přátelskou povahu oblíben.⁵³

K 312. peruti se vrátil 10. dubna 1943, kdy jednotka prováděla nálety nad okupovaným kontinentem ve Spitfirech. Během února 1944 odjel jako dobrovolník do Sovětského svazu, kde byl povýšen a ustanoven velitelem 1. letky 1. československého samostatného stíhacího leteckého pluku v Sovětském svazu. Zde létali se sovětskými stroji Lavočkami. Ze SSSR se společně s dalšími letci, např. škpt. Františkem Fajtlem přesunul na Slovensko, kde si během svého působení od září do října 1944 vysloužil respekt. Když bylo povstání na Slovensku potlačeno, stáhl se společně se zbytkem pluku na Ukrajinu. Válka pro něj definitivně skončila v Polsku, kde právě vykonával zástupce velitele 2. československého samostatného stíhacího leteckého pluku.⁵⁴

Po roce 1948 byl vězněn a degradován do hodnosti vojína. Poté, co byl z vazby propuštěn, nedařilo se mu najít lepší práci, než byl řidič či závozník. Zemřel 30. května 1991 v 76 letech.⁵⁵

⁵⁰ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 49-51.

⁵¹ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 51.

⁵² RAJLICH, J. *Na nebi hrdého Albionu: válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945*. Praha: Ares, 2003. s. 477-479.

⁵³ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 53.

⁵⁴ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 55.

⁵⁵ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 55.

1.3.3 Emilián Mrázek

Narodil se 13. prosince 1920 v Náměšti nad Oslavou. Dětství však prožil v Křenovicích, kam docházel také do obecní školy. Emilián byl ukázněný student, a proto po vychození obecné školy a měšťanky začal navštěvovat reálné gymnázium.⁵⁶ Dne 6. června 1939 úspěšně zakončil studium maturitní zkouškou. V té době už byla země okupována Němci. Mrázek nastoupil na vysokou školu, kde chtěl studovat strojní inženýrství. Během listopadu však došlo k uzavření vysokých škol, a to znemožnilo Emiliánovo studium.⁵⁷

Možná právě tato událost a fakt, že jeho starší bratr odešel bojovat proti nacismu za hranice protektorátu Čechy a Morava, přiměly Emiliána k odchodu. Na jaře roku 1940 se nakonec dostává na Slovensko. Odtud jeho cesta vedla do Maďarska a dále do Jugoslávie. V Bělehradu vstoupil do československé zahraniční armády, pro nepříznivý vývoj ve Francii, se rozhodl zůstat v Sýrii. Zde absolvoval důstojnickou školu.⁵⁸ Později byl Mrázek přesunut do Palestiny na letiště Ramlet, kde se soustřeďovali letci, kteří měli být přesunuti dále do Velké Británie.⁵⁹

Ve Velké Británii byl uznán schopným vykonávat službu v britském Královském letectvu. Podstoupil kurz na radiotelegrafistu a střelce bombardéru. Následně byl přiřazen k 311. československé bombardovací peruti. Na počátku roku 1943 se účastnil náletu na německý Düsseldorf.⁶⁰

V létě 1943 se 311. peruť připravovala na operační lety s novými typy letadel. Dne 21. srpna 1943 vzlétl Liberator s Emiliánem Mrázkem. Když se vraceli z protiponorkové hlídky, byla posádka napadena šesti nepřátelskými letouny. Osamocený Liberator byl zasažen a jeden z motorů začal hořet. Posádka oznámila, že nouzově přistanou na moři.⁶¹

⁵⁶ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 121.

⁵⁷ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 92.

⁵⁸ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 121.

⁵⁹ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 92.

⁶⁰ SMOLDAS, Z. *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*. Praha: Naše vojsko, 1987. s. 364.

⁶¹ CÍLEK, R. *Vavříny pro mrtvé vítěze: jedenáct příběhů o odvaze*. Praha: Epocha, 2016. s. 43.

I přes pátrací akci nikdo z posádky nebyl nalezen. Společně s Emiliánem zahynul na palubě Liberatoru další rodák z Vysočiny Michal Pizur, který pocházel z Lukova.⁶²

1.3.4 Karel Mrázek

Starší bratr Emiliána Mrázka Karel se narodil 29. listopadu 1910 v Náchodě. Dětství prožíval v Náměšti nad Oslavou, kde také vychodil obecnou školu. Následně nastoupil na měšťanku do Brna, tam také studoval na Vyšší průmyslové škole elektrotechnické.⁶³ V Prostějově studoval na škole pro důstojníky letectva v záloze. Poté chodil na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, tu ukončil v hodnosti poručíka. Ve třicátých letech sloužil v Olomouci, kde byl vybrán jako velitel letky. Zde se setkal s Františkem Fajtlem. Ten na něj vzpomíná jako na přísného a důsledného instruktora, který si potrpěl na kázni, lenost mu byla cizí a vyžadoval po svých žácích, aby byli stejně odhodlaní a pilní. Chtěl je vycvičit, jak nejlépe dokázal. Samotný Fajtl vzpomíná, že díky jeho přísnosti během výcviku se pak Fajtlovi podařilo několikrát v Anglii dostat z riskantních situací.⁶⁴ Když došlo k okupaci Československa, rozhodl se odejít do zahraničí. Jeho cesta vedla přes Polsko, odtud se dostal do Francie, tam vstoupil do Cizinecké legie.⁶⁵ Ve Francii podstoupil školení na letecké základně v Oranu. Po vypuknutí války došlo k propuštění z legií. V Oranu tak dlouho nezůstal, jelikož se po napadení země zapojil do bitvy o Francii.⁶⁶ Když však Francie kapitulovala, společně s dalšími Čechoslováky odjel lodí do Anglie a stal se členem RAF.⁶⁷

Aktivně se účastnil bitvy o Británii. Během listopadu 1940 se mu podařilo sestřelit dva italské nepřátelské stroje. V květnu následujícího roku byl přidělen k 313. československé stíhací peruti. Tam působil jako velitel letky, později byl jmenován velitelem celé 313. perutě. V červnu 1942 se stal velitelem celého československého

⁶² LOUCKÝ, F. *Mnozí nedoletěli*. Praha: Živá minulost (Naše vojsko), 1989. s. 157.

⁶³ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 123.

⁶⁴ FAJTL, F. *Létal jsem s Třistatřináctkou*. Praha: Naše vojsko, 1991. s. 113-116.

⁶⁵ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing 2018. s. 123.

⁶⁶ ŠOREL, V. *Češi a Slováci v oblacích*. Plzeň: Mustang, 1993. s. 54.

⁶⁷ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 123.

křídla, nahradil tak Aloise Vašátka, který zahynul. S operačním létáním skončil roku 1943.⁶⁸

V následujících válečných letech pracoval ve vysokých štábních funkcích. Mimo jiné byl také jediným cizincem, kterého ve Velké Británii vzali do studia na letecké válečné škole. Po válce zůstal v armádě, ale roku 1948 z ní byl propuštěn a zbaven hodnosti. V 90. letech byl rehabilitován a povýšen na generálmajora.⁶⁹ Život Karla Mrázka skončil 5. prosince 1998 v Jablonci nad Nisou.⁷⁰

1.3.5 Oldřich Soukup

Oldřich Soukup se narodil v Moravských Budějovicích 19. července roku 1920. Po absolvování obecné školy šel na reálné gymnázium, kde odchodil čtyři roky. Studii však zanechal a stal se hodinářem a zlatníkem. Rodina se později přestěhovala do Bratislavy. Tam také dobrovolně nastoupil do armády 30. září 1937. Následně nastupuje k 3. leteckému pluku. V březnu 1939 byl povýšen do hodnosti svobodníka.⁷¹

Když došlo k odtržení Slovenska od Čech, nastala pro Soukupa složitá situace. Nadále zůstal příslušníkem armády, během srpna byl však propuštěn, protože byl Čech. V následujících měsících odešel přes hranice a v lednu 1940 se hlásil na velitelství československé armády v Agde. Když Francie v červenci 1940 kapitulovala, odplul lodí do Velké Británie, následně byl přijat do RAF. V červenci 1941 byl přiřazen k 311. bombardovací peruti. V říjnu během oslav výročí vzniku Československa byl povýšen do hodnosti na rotného letectva.⁷²

Konec roku oslavil společně se svými kolegy, se kterými prožíval krušné chvíle během bojových letů. Příslušníci 311. perute si vytvořili svoji hymnu, kterou při

⁶⁸ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 123.

⁶⁹ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 38.

⁷⁰ VOTAVA, M. *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje*. Praha: IFP Publishing, 2018. s. 124.

⁷¹ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západosmoravské muzeum, 2005. s. 58.

⁷² BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západosmoravské muzeum, 2005. s. 59.

příležitosti oslav konce roku zpívali. Jiří Osolobě hrál na harmoniku, ve své knize vzpomíná na Oldřicha Soukupa, který hymnu kazil svým falešným zpěvem. Když to slyšel jeho kamarád z posádky František Rajsкуп, šel ho pod výhružkou zamordování umlčet.⁷³

Osolobě také zaznamenal poslední chvílky posádky Oldřicha Soukupa. Jelikož byl stále navyšován počet operačních letů, navyšovaly se i ztráty. Když letoun prolétával přes Severní moře, utvořila se na něm námraza, takže začal ztrácet výšku a rychlost. Posádka začala vysílat SOS, následně byla nadiktována poslední depeše Josefem Vysloužilem, že se pokusí nouzově přistát na moři. Jedna z posledních zpráv letounu byla GB, což značilo GoodBye – Sbohem.⁷⁴

1.3.6 Jindřich Svoboda

Dalším rodákem z Vysočiny, který ztratil svůj život, během bojů ve službách RAF, byl Jindřich Svoboda. Narodil se 23. května 1917 v Třebíči. Jeho otec byl policejní strážmistr. Po vychození měšťanky chodil další dva roky na odbornou školu. Během května 1938, když už si mnozí uvědomovali hrozbu nacistického Německa s Hitlerem v čele, byl dobrovolně odveden k leteckému pluku. Stal se z něj letec, poté byl povýšen do hodnosti svobodníka.⁷⁵

Když byla Československá republika v březnu 1939 okupována, odešel z armády. Se situací, která v jeho domovině však nastala, se nebyl ochoten smířit. Dne 21. ledna 1940 opustil své rodné město a vydává se večerním vlakem do Brna. Dále jeho cesta pokračovala do Kunovic, kde ho čekal kamarád Vilém Konštacký, se kterým byl domluven na společném odchodu.⁷⁶ Jejich další cesta směřovala ke slovenským hranicím, cesta byla náročná, neboť bylo mnoho sněhu a panovaly mrazy. Nakonec se dostali do Senice, odtud odjely vlakem do Bratislavy. Za pomoci ilegálních převaděčů se dostali do Maďarska. Když se dostali do Budapešti, vydali se na francouzský konzulát, který jim poskytl

⁷³ OSOLSOBĚ, J. *Zbylo nás devět*. Praha: Naše vojsko, 1989. s. 90-91.

⁷⁴ OSOLSOBĚ, J. *Zbylo nás devět*. Praha: Naše vojsko, 1989. s. 135.

⁷⁵ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 50.

⁷⁶ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 43.

ubytování a pomoc s dalším postupem v jejich daleké cestě. Dne 8. února se dostali do Chustu, tam však byla jejich cesta v ohrožení, jelikož byli zatčeni maďarským četnictvem. Nějakou dobu byli vězněni, později byli posláni zpět do Budapeště, po dvou měsících věznění za překročení hranic byli posláni do Košic.⁷⁷

Na Slovensku byli předáni pohraniční strážci, ale nejspíš měli štěstí, jejich cesta neskončila, naopak 10. dubna se dostali do Jugoslávie. O týden později pokračovali do Řecka, dále do Turecka do Bejrútu. Do Bejrútu dorazili 25. dubna 1940. Tam se Svoboda hlásil k vojenským orgánům. Nakonec Svoboda nastoupil na loď, která ho 12. května dovezla do Francie, která byla již pod útokem.⁷⁸

Ani na francouzské půdě se dlouho nezdržel. Byl sice přiřazen k letecké skupině v Bordeaux, ale tou dobou měla Francie o své budoucnosti již rozhodnuto a nebylo jí pomoci. Dne 18. července byl přepraven do Velké Británie, kde vstoupil do služeb britského Královského letectva, tam však ke svému zklamání byl přiřazen k dopravní peruti v Hendonu. Podal tak žádost, aby byl převelen k 313. československé bombardovací peruti.⁷⁹

Během své služby ve Velké Británii odlétal 24 operačních letů, jednalo se převážně o nálety nad Německem nebo nad státy západní Evropy, které nacistické Německo již obsadilo. Svoboda své lety plnil jako kapitán stroje Wellington. Poslední let, který Jindřich Svoboda absolvoval, proběhl 17. ledna 1942. Cílem byly Brémy. Směr cesty byl přes holandské pobřeží, odtud směrem na Berlín, před Berlínem měl pilot změnit směr na Brémy a vrátit se zpátky. Ten den odstartovalo v odpoledních hodinách jedenáct letounů.⁸⁰

Letadlo vyletělo po 16. hodině, řídil ho Jindřich Svoboda. Během přeletu nad holandským územím se dostali pod palbu, zvládli však proletět bez větších obtíží a jejich letoun se tak dostal nad svůj cíl. Když byl shozen náklad, posádka se chtěla dostat

⁷⁷ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 50.

⁷⁸ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 43.

⁷⁹ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 97.

⁸⁰ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 51.

bezpečně zpět do Anglie. Bohužel však byli ještě nad cílem ohrožováni protiletadlovou ochranou a nepřátelským stíhačem. Letoun dostal několik zásahů, kvůli nimž došlo k vyřazení motoru. Svoboda byl raněn střepinou, přesto však dostal svůj letoun mimo palbu. Poté předal řízení svému kolegovi Zdeňkovi Sichrovskému.⁸¹

Tím neměla však posádka vyhráno, letoun se těžce ovládal a po nějaké době začal vysazovat i druhý motor. Druhý pilot chtěl nad Nizozemskem přistát. Během přistání se ulomilo křídlo a spodek stroje, v němž se nacházel i zraněný Svoboda s dalšími dvěma členy posádky.⁸² Letoun po nárazu začal hořet, další dva členové se z letounu dostali nejspíš před jeho nárazem a poté z hořícího stroje vytáhli zraněného pilota Sichrovského. Všichni tři se dostali do německého zajetí, kde se dočkali konce války. Ostatky Jindřicha Svobody byly uloženy na hřbitově Gilzerbaan Tilburg v Nizozemsku.⁸³ Posmrtně byl povýšen do hodnosti poručíka a získal několik československých i britských vyznamenání.⁸⁴

1.3.7 Karel Kuttelwascher

Dne 23. 9. 1915 se ve Svatém Kříži nedaleko Německého Brodu narodil Karel Kuttelwascher, který se stal během druhé světové války československým esem. Jeho otec byl železničář, kromě syna Karla měli manželé Kuttelwacherovi dalších pět dětí. Po vchození obecné školy začal navštěvovat v Německém Brodě dvouletou obchodní školu. Po jejím vystudování začal pracovat na Kladensku, práce jej však nenaplňovala.⁸⁵ Od dětství jej lákala letadla, a tak se přihlásil k letectvu. Nastoupil na Školu pro odborný dorost letectva ve Vojenském leteckém učilišti v Prostějově. Již během studia patřil mezi nejlepší studenty, které v Prostějově měli.⁸⁶

⁸¹ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 44.

⁸² BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 51-52.

⁸³ LOUCKÝ, F. *Mnozí nedoletěli*. Praha: Živá minulost (Naše vojsko), 1989. s. 202.

⁸⁴ BEDNÁŘ, J. a kol. *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 2005. s. 52.

⁸⁵ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 66.

⁸⁶ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 86.

Když Kuttelwascher ukončil studium, byl přidělen k letišti v Praze–Kbelých. Zde prošel také výcvikem na stíhacího pilota. Během května 1938 se dostal zpět do rodného kraje, jelikož byl přeložen k leteckému pluku 1 v Hradci Králové. Zde sloužil u 32. stíhací letky.⁸⁷ Jako příslušník 32. letky ve vypjatém roce 1938 musel cestovat po letištích jižní Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Zde letka zajišťovala bezpečnost vzdušného prostoru před Maďary. Poté došlo v září 1938 k událostem v Mnichově, jelikož Československo přišlo o třetinu svého území, vrátila se letka zpět do Hradce Králové. Když došlo k vytvoření protektorátu Čechy a Morava na jaře roku 1939, letcům bylo znemožněno odletět do zahraničí.⁸⁸

Poté, co byl demobilizován, vrátil se do obce Herfily, kde žili jeho rodiče. Karel Kuttelwascher však nepatřil k těm lidem, kteří by se situací, která pro Československo nastala, smířil. Proto se rozhodl k odchodu za hranice. K jeho odchodu mělo dojít během poloviny června roku 1939. Milada Vávrová ve své knize uvádí, že za hranice odešel se svým starším bratrem Janem.⁸⁹ Karel Černý píše, že odešel za pomoci Svazu letců.⁹⁰ Odešel do Ostravy a odtud se vydal do Polska. Tam však dlouho nezůstal, jelikož o měsíc později odjel společně s dalšími letci lodí Castelholm do Francie. Loď přistála úspěšně ve francouzském přístavu v Callais 31. července 1939.⁹¹

Tam Karel Kuttelwascher vstoupil k Cizinecké legii, odtud byl přesunut do Sidi bell Abbas. Tam se Karel dostal k francouzskému letectvu Armée de l'Air, poté byl odeslán na výcvik do Chartres. Tam společně s dalšími čs. letci byl přeučován na francouzskou a americkou leteckou techniku. Do boje se poprvé dostal v květnu, kdy již probíhala bitva o Francii v roce 1940.⁹² Ve Francii byl Kuttelwascher úspěšný, podařilo se mu sestřelit dva nepřátelské letouny. Za jeho výkon ve Francii byl oceněn Francouzským

⁸⁷ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 66.

⁸⁸ RAJLICH, J. *Esa na obloze, nejúspěšnější českoslovenští stíhači ve 2. světové válce*. Praha: Naše vojsko, 1995. s. 11-22.

⁸⁹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 87.

⁹⁰ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 67.

⁹¹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 87.

⁹² ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 67.

válečným křížem s palmou a stříbrnou hvězdou.⁹³ Sám Kuttelwascher se však domníval, že letounů sestřelil šest.⁹⁴

Francie však byla poražena. Karel tedy odletěl na základnu v Africe, odtud se vydal vlakem do Casablanky, kde nasedl na loď Royal Scotsman. Ta jej odvezla do Gibraltaru, kde přesedl na loď David Livingstone. Nakonec 5. srpna 1940 poprvé stanul na anglické půdě v přístavu Cardiff.⁹⁵

Již 14. srpna byl přijat do RAF. Stal se seržantem. I ve Velké Británii musel projít přeškolovacím výcvikem, neboť Britové používali stíhačky Hawker Hurricane, byl tedy odeslán do Aston Down v Cotworlds.⁹⁶ V říjnu 1940 byl přiřazen k britské 1. stíhací peruti ve Witteringu v Lincolnshiru. Peruť byla známá díky tomu, že patřila mezi čtyři původní letky, které byly vytvořeny během založení Královského leteckého sboru.⁹⁷ Během prvních akcí v Británii se Kuttelwascherovi nedařilo sestřelit žádný z nepřátelských letounů. První úspěch na britské půdě zaznamenal až 8. dubna 1941. Během jarních a letních měsíců se mu podařilo sestřelit tři nepřátelské stroje. Dne 27. června 1941 probíhaly akce Cirkus 25, ten den zaznamenal Karel Kuttelwascher svůj poslední sestřel během denních akcí. Poté měla 1. stíhací peruť za úkol bránit britské přístavy Southampton a Portsmouth. Karel musel projít dalším výcvikem, který je měl vycvičit v nočním létání. Několikrát se také účastnil útoku proti nepřátelským lodím, kde se mu dařilo. Účastnil se také pokusu o překažení úniku německých lodí.⁹⁸

Během února 1942 byl Kuttelwascher povýšen do hodnosti Flight Lieutenant, což v překladu do češtiny znamená kapitán. Velitelem letky se v té době stal britský legendární letec James MacLachlan, se kterým se Karel Kuttelwascher proslavil během akcí jménem Night Intruder neboli Noční vetřelec. Cílem těchto akcí bylo zničení bombardérů nepřátel, které byly nedaleko základen. Stíhači útočili na stroje, které již splnili svůj úkol, a proto se

⁹³ RAJLICH, J. *Esa na obloze, nejúspěšnější českoslovenští stíhači ve 2. světové válce*. Praha: Naše vojsko, 1995. s. 13.

⁹⁴ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 88.

⁹⁵ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 88.

⁹⁶ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 67.

⁹⁷ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 88.

⁹⁸ RAJLICH, J. *Esa na obloze, nejúspěšnější českoslovenští stíhači ve 2. světové válce*. Praha: Naše vojsko, 1995. s. 19.

jednalo spíše o pasivní akci. Další taktikou bylo, že britské stroje naletěly nad okupovanou Evropu hned po setmění. Narazily tak na německé bombardéry, které ještě nestihly vyhodit svůj náklad, který byl určen k ničení britských měst.⁹⁹

Akce Night Intruder se 1. stíhací perut' účastnila od dubna do července 1942. Během té doby se celé letce podařilo sestřelit 22 letounů, z toho James MacLachlan a Karel Kuttelwascher měli na svědomí 20. Karel Kuttelwascher se stal nejúspěšnější pilotem perutě, neboť se mu podařilo sestřelit 15 letounů. Nejúspěšnější byl Kuttelwascher během operačního letu ze 4. na 5. května roku 1942. Té noci sestřelil tři nepřátelské letouny a tato akce patřila k jeho největším úspěchům.¹⁰⁰

Na počátku července byla 1. perut' přesunuta a nemohla se již účastnit nočních akcí, proto Kuttelwascher podal žádost o přeložení k 23. noční stíhací peruti, která se nacházela v Sussexu. Prováděla také operace Night Intruder s tím rozdílem, že nelétala pouze nad francouzským územím, ale také nad Belgií a hlavně Nizozemí.¹⁰¹ Tam bylo Kuttelwascherovi jako prvnímu cizinci umožněno létání s novým letounem Mosquitem. Kromě úspěchů ve své letecké kariéře, kdy mu bylo uděleno mnoho ocenění za jeho službu, se mu dařilo i v osobním životě. V roce 1941 se zamiloval a o rok později se oženil. V září téhož roku se mu narodil syn, který byl pojmenován podle prezidenta Edvarda Beneše, kmotra malému Edvardovi dělal syn prvního československého prezidenta Jan Masaryk.¹⁰²

V říjnu 1942 byl převelen k technickému velitelství a přestal se účastnit bojových akcí. Během června 1943 byl odeslán do Ameriky, kde nabíral Čechoslováky do RAF. Na místních školách pak předával své zkušenosti formou přednášek. Američané se od Kuttelwaschera nechávali inspirovat a jeho techniku chtěli používat proti Japoncům. V USA zůstal až do konce září odkud pak pokračoval do Kanady, kde objížděl letecké školy a snažil se získat další možné piloty.¹⁰³

⁹⁹ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 70-71.

¹⁰⁰ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 73-74.

¹⁰¹ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 75.

¹⁰² VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 90.

¹⁰³ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 76.

Do Velké Británie se dostal až v polovině prosince 1943. Během ledna 1944 byl přeložen do St. Athanu nedaleko Cardiffu, kde působil jako testovací pilot až do konce války. Karel Kuttelwascher patřil mezi nejúspěšnější piloty 2. světové války. V RAF se zařadil na šesté místo nejlepších nočních stíhačů. Na rozdíl od svých kolegů, kteří měli více sestřelů, neměl však zdaleka takové podmínky jako ti, kteří létali pouze nad územím Anglie. On si pro své úspěchy musel doletět až nad nepřátelské území.¹⁰⁴

Do rodné země se vrátil v polovině srpna 1945 bez své rodiny, ta zůstala ve Velké Británii. Kromě syna Edvarda se mu narodily v roce 1944 dvě dcery, dvojčata. V ČSR byl považován za národního hrdinu a byl povýšen do hodnosti štábního kapitána. Byl přidělen k letišti Praha Ruzyně. Později začal vyučovat na Vojenské akademii v Hranicích. Nicméně v roce 1946 si začal uvědomovat, že v Československu nebude dlouho zachována demokracie a rozhodl se, že opustí svou rodnou zemi podruhé, tentokrát napořád. Vrátil se tedy do Velké Británie ke své rodině. V roce 1951 se s manželkou rozvedl. V roce 1959 se mu začalo dělat často nevolno a 18. srpna téhož roku zemřel pravděpodobně na infarkt. Zemřel v nedožitých 43 letech.¹⁰⁵ Během svého krátkého života získal mnoho vyznamenání nejenom doma ve vlasti, ale také ve Francii a Velké Británii. V roce 1998 obdržel Medaili za statečnost, o dva roky byl povýšen do hodnosti brigádního generála.¹⁰⁶

¹⁰⁴ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 77.

¹⁰⁵ ČERNÝ, K. *Z Vysočiny na křídla RAF*. Havlíčkův Brod: Český svaz bojovníků za svobodu, 2002. s. 78.

¹⁰⁶ RAJLICH, J. *Na nebi hrdého Albionu: válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945*. Praha: Ares, 2003. s. 443-444.

2 PŘÍSLUŠNÍCI ČESKOSLOVENSKÝCH POZEMNÍCH JEDNOTEK

2.1 Vítězslav Houdek

Narodil se dne 16. září roku 1920 v Třebíči. V rodném městě se mu podařilo zakončit maturitní zkouškou své studium na místním gymnáziu. Poté byl v roce 1939 přijat na Vysokou školu technickou v Brně. V listopadu téhož roku nacisté uzavřeli všechny vysoké školy a Vítězslav Houdek se tak rozhodl pro odchod za hranice rodné země. Jeho matka pocházela z Jugoslávie, a tak se mu naskytl bezpečnější cesta pro odchod než některým jeho kolegům.¹⁰⁷

Na jugoslávském konzulátu si zažádal o povolení, aby směl navštívit příbuzné. To nakonec získal, a tak začíná na jaře roku 1940 jeho cesta. V Jugoslávii si obstará vše potřebné a pokračuje dále na Blízký východ. Tam se mu podařilo vstoupit do československé jednotky.¹⁰⁸ Odtud se dále přes Afriku dostává do Francie a dále do Velké Británie. V Británii se přihlásil k čs. armádě, prošel parašutistickým výcvikem, nakonec byl však přiřazen k dělostřelectvu. U dělostřelectva byl povýšen do hodnosti kapitána.¹⁰⁹

Mezitím jsou jeho rodiče a mladší sestra odvedeni gestapem do Velkého Meziříčí a následně do Jihlavy, kde byli nějaký čas vězněni. Matka se sestrou byly odděleny od otce a poslány do tábora ve Svatobořicích. Obě byly po nějaké době propuštěny.¹¹⁰

Jeho další putování ve službách armády vedlo přes boje v severní Africe, následovalo osvobození Francie a postup přes Německo až na území protektorátu Čechy a Morava, odkud před pěti lety odcházel. Nakonec pro něj válka skončila nedaleko Plzně. Bohužel jeho další poválečný život je plný strastí. Kvůli změně režimu musel po roce 1948, pokud nechtěl jít do vězení, emigrovat. Nejprve odešel sám, později se k němu

¹⁰⁷ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 78.

¹⁰⁸ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 79.

¹⁰⁹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 79.

¹¹⁰ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 79.

přidává manželka, kterou si vzal po válce, a malý syn. Nakonec se rodina dostala díky obchodování, kterým se Houdek živil, do Habeše, kde patřili k nejbohatším lidem.¹¹¹ Nakonec došlo v Habeši ke změně režimu a rodina se rozhodla, že ze země vycestují. Než k tomu však došlo, zemřel Vítězslav Houdek během autonehody v roce 1967. Do jeho automobilu narazil opilý řidič kamionu.¹¹²

2.2 Bohumil Prchal

Narodil se 20. dubna 1921 v Brzkově v okrese Jihlava. Na rozdíl od ostatních výše zmíněných neodešel do zahraniční dobrovolně. Patřil k ročníkům, které byly posílány nuceně na práce do Německa. Během srpna v roce 1942 se měl dostavit k lékařské prohlídce, kde byl prohlášen za práce schopného, a následně byl poslán na nádraží do Jihlavy, odkud ho na práci odváží do Německa.¹¹³

Podmínky v táboře, kde byli ubytováni, byly příšerné a hned v prvních dnech pociťují válku na vlastní kůži. Do okolí jsou shazovány spojenecké bomby a následně mladí lidé včetně Prchala musí odklízet mrtvé a poskytovat pomoc raněným. Prchal si v táboře nalézá skupinku přátel, díky jednomu z nich, který uměl německy, se dozvídají, že budou transportováni do Francie. V mladých lidech se tak začala rodit naděje, dostávali se k nim informace o francouzské odbojové činnosti, a tak začali uvažovat o útěku.¹¹⁴

Po přesunu do Francie byl Prchal ubytován s některými ze svých přátel v kasárnách společně s Němci. Měl však ve volném čase možnost volného pohybu, a tak se mu společně s ostatními přáteli podařilo během návštěvy hospody navázat kontakt s francouzským odbojem. Nejdříve Prchal předával odbojářům informace o pracích, které

¹¹¹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 79.

¹¹² MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 79.

¹¹³ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 175.

¹¹⁴ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 175.

vykonávali. Později byl přiřazen k jednomu z odbojářů, se kterým se tajně scházel v lese, kde se učil zacházet se zbraní, orientaci v terénu atd.¹¹⁵

Během jednoho z tajných setkání mu odbojář sděluje, že už se nevrátí do kasáren. Všechny jeho věci byly zničeny společně s dokumenty. Dostal se do skupiny Jugoslávců, s ostatními přáteli se ve skupině nesetkal. Prchal ve skupině složil přísahu a stal se tak členem odbojového hnutí ve Francii. Postupem času zjistil, jak skupina funguje. Prováděli různé sabotáže, aby zamezili přísunu potřebného materiálu, který by Němcům napomáhal ve vedení války.¹¹⁶

Během roku 1944 postoupila skupina směrem k Paříži, kde dostali Češi, kteří stejně jako Prchal uprchli, nabídku, aby se přidali k čs. zahraniční armádě. Bohumil Prchal se přihlásil a následně byl společně s dalšími odvezen lodí do Anglie. V Anglii se z něj stal člen československého dělostřeleckého pluku. Konec války ho zastihl ve Velké Británii. Po návratu do rodné země v armádě již nezůstal. Zemřel v roce 1999.¹¹⁷

2.3 Jindřich Hybín

Narodil se 8. června roku 1918 v Hambornu v Německu, kde pracovali jeho rodiče. Kromě Jindřicha měli další dva syny. Když skončila 1. světová válka, rozhodl se otec přestěhovat do nově vzniklého Československa. Vzal s sebou syny a přestěhoval se do Bystré u Humpolce. Zanedlouho se však rozhodl odejít a chlapce zanechal u cizích lidí, kteří se o ně starali. To pro chlapce znamenalo, že hned po vyučení museli začít vydělávat, aby se postavili na vlastní nohy.¹¹⁸

Dne 1. března Jindřich Hybín nastoupil do vojenské služby. O dva týdny později bylo již Československo okupováno Němci. Jindřich dlouho neváhal a po domluvě se svým mladším kamarádem se rozhodl v srpnu 1939 odejít do zahraničí. Nejprve jejich cesta směřovala do Humpolce, odkud se vydali do Jihlavy. Z Jihlavy vedla cesta obou mladíků do Brna, odkud se dostali až do Ostravy. Tam dostali kontakt na jistého muže,

¹¹⁵ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 175-176.

¹¹⁶ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 177.

¹¹⁷ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny*. Jihlava: Milada Vávrová, 1996. s. 178.

¹¹⁸ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 41.

který jim měl pomoci s přechodem přes hranice. Ten měl však obavu z gestapa, a tak chlapce odmítl. Jelikož jim docházeli finance, neměli moc na výběr a rozhodli se, že se pokusí přes hranice přejít sami.¹¹⁹

Přestože na přechod neměli příliš příznivé podmínky, té noci panovala hluboká tma a přešlo, nakonec se jim podařilo dostat do Polska. Z obce Vrbice se přesunuli do Krakova a Malých Bronowic, tam se dostali do skupiny, kterou měl na starost Ludvík Svoboda. Jeho cesta tedy vedla přes Sovětský svaz. Teprve během dubna roku 1941 bylo vyjednáno s Velkou Británií, že Jindřich Hybín společně s dalšími Čechoslováky odjede do Turecka, ze kterého byl poslán na Blízký Východ. Tam prošel základním výcvikem a byl odeslán do Afriky na obranu Tobruku.¹²⁰

V Tobruku byl přiřazen k 200. čs. protiletadlovému pluku čs. armády. Velel mu podplukovník Karel Klapálek. Muži, kteří se v pluku nacházeli, byli zejména dobrovolníci z protektorátu, kteří se za hranice vlasti vydali přes Balkán, ale jelikož začala válka, nestačili být odesláni do Francie. Mnoho z nich přišlo jako Jindřich Hybín ze sovětské internace, nebo se jednalo o muže židovského vyznání, kteří byli přinuceni opustit Evropu kvůli hrozícímu nebezpečí ze strany nacistů.¹²¹

Pluk se nenacházel po celou dobu pouze v Tobruku, ale podílel se také na obraně libanonského a palestinského pobřeží před německými letci. Na konci prosince se však přesunul zpět do Tobruku, kde se Čechoslovákům podařilo sestřelit jeden nepřátelský letoun. V roce 1943 byl poražen legendární Rommel a Afrika tak byla očištěna od nepřátel. Jednotka se tak mohla vydat lodí Mauretania do Velké Británie.¹²²

Ve Velké Británii prošel výcvikem, jeho jednotka byla přetvořena na obrněnou brigádu. Muži, kteří prošli Tobrukem, byli v armádě ceněni, měli za sebou již zkušenosti z boje. V roce 1944 byl Hybín opět nasazen do boje. Jeho cesta z Velké Británie směřovala do Dunkerku. Tam byla obklíčena jednotka čítající dvanáct tisíc mužů. Boje u Dunkerku

¹¹⁹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 41-42.

¹²⁰ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 42.

¹²¹ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 40.

¹²² EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 41.

probíhaly až do konce války.¹²³ V Dunkerku však Hybín nezůstal a pokračoval přes Ardeny až do Belgie, kde se podílel na jejím osvobození.¹²⁴

Když v květnu 1945 válka skončila, vrátil se i Jindřich Hybín po šesti letech do Československa. Z války si odnesl několik vyznamenání, která dostal za svoji činnost v Polsku, za boje v Africe obdržel i medaile v Československu, a to konkrétně Zasloužilý bojovník I. a II. stupně a Pamětní medaili 1918–1968. Když došlo v roce 1948 k převratu, komunisté se s ním nemazlili. Následující roky se podepsali na jeho zdravotní stránce. V roce 1995 byl rehabilitován a povýšen do hodnosti nadporučíka. Jindřich Hybín zemřel 12. března 1998.¹²⁵

2.4 Walter Isternitz

Narodil se dne 13. srpna 1912 v Třešti jako nejmladší ze čtyř dětí. Otec na počátku 1. světové války narukoval a byl přiřazen jako kuchař do vojenských kasáren v Jihlavě. Manželé Isternitzovi byli majitelé řeznictví a uzenářství. Všechnu starost o obchod tak musela během války zajistit matka.¹²⁶

V nově vzniklém státě začal navštěvovat školu, byl pilným studentem, přesto se rozhodl po vypození měšťanky, že nebude nadále pokračovat ve studiu. Přál si pracovat v obchodě Jaroslava Gilberta v Třešti. Na tomto místě setrval osm let, než nastoupil na vojenskou službu.¹²⁷

Na tu nastoupil v roce 1932, byl přiřazen k 31. jihlavskému pluku Arco. Po ukončení prezenční služby v roce 1934 odešel do Prahy za prací, tam zůstal až do roku 1937. Prahu opustil, jelikož mu přišel dopis z Teplic–Šanova, kde žil Walterův příbuzný,

¹²³ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 47-48.

¹²⁴ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 43.

¹²⁵ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 45.

¹²⁶ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 56.

¹²⁷ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 56.

který měl továrnu na deštníky, jelikož neměl žádné děti, chtěl později svoji továrnu darovat právě Walterovi.¹²⁸

Přišel však rok 1938 a Walter byl povolán zpět do armády, ve které zůstal po zbytek roku 1938, poté se odebral zpět do rodné Třeště. Tam však dlouho nezůstal. Jelikož byl Žid, byl si vědom nebezpečí, které pro něj představovali nacisté okupující ČSR. Již na počátku dubna 1939 se rozhodl pro odchod do zahraničí. Díky jeho členství v židovském sportovním klubu se mu podařilo dostat do transportu, který převážel další Židy, do Palestiny.¹²⁹

Jeho cesta na rozdíl od mnohých dalších nevedla rovnou do zahraniční armády, naopak se snažil zařídit si v Palestině nový život, který nebude ohrožován Hitlerem. V Chuldu vykonává nejrůznější zaměstnání, pracoval v zemědělství, živil se jako cukrář, jeden čas vykonával i funkci vojenského instruktora v Rechevotu. Poté, co se začalo válčit i na africkém kontinentě, rozhodl se, že situaci nebude pouze nečinně přihlížet a dobrovolně vstoupil v květnu 1942 do armády. Byl přiřazen k čs. 200 protiletadlovému dělostřeleckému pluku.¹³⁰

Tam se dostal mezi své krajany a mezi další Židy, neboť 502. prapor měl ve svých řadách převážně židovské vojáky.¹³¹ Walter byl přidělen na kancelářskou práci, jeho úkolem bylo vyměřovat a rozvážet výplaty a potraviny. Poté absolvoval výcvik v Bat Galimu, následovalo Naharii. Nějaký čas strávil také v Jerichu, odkud se nakonec dostal až do Tobruku. Tam zůstal, dokud nebyli Němci v Africe poraženi. Boje v Tobruku byly náročné nejen z vojenského hlediska. Život v poušti byl velmi obtížný také kvůli nedostatku pitné vody. Ta se pila pouze vydestilovaná z moře. Mimo to podmínky pro život v Africe Walterovi ztěžovali i antisemité, kteří se objevovali občas i v československých řadách.¹³²

¹²⁸ BUKVAJ, F. a kol. *Lidé z kraje pod Špičákem: významné osobnosti Třeště a okolí*. Třešť: František Bukvaj, 2006. s. 202.

¹²⁹ BUKVAJ, F. a kol. *Lidé z kraje pod Špičákem: významné osobnosti Třeště a okolí*. Třešť: František Bukvaj, 2006. s. 202.

¹³⁰ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 56.

¹³¹ BUKVAJ, F. a kol. *Lidé z kraje pod Špičákem: významné osobnosti Třeště a okolí*. Třešť: František Bukvaj, 2006. s. 203.

¹³² VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 57.

Walter Isterwitz se po ukončení bojů v Africe přesunul do Velké Británie, jelikož se rozhodl, že bude v boji proti nacismu pokračovat. Někteří Židé se však z Tobruku přesunuli do Palestiny, kde již zůstali. Isterwitz se dostal do Anglie na lodi Mauretánie. Do britského přístavu se loď dostala 13. srpna 1943. Tam prošel výcvikem. Nejdříve byl pověřen obranou Anglie, nakonec se však spojenci začali posouvat do Evropy, a tak byl nasazen při osvobozování ve Francii. Z Francie se dostal až do Belgie.¹³³

Jako jeden z mála našich vojáků, byl převelen k armádě legendárního George Pattona, s kterým se účastnil osvobozování ČSR. Nejprve však museli projet přes rozbombardovaná německá města. Nakonec však dorazil zpět do své vlasti. Zúčastnil se osvobozování Plzně a přilehlých obcí, dále však pokračovat nemohl, neboť dle dohody měl být zbytek území osvobozen sovětskými vojsky.¹³⁴

Válka pro Waltera Isterwitze skončila v Praze během slavnostní přehlídky, kde ho již vítali někteří z jeho přátel. Bylo mu také nabídnuto, aby zůstal v americké armádě, nabídku však odmítl, neboť byl válčením unavený a chtěl zůstat ve své vlasti se svojí rodinou. Na svoji žádost byl přeložen do zálohy a vydal se na cestu do Třeště, kde doufal, najde svoji rodinu. Bohužel pro Waltera měl konec války i hořkou dohru. Když se vrátil do Třeště, zjistil, že nikdo z okruhu jeho nejbližší rodiny není na živu. Z rodiny Isterwitzových bylo za války zabito padesát jejích členů.¹³⁵

Po válce jeho život nebyl jednoduchý, v roce 1948 odjel do Anglie, jednalo se však pouze o návštěvu. Tam jej taky dostihly zprávy o únorových událostech 1948, přesto se do ČSR vrátil.¹³⁶ Během svého návratu do vlasti žil u tety a sestřenice, které se konce války dočkaly v Terezíně. Během svého pobytu doma ve vlasti se dozvěděl také o smrti Jana Masaryka, byl také na jeho pohřbu. Politická situace se nevyvíjela vůbec dobře, a proto se Walter rozhodl, že v Československu již nezůstane. Kontaktoval své přátele z války, kteří mu pomohli k emigraci. Získal povolení k letu do Říma, odkud se později dostal až do

¹³³ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 57-58.

¹³⁴ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 58.

¹³⁵ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 58.

¹³⁶ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 58-59.

Izraele. Tam jej však nečekal klid, v který doufal. V roce 1948–1949 měl Izrael svoje vlastní problémy, Walter tedy znovu musel sloužit pro obranu svého nového domova.¹³⁷

V roce 1992 se ve svých osmdesáti letech rozhodl znovu podívat do své domoviny. V Třešti mu bylo uděleno Čestné občanství města Třeště. Zúčastnil se odhalování pamětní desky obětem války, kde měl také proslov.¹³⁸ Zemřel v Izraeli 25. července roku 2001.¹³⁹

2.5 Leopold Orstein

Narodil se dne 10. dubna 1913 v Třebíči. Pocházel z židovské rodiny, matka Erna a otec Alfréd byli majiteli obchodu se smíšeným zbožím. Obchod prosperoval. Leopold vychodil základní docházku a poté se dal na studia na Masarykově univerzitě v Brně, kde studoval práva. Ve svém studiu byl úspěšný a v roce 1938, když mu bylo 25 let, promoval. K prezenční vojenské službě nastoupil 1. března 1939, ve službě však zůstal pouhé dva týdny. Poté se vrátil do rodné Třebíče.¹⁴⁰

Než došlo k vytvoření protektorátu Čechy a Morava, bylo většině obyvatel Československa jasné, že nacisticky orientované Německo v čele s Hitlerem je hrozbou pro celý stát, nejohroženější skupinou byli Židé. Rodina Leopolda Orsteina si byla vědoma nebezpečí, které s sebou nacisté přinášeli, a proto rodiče syna žádali, aby zemi opustil. Nakonec se rozhodl, že dá na radu rodičů. Pomocí sestřenice, která žila již nějakou dobu v Londýně, si opatřil britské vízum. Na konci srpna 1939 opustil rodné Československo a nasedl na vlak, který jej odvezl do Holandska. Z Holandska cestoval dále do Velké Británie, kde vstoupil do čs. zahraniční armády.¹⁴¹

Ještě v červnu 1940 se měl účastnit bojů ve Francii, ale situace se nakonec vyvinula tak, že z přesunu vojáků nakonec sešlo, neboť Francie byla již obsazena německými

¹³⁷BUKVAJ, F. a kol. *Lidé z kraje pod Špičákem: významné osobnosti Třeště a okolí*. Třešť: František Bukvaj, 2006. s. 204.

¹³⁸VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 59.

¹³⁹BUKVAJ, F. a kol. *Lidé z kraje pod Špičákem: významné osobnosti Třeště a okolí*. Třešť: František Bukvaj, 2006. s.204.

¹⁴⁰VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 40.

¹⁴¹MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 114.

vojáky. Rozhodl se tedy, že odjede jako dobrovolník do Cholmondeley. Byl příslušníkem čs. pozemní armády a prošel několika výcviky, které prodělal jak v Anglii, tak ve Skotsku.¹⁴² Československá brigáda, která se nacházela ve Velké Británii, do bojů nijak nezasahovala a zůstávala nadále na Britských ostrovech. Změna nastala až v roce 1944.¹⁴³

Dne 6. června 1944 došlo k invazi spojenců do Francie. Vylodění v Normandii se účastnil i Leopold Orstein. Účastnil se i osvobozovací akce u Dunkerku. Byl vybrán, aby se stal členem 94. americké divize a s ní se dostal až do Československa do Plzně. Tam jej zastihl i konec války.¹⁴⁴

Ani pro Leopolda Orsteina nepředstavoval návrat do rodné Třebíče šťastný okamžik. Když dorazil domů, nenašel zde nikoho ze své rodiny, všichni byli během války zavražděni nacisty. Rozhodl se, že přijme nabídku UNRRA. Stal se styčným důstojníkem a pracoval v Holandsku a Belgii. Nakonec se vrátil zpět do Prahy, kde nějaký čas vykonával vedoucího právního oddělení UNRRA.¹⁴⁵

Díky své práci pro UNRRA potkal svoji budoucí manželku Hannu. Poté, co se začali dostávat k moci komunisté, si uvědomoval, že jako pro „západáka“ to pro něj zde nebude bezpečné. Přijal pozvání na konferenci ve Frankfurtu, ze které se již do rodné vlasti nevrátil. Z ČSR směřoval do Mnichova, kde dostal místo v americké organizaci jako přednosta dopravního oddělení. V roce 1948 se vzal se svojí partnerkou Hannou a rozhodli se emigrovat do USA.¹⁴⁶ Tam zůstal až do své smrti. Zemřel 11. června 2005.¹⁴⁷

2.6 Bedřich Orstein

Narodil 26. dubna se roku 1915 stejně jako jeho bratranec Leo v Třebíči. Rodina žila nějaký čas ve Vídni a v Brně. V roce 1938 nastoupil na prezenční vojenskou službu.

¹⁴² VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 147.

¹⁴³ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 47.

¹⁴⁴ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 149-150.

¹⁴⁵ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 114.

¹⁴⁶ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 153.

¹⁴⁷ SPIRA, A. *JUDr. Leopold/ Leo Alfred Orstein* [online]. 14. květen 2017. [cit. 2020- 04-13]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/JuDr-Leopold-Leo-Orsten/6000000007316928793>.

V armádě zůstal až do dubna 1939, kdy byl demobilizován. Jelikož byl z židovské rodiny, uvědomoval si, že v ČSR pro něj již není bezpečno a rozhodl se emigrovat. Odjel vlakem za hranice ČSR a později se dostal až Velké Británie, kde žila jeho sestra.¹⁴⁸

V Londýně se přihlásil do vzniklé čs. armády. Stejně jako jeho bratranec, měl být i Bedřich Orstein odeslán do Francie, než došlo k vyřízení všech potřebných formalit, Francie a kapitulovala a byla obsazena Němci. Odešel tedy do Cholmondeley, kde byl přidělen k dělostřelectvu. V čs. armádě byl nadbytek důstojníků, spousta z nich tak zastávala funkce, které vykonávali za normálních podmínek vojíni či poddůstojníci. Bedřich Orstein si všiml, že naopak britská armáda schopné důstojníky postrádá, proto se rozhodl pro vstup do britské armády.¹⁴⁹

Nejprve musel složit potřebné testy, v jejich plnění byl úspěšný a do armády byl přijat. Byl přidělen k britskému dělostřeleckému pluku Royal Artillery. Nějaký čas sloužil v Irsku. Na rozdíl od Cholmondeley si polepšil. Jako důstojník měl mnohá privilegia. V roce 1944 jej kontaktovalo MNO a převelelo jej do SSSR, vzhledem k nedostatku důstojníků.¹⁵⁰

Ze Skotska jej odvezla loď Capetown Castle, cesta lodí byla bez obtíží a za nedlouho se dostal do Suezského průplavu. Když se dostali do Palestiny, zbytek cesty absolvoval již vlakem či autobusem. Cesta byla mnohdy velmi náročná, často se nepohybovali ani po silnicích, protože zde žádné nevedly. K tomu je sužovalo obrovské horko. V Persii byli přesunuti ruskými nákladními vozy, které je dovezli ke Kaspickému moři, kde na převelené důstojníky čekala další loď. Když dorazili do Sovětského svazu, byli odvezeni na frontu. Bedřich Orstein se účastnil boje u Wrocanky, který si vyžádal mnoho obětí, byl jmenován náčelníkem štábu 3. dělostřelecké divize.¹⁵¹ Po bojích u Wrocanky byl vyměněn velitel armádního sboru, novým velitelem se stal generál Ludvík

¹⁴⁸ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 138.

¹⁴⁹ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 138.

¹⁵⁰ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 139.

¹⁵¹ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 114.

Svoboda.¹⁵² Armáda pokračovala v osvobozování okupovaných území, čekalo ji Slovensko.¹⁵³

V září 1944 se účastnil bojů v Dukelském průsmyku, jednalo se o vůbec nejtěžší bitvu, které se československá armáda účastnila. Vojáci čelili přímo německým kulometům, kvůli špatnému terénu nemohli být do akce ve velkém počtu nasazeny tanky Sovětů, které by tam mohly chránit postupující vojáky. Vlastních tanků neměli Čechoslováci dostatek. Ztráty během dukelských bojů byly obrovské. Československá armáda během nich ztratila bezmála 1700 mužů a více než 4 tisíce jich bylo zraněno.¹⁵⁴

Účastnil se také osvobozování zbytku Slovenska, odkud se přesunul na počátku dubna 1945 na Jižní Moravu. Tam se podílel na osvobozování Přerova. Konec války jej zastihl v Letovicích. Po mnoha letech se těšil na shledání s rodinou, radostné setkání jej však nečekalo. Když se vrátil do své domoviny, zjistil, že všichni jeho nejbližší zemřeli v roce 1942 ve Varšavě v Židovském ghettu.¹⁵⁵

Po válce začal pracovat pro UNRRA, během svého povolání se dostal do Hamburku a Brém. V Brně se seznámil se svojí budoucí manželkou, která za sebou měla pobyt v koncentračním táboře. Manželé zažívali chvíle pohody, dokud nenastal únor 1948. Bedřich Orstein měl zkušenosti ze Sovětského svazu a nesouhlasil s nastalou situací. S manželkou se rozhodli a emigrovali do Londýna. V roce 1990 znovu navštívil svoji rodnou zemi. O rok později byl povýšen do hodnosti podplukovníka.¹⁵⁶ Zemřel v roce 2001 ve Velké Británii ve věku 86 let.¹⁵⁷

¹⁵² EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 150.

¹⁵³ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 141.

¹⁵⁴ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 150.

¹⁵⁵ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 143.

¹⁵⁶ VÁVROVÁ, M. *Rytíři Vysočiny II*. Jihlava: Milada Vávrová, 1999. s. 144.

¹⁵⁷ SPIRA, A. *Bedřich Orstein*. [online] 10. duben 2020. [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://www.geni.com/people/Bed%C5%99ich-Ornstein/6000000007316917502>.

3 LUDVÍK SVOBODA – VOJÁK A KONTROVERZNÍ POLITIK

Osobnost Ludvíka Svobody vydala již na mnoho knih, přesto ho spousta lidí zná hlavně jako prezidenta Československé republiky. On však během svého života vykonal pro republiku mnoho. Zasloužil se jak o její založení během první světové války, tak o její obnovu během války druhé. Proto si myslím, že je důležité si jeho osobnost připomínat, neboť nikdy nezaváhal a šel hájit svoji vlast, přestože tím musel sám mnohé obětovat.

„Prošel jsem ohněm bojů ve dvou světových válkách, odloučen někdy skoro beznadějně – bariérami front od své milované vlasti, jejíž osud byl pokaždé v sázce. Vytržen z kruhu rodiny, příbuzných i přátel, sužován obavami o jejich osud. Dvakrát jsem zažil nezměrné štěstí návratu pod vítěznými prapory i závrať opětovného shledávání a bolest neshledávání se vším, co mi bylo a je drahé.“¹⁵⁸

3.1 Mládí Ludvíka Svobody

Ludvík Svoboda se narodil 25. listopadu roku 1895 v obci Hroznatín, která se nachází na Českomoravské vrchovině nedaleko Velkého Meziříčí. Byl nejmladším ze tří sourozenců. Když mu byl pouhý jeden rok, ztratil otce, který zemřel na následky zranění způsobená koněm. Aby matka zajistila rodinu a hospodářství, po čase se provdala. Z nového manželství vzešli další tři sourozenci. Malý Ludvík docházel každý den pěšky do školy do nedaleké obce Rudíkov.¹⁵⁹

Ve škole byl velmi pilný, později šel studovat na Zemskou hospodářskou školu, aby zde získal agronomické vzdělání. Nějakou dobu působil ve vinařství v Rakousku, kde získával praxi, měl však v plánu žít se jako agronom.¹⁶⁰

Když na počátku dvacátého století vypukla první světová válka, byl společně se svým starším bratrem Josefem povolán k rakousko-uherské armádě. Během června roku

¹⁵⁸ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 7.

¹⁵⁹ KOŽNAR, V. a RICHTER, K. *Armádní generál Ludvík Svoboda, trojnásobný hrdina Československé socialistické republiky a hrdina Sovětského svazu*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1987. s. 9-10.

¹⁶⁰ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 285.

1915 byl poslán na ruskou frontu. Ke konci září toho roku vstoupil do zajetí. Nějaký čas pobýval v zajateckém táboře v Darnici u Kyjeva, později vstoupil do Kyjevského hasičského sboru.¹⁶¹

Jelikož byl velikým vlastenec, vstoupil do vzniklých československých legií rozhodnut, že bude bojovat za ochranu a svobodu své rodné vlasti. Byl přiřazen k 3. praporu, 1. československého střeleckého pluku, později také pěší pluk č. 3 Jana Žižky z Trocnova. Během své služby v tomto pluku měl možnost absolvovat důstojnickou školu. Zúčastnil se mnoha slavných bitev během bojů ruských legií proti rakouským a německým vojákům. Zapojil se do bojů u Zborova i u Bachmače, a to již jako zástupce velitele a později jako velitel čety. Za svou odvalu v těchto bitvách dostal vyznamenání.¹⁶² Bitva u Zborova, která patří u nás k nejznámějším bitvám první světové války na východě, se v celkovém průběhu nijak nelišila od ostatních bitev první světové války. Pro nás však měla zásadní význam, protože poprvé byl československému vojenskému útvaru svěřen samostatný úsek na frontě. Pro Čechy to mnoho znamenalo, jelikož se po několika stoletích objevili na válečné scéně jako český bojový útvar.¹⁶³

Do svobodné vlasti se dostal až v roce 1920. Po návratu chtěl z armády odejít. Jeho bratr Josef ve válce zemřel, Ludvík se tedy rozhodl, že po něm převezme hospodářství. Zemědělská práce však nevydržela dlouho. Již v roce 1921 je opět povolán do vojenské služby. Tvořící se československá armáda chtěla Ludvíka Svobodu pro jeho zkušenosti a oddanost republice. Odchází proto ke svému pluku 3 Jana Žižky z Trocnova a rodinné hospodářství přenechává mladšímu bratrovi.¹⁶⁴

Po svém návratu k armádě mu byla nabídnuta možnost sloužit v Podkarpatské Rusi v Užhorodě, kterou také přijal. Než se však přesunul do Užhoroda, rozhodl se uzavřít manželský svazek s Irenou Stratilovou. Díky jeho pílí a neustálému vzdělávání se dostal po několika letech na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, kde získal místo profesora

¹⁶¹ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 285.

¹⁶² SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 285.

¹⁶³ HONZÍK, M. *Legionáři*. Praha: Novinář, 1990. s. 73.

¹⁶⁴ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 285-286.

maďarského jazyka. Zde působil tři roky, poté byl povýšen a převelen zpět do Kroměříže, kde se nacházel pluk Jana Žižky z Trocnova.¹⁶⁵

Po provedení mobilizace v roce 1938 na vlastní žádost odešel do pohraničí, kde působil jako velitel polního praporu.¹⁶⁶ Když došlo 15. března v roce 1939 k definitivnímu rozbití Československa a země byla obsazena německým vojskem, byl demobilizován.¹⁶⁷ Již na počátku vytvoření protektorátu Čechy a Morava se Ludvík Svoboda zapojil do organizace ON na východní Moravě. Již na počátku června 1939 odešel Svoboda za hranice. Zprvu mu při rozhodování, zda odejít, dělala starosti rodina. Obával se o blaho členů rodiny, jak budou žít v případě dlouhého trvání války, měl také obavu, aby nebyla rodina pronásledována gestapem, za jeho odchod.¹⁶⁸ Měl také obavu, jestli bude jeho manželka souhlasit s plánem odejít za hranice, ta se k situaci však vyjádřila takto: „Souhlasím s Tebou, Ludvíčku, běž, musí se něco dělat, věřím, že půjdou i jiní, vlasti musí býti pomozeno a zdá se, že to zase začne za hranicemi. O nás starosti neměj, nějak se tu uživíme a děti budu do Tvého příchodu vychovávat, jak nejlépe dovedu. Již dávno jsem věděla, že se něco v Tvé duši děje, tušila jsem, že připravuješ odchod za hranice, a modlila jsem se za správné rozhodnutí.“¹⁶⁹ V tom čase však rodina netušila, jak těžký bude jejich další osud během šesti válečných let.

3.2 Odchod do Polska

Dne 5. června 1939 překročil Ludvík Svoboda hranice Československa a čtvrt hodiny před půlnocí vystupuje na polském nádraží Szumpark. V následujících dnech se přesunul do Těšína, kde se setkává s dalšími Čechy, kteří odešli také za hranice. Jednalo se převážně o letce. Ti ocenili, že se i starší muži jako byl Svoboda, kterému v té době bylo již čtyřiačtyřicet let, rozhodli odejít bojovat za svoji vlast. Později se přesunul do Krakova. S Polskem bylo dohodnuto, že čs. legie mohou vzniknout až v případě vypuknutí války.

¹⁶⁵ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 286.

¹⁶⁶ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 286.

¹⁶⁷ MEJZLÍK, J. *Naši krajané v boji za svobodu – Občané Třebíčska v zahraničním odboji 1937–1945*. Třebíč: Český svaz bojovníků za svobodu, 1997. s. 13.

¹⁶⁸ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 15.

¹⁶⁹ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 15-16.

V následujících měsících Svoboda vypomáhal s odesíláním našich mužů do Francie. Po poradě s generálem Sergejem Ingrem měl na území Polska zůstat jen určitý počet důstojníků a poddůstojníků, zbytek měl být dle rozkazů odeslán do Francie. Počítalo se s tím, že v Polsku bude dostatek vojáků, kteří přijdou z protektorátu Čechy a Morava chvíli před započítím války. Ty už by nebylo bezpečné odesílat do Francie, proto se počítalo s jejich využitím právě v Polsku.¹⁷⁰ S tímto krokem Svoboda příliš nesohlasil, měl dojem, že někteří z těchto vojáků odesílaných do Francie chtějí zůstat právě v Polsku, jelikož měli dojem, že hlavní boje se budou později odehrávat právě na východě. Se Západem se stále pojila zrada z roku 1938, kterou západním spojencům Svoboda stejně jako mnoho dalších nemohl odpustit.¹⁷¹

Na počátku srpna 1939 dostal Ludvík Svoboda dopis od své manželky, ve kterém ho manželka žádá o souhlas s rozvodem, a to z důvodu, aby byl zachován majetek pro děti a aby je případně nestíhalo gestapo za to, že Svoboda odešel bojovat do zahraničí. Nakonec však paní Svobodová tuto žádost i přes doporučení právníka nepodala.¹⁷²

22. srpna 1939, kdy se SSSR a Německo rozhodlo podepsat pakt o neútočení, se Svoboda domníval, že jde o taktiku SSSR, které chtělo Německo zatáhnout do války. Z dnešního pohledu je to však bráno spíše jako taktika Německa, které naopak nechtělo mít SSSR jako svého nepřítele, dokud neobsadí Evropu. V Polsku se dle zápisů Svobody shodli, že je Rusko nezradí. Následně však byla vyhlášena částečná mobilizace.¹⁷³ Během 30. srpna došlo k vyhlášení všeobecné mobilizace, jelikož válka byla na spadnutí. 1. září Ludvíka Svobodu zpráva o započítí války mezi Německem a Polskem zastihla během cesty do tábora Lešná. Během dalších týdnů do tábora docházely samé špatné zprávy o ústupu polských vojsk. Svoboda se přesouvá z Lešné do Lvova. Jelikož se situace na frontě nevyvíjela příznivě, rozhodl Svoboda, že společně se svojí skupinou, odejde do

¹⁷⁰ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 20-31.

¹⁷¹ SVOBODA, L. *Z Buzuluku do Prahy*. Praha: Naše vojsko, 1967. s. 27-28.

¹⁷² SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 39.

¹⁷³ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 44.

SSSR, aby ji uchránil před zajiťím. Dne 18. září 1939 překročil tedy druhou hranici, a to mezi Polskem a Sovětským svazem.¹⁷⁴

3.3 Činnost Svobody v SSSR

Od počátku, kdy Svoboda vstoupil na území Sovětů, byl i přes přátelské přijetí nejistý a vědom si nevýhodného postavení, ve kterém se on a ostatní Čechoslováci nacházeli. Než se rozhodl pro tuto možnost, zvažoval také odchod přes Rumunsko směrem na Západ, kde se nacházel prezident dr. Edvard Beneš společně s exilovou vládou. Volba byla těžká, SSSR nenabízel možnost zapojit se do boje proti nacistickému Německu a Hitlerovi, jelikož spolu měli uzavřen pakt. Naproti tomu Francie a Anglie 3. září válku Německu vyhlásila. Počítalo se s tím, že se bude bojovat ve Francii, kde se organizovala československá armáda. Svoboda však věřil, že SSSR nakonec proti Hitlerovi bojovat půjde. Nakonec padla volba na SSSR i z toho důvodu, že Německá armáda byla blízko a rumunské hranice daleko. Obavu měl také Svoboda z toho, že Rumunsko bylo proti Hitlerovi bezbranné a nebyl si tak jist, jak by byl on a členové jeho skupiny přijati.¹⁷⁵ Situace pro vojáky byla nelehká, nemohli se zapojit do bojů proti nacismu, chvíle si proto krátili různými činnostmi, poslouchali zahraniční rozhlas, kde k nim promlouval Edvard Beneš nebo Jan Masaryk, který svou vřelou povahou uměl i v lidech nacházející ve složité situaci, vzbudit naději. Na konci prosince byl Svoboda pozván do Moskvy. Byl tímto pozváním velmi nadšen, jelikož měl možnost projednat všechny problémy, které sužovaly jeho muže. Stále choval naději, že SSSR má plán, a proto je s Němci stále za dobře.¹⁷⁶

Po příjezdu do Moskvy se snažil Svoboda vyjednat přesun československých vojáků na Západ. Sověti však pod slibem mlčení sdělili Svobodovi, že s konfliktem mezi Německem a Sovětským svazem se stále počítá, proto by se hodili naši muži, kteří by v případě tohoto konfliktu, mohli pomoci vytvářet československé jednotky na Východě. Momentální situace však nic takového neumožňovala, a proto bylo navrženo, aby naši vojáci byli přesouváni na Západ po skupinách a nejschopnější muži by byli přesunuti až

¹⁷⁴ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 56.

¹⁷⁵ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 23-24.

¹⁷⁶ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 24-36.

jako poslední, pro případ, že by se mezi tím situace změnila a oni mohli zůstat v SSSR. Během března došlo k přesunu do středního Ruska, směrem na východ od Moskvy.¹⁷⁷

Vývoj války však komplikoval přesuny mužů do Francie. Ani pro Svobodu nebyla vždy situace v SSSR ideální, jelikož se setkával s rozdílnými názory. Někteří Rusové byli toho názoru, že Francie a Anglie nepřijaly mír navrhovaný Německem, a proto není nepřitelem Hitlerovské Německo. Svoboda se proti těmto názorům snažil bojovat ze všech sil, občas se však objevili lidé, kteří odsuzovali západní mocnosti. S napětím také českoslovenští vojáci sledovali vývoj války v Evropě a bleskovou válku, kterou vedlo Německo.¹⁷⁸ Vojáci byli velmi zarmouceni situací ve Francii, kdy Francouzi 22. června 1940 podepsali s Německem příměří. Tyto události vyvolaly v Sovětském svazu obavy z toho, co udělá Německo, když Francie je poražena a v cestě stojí pouze Anglie, co když Anglie podepíše také příměří, kam bude Hitler své válečné tažení směřovat? Ludvík Svoboda začal přemýšlet, zda má smysl odjíždět na Západ, doufal, že Sovětský svaz nakonec do války zasáhne ku prospěchu Čechoslováků. Během července 1940 byl Ludvík Svoboda společně s dalšími Československými vojáky poslán lodí do Turecka. Během 14. července večer přistává loď v Cařihradském přístavu.¹⁷⁹

3.4 Úkol v Turecku

Důvodem Svobodova rychlého odeslání do Turecka bylo ten, že SSSR neměl tou dobou žádné kontakty s československou zahraniční armádou. Nevěděli, zda Čechoslováky poslané do Turecka vůbec někdo přijme, a potřebovali navázat kontakt. Pro navázání tohoto kontaktu se zdál být Svoboda pro své zkušenosti ideální volbou. Situace však byla složitá, jelikož Turecko odmítlo výzvu Velké Británie, aby vstoupilo do války po jejím boku. Německo s Tureckem vyjednávalo a slibovalo mu území, o které přišli během první světové války.¹⁸⁰ V listopadu 1940 byl Svoboda povolán do Moskvy. Důvodem bylo projednání všech žádostí a dotazů, které směřoval Svoboda na vedení SSSR, konkrétně šlo

¹⁷⁷ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 40-44.

¹⁷⁸ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 70-77.

¹⁷⁹ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 83-105.

¹⁸⁰ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 101-104.

o tyto body:“ a) zřízení zpravodajské skupiny v SSSR a zapojení na centrálu v Praze a ostatní síť

b) odsun našich lidí z ČSR do SSSR

c) organizace československé armády v SSSR¹⁸¹ V dalších měsících byly jeho plány posvěceny a jeho úkolem bylo navázat radiové spojení s H. Píkou v Istanbulu, který měl navázat spojení s prezidentem Benešem v Londýně.¹⁸²

3.5 Válečné období

Následující měsíce prostřednictvím navázané komunikace přes Istanbul připravoval půdu pro Čechoslováky. I přesto, že se již během května 1941 začala shromažďovat německá vojska kolem sovětských hranic, podle zápisu Svobody byli Sověti překvapeni, že Němci, Rumuni a Fini zaútočili již na Sovětský svaz, útok byl očekáván později. Přestože již pár týdnů před 22. červnem 1941, kdy Německo zahájilo útok, němečtí vojáci provokovali Sověty, Stalin však nařizoval, aby zůstali klidní. Svoboda zprávu o vypuknutí války mezi Německem a SSSR vítal s radostí a nadějí. Jako spousta dalších se domníval, že napadení Sovětů bude znamenat Hitlerův konec.¹⁸³

Svoboda byl prezidentem Benešem jmenován velitelem první vznikající vojenské jednotky, která měla mít pouze pěší prapor.¹⁸⁴

Během srpna mohli Čechoslováci začít podávat přihlášky do Československé armády formované na území Sovětského svazu.¹⁸⁵ Všechny vznikající vojenské oddíly byly však odpovědný československé prozatímní vládě v Londýně. O výbavu a další potřebný materiál se měli postarat Sověti.¹⁸⁶ Z počátku se však Svoboda se svými spolupracovníky potýkal s nedostatkem mužů, ze kterých by bylo možno postavit Československou armádu. Svoboda do armády bral i ženy, přestože to předpisy z období

¹⁸¹ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 153.

¹⁸² SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 109.

¹⁸³ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 150-152.

¹⁸⁴ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 75.

¹⁸⁵ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 160-166.

¹⁸⁶ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 75.

fungování první republiky neumožňovaly. Ženy však v armádě nakonec měly své čestné místo.¹⁸⁷

V polovině prosince 1941 byl Ludvík Svoboda přesunut do Buzuluku, kde se měla organizovat československá jednotka. V této době byl také jmenován prostřednictvím telegramu z Londýna MNO „velitelem 1. smíšeného samostatného motorizovaného praporu a výcvikového střediska v SSSR (...)“¹⁸⁸

Pro nedostatek dobrovolníků z řad Čechoslováků, pátrala československá vojenská mise po občanech z Československé republiky, kteří by se mohli nacházet v pracovních táborech a následně se chtěli pokusit dostat je do vznikající jednotky.¹⁸⁹ Během března 1942 si však Svoboda poznamenal do deníku, že jim bylo zakázáno povolávat Čechoslováky z těchto pracovních táborů ministerstvem zahraničních věcí Sovětského svazu. Nakonec SSSR pro vznik záložního pluku povolil propuštění části podkarpatských Rusínů. Nakonec tak Svoboda organizoval v Buzuluku pestrou skupinu, která kromě Rusínů čítala ještě dobrovolníky z řad Čechů a Slováků, kteří žili na území Sovětského svazu již před válkou. Dále se k této skupině přidávali židovští uprchlíci či volynští Češi a Slováci, kteří dobrovolně přecházeli do sovětského zajetí.¹⁹⁰

Na konci srpna plukovník Svoboda bez toho, aby informoval prozatímní vládu v Londýně, napsal dopis J. V. Stalinovi, kde ho žádá, aby byla čs. jednotka vyzbrojena a následně nasazena do bojů na frontě. Učinil tak proto, že Němci mířili na Stalingrad a sovětské armádě se v té době hodil každý boje schopný muž. K tomuto nasazení došlo až o pět měsíců později kvůli organizačním záležitostem.¹⁹¹

Dne 29. ledna 1943 byl Ludvík Svoboda společně 1. československých polním praporem odeslán k Charkovu, který se nacházel ve středu východní fronty. Jednalo se o první spojeneckou jednotku, která byla nasazena na východní frontě. Němci se u Charkova připravovali k odvetnému útoku, jelikož tou dobou probíhala bitva

¹⁸⁷ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 76-78.

¹⁸⁸ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 235-238.

¹⁸⁹ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 76-77.

¹⁹⁰ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939–1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 252.

¹⁹¹ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 79.

o Stalingrad, ve které se Němcům nedařilo Sověty zlomit. Na frontě byl tomuto praporu přidělen úsek, který měřil 15 kilometrů podél Mže. Českoslovenští vojáci se před bojem opevnili nedaleko obce Sokolovo.¹⁹²

Nakonec k útoku Němců došlo 8. března. Pěší prapor čelil tankovému praporu. Čechoslováci se s Němci rvali statečně, tanky často ničili pomocí ručních granátů, což vyžadovalo bezprostřední blízkost. Vojákům se úsek podařilo ubránit, ovšem neobešlo se to bez obřích ztrát. Během těchto bojů podle Svobody zemřelo 125 Čechoslováků a 40 jich bylo raněno. Podle odborných pramenů se však počty liší. Během 15. března došlo k povraždění raněných československých vojáků v Charkovské nemocnici. Kvůli vysokým ztrátám se musela jednotka po této bitvě stáhnout, aby doplnila své řady a byla přezbrojena.¹⁹³

Dalšího významného vítězství dosáhla posílená jednotka společně s plukovníkem Svobodou během osvobození Kyjeva, ke kterému došlo na počátku listopadu 1943. Svoboda nesouhlasil s plánem Sovětů, a tak vznesl žádost k sovětskému velení, aby se mohli Čechoslováci účastnit útoku v hlavním směru. Dne 3. listopadu zahájili Sověti útok proti Němcům. O dva dny později byl Svoboda vyslyšen a jednotka byla přidělena k 51. sboru Sovětů. Byla pověřena proniknutím o 10 km blíže k nepřítelům, a následně dostat pod svou kontrolu pět míst, která byla stěžejní pro to, aby Němci Kyjev ubránili. Čechoslováci byli velmi úspěšní a 5. listopadu mohly vjet sovětské tanky do Kyjeva. Bitva tak pokračovala v samotném městě. Večer se podařilo čs. vojákům dostat až na území bývalého útočiště a železniční stanice. Zde chtěli přečkat do druhého dne a následně pokračovat. Odpočinek jim však nebyl dopřán, jelikož museli zabránit Němcům prchajícím z Kyjeva. Během druhé hodiny ranní byl zahájen druhý útok. Nakonec se v následujících hodinách podařilo brigádě dorazit do centra Kyjeva.¹⁹⁴

¹⁹² EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 79.

¹⁹³ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 79-82.

¹⁹⁴ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 87.

Když došlo k osvobození Kyjeva, Svoboda společně s jednotkou nadále zůstali na bojovém území. V následujících měsících se až do března roku 1944 účastnili osvobozovacích akcí na západě Ukrajiny.¹⁹⁵

Svoboda měl také významný podíl na vytvoření 1. čsl. sboru, který se zapojil do bojů tzv. karpatsko-dukelské operace, jejímž cílem byla pomoc Slovenskému národnímu povstání a následné osvobozování území Slovenska. Podílel se i na Ostravské operaci, která probíhala od března 1945 do konce druhé světové války, a osvobozování Moravy.¹⁹⁶

Když se konečně po šesti dlouhých letech dostal Svoboda zpět ke své rodině, zjistil, že o mnoho milovaných osob přišel. Během jeho pobytu v zahraničí se někteří členové jeho rodiny podíleli na odbojové činnosti na domácí frontě. Mnozí z nich za svoji pomoc zaplatili životem. Války se nedožil ani syn Ludvíka Svobody Mirek.¹⁹⁷

3.6 Život po válce

Během dubna 1945 byl dosazen do funkce ministra národní obrany Košické vlády. Ministrem zůstal až do roku 1950. Jeho poválečný život nebyl tak klidný, jak by si mohl po šesti letech v exilu přát. V roce 1952 byl zatčen za údajné plánování vojenského převratu. Jeho příbuzní byli vystěhováni z Hroznatína jako „kulakové“. Svoboda neupadl v naprostou nemilost komunistického režimu díky jeho známosti s lidmi v Moskvě, kteří ho znali z válečné doby a měli ho v úctě. Od října 1948 byl členem KSČ.¹⁹⁸ V některých pramenech však bývá zpochybňováno, zda vstoupil do KSČ až roku 1948, zda k němu nedošlo mnohem dříve. V roce 1954 byl rehabilitován. V roce 1968 byl Ludvík Svoboda jako jediný kandidát zvolen sedmým prezidentem Československa. V té době mu však bylo již sedmdesát tři let. Funkci prezidenta zastával až do roku 1975. V roce 1979 Ludvík Svoboda umírá.¹⁹⁹

¹⁹⁵ EMMERT, F. *Československý odboj za druhé světové války*. Praha: Mladá fronta, 2015. s. 89.

¹⁹⁶ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939 – 1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 288-289.

¹⁹⁷ SVOBODA, L. *Cestami života*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. s. 205.

¹⁹⁸ SVOBODA, L. *Deník z doby válečné červen 1939 – 1943*. Praha: Mladá fronta, 2008. s. 290.

¹⁹⁹ JUNEK, V. *Třinácté komnaty našich prezidentů*. Praha: Petrklíč, 2013. s. 106-108

Osobnost Ludvíka Svobody bývá často diskutována. Bývá mu vyčítáno, že se orientoval na východ. Z jeho projevů a článků je patrné, že měl s vedením SSSR dobré vztahy, mnohokrát psal samotnému Stalinovi, neváhal vznášet své žádosti k sovětskému vedení.²⁰⁰ V některých zdrojích se uvádí, jestli nepůsobil pro svoje přátelské styky se Sovětským svazem jako tajný agent SSSR v Československé republice, někteří mu vyčítají již jeho počínání za první světové války, kdy zradil přísahu bojovat za císaře. To mělo být začátkem jeho zrádovství.²⁰¹

Přesto muži, kteří se s Ludvíkem Svobodou setkali během jeho emigrace, ho měli v hluboké úctě a byl pro ně morálním vzorem. Svým zjevem měl působit velmi rozvážně a ochotně kdykoliv pomoci.²⁰² Nicméně ať byl Ludvík Svoboda veden jakýmkoliv pohnutkami, nelze mu upřít, že se jednalo o jednu z významných osobností československého odboje na východě během druhé světové války. Strávil mnoho let bojováním za Československou republiku, riskoval svůj život pro její obranu a mnohé obětoval.

²⁰⁰ SVOBODA, L. *Ludvík Svoboda (Výbor projevů a článků) I 1942–1945*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1970. s. 33-34.

²⁰¹ JUNEK, V. *Třinácté komnaty našich prezidentů*. Praha: Petrklíč, 2013. s. 106-108.

²⁰² BÁRTA, P. a kol. *Náš velitel Ludvík Svoboda*. Praha: Naše vojsko, 1971. s. 9-10.

4 ANTONÍN KALINA – POLITICKÝ VĚZEŇ A ZACHRÁNCE ŽIDOVSKÝCH DĚTÍ

4.1 Mládí

Většina lidí někdy slyšela jméno sir Nicholas Winton. Těm zainteresovanějším se vybaví, že se jednalo o muže z Velké Británie, který během roku 1939 zachránil 669 dětí židovské národnosti z Československa, které již bylo okupováno nacisty a hrozilo jim reálné nebezpečí smrti.²⁰³ Kdo neslyšel jméno Winton, zajisté slyšel jméno Oscar Schindler, který zachránil téměř 1200 Židů, před jistou smrtí.²⁰⁴ Málokomu však něco řekne jméno Antonín Kalina, který díky své odvaze, přestože byl zavřený v koncentračním táboře Buchenwald, dokázal zachránit stovky židovských dětí.²⁰⁵

Tento třebíčský rodák se narodil 17. února 1902 do velmi početné rodiny, která měla dohromady dvanáct dětí. Rodina byla velmi chudá, otec se živil jako švec, a jelikož rodina neměla na to, aby děti mohly jít na studia, vyučil se Antonín Kalina stejnému řemeslu jako jeho otec.²⁰⁶ To však Kalinovi nebránilo v tom, aby se mohl sám učit. Měl nadání pro cizí jazyky. Po vzoru otce se Kalina od dvacátých let minulého století hlásil ke komunistické ideologii. Do Komunistické strany Československa vstoupil v roce 1923. Ta se v té době těšila v Třebíči značné oblibě díky své aktivitě při řešení ekonomických obtíží, které sužovaly státy postižené první světovou válkou. V roce 1925 proběhly volby do obecního zastupitelstva, komunistická strana volby vyhrála.²⁰⁷

Na konci listopadu 1925 se Antonín Kalina oženil s Karolínou Dítětovou, o rok později se jim narodila dcera Blanka.²⁰⁸ Antonín Kalina pracoval v podniku Busi, který se

²⁰³ WINTONOVÁ, B. *Není-li to nemožné. Život sira Nicholase Wintona*. Praha: Argo, s. 17-18.

²⁰⁴ GRUNTOVÁ, J. *Legendy a fakta o Oscaru Schindlerovi*. Praha: Naše vojsko, 2002. s. 93.

²⁰⁵ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 6-7.

²⁰⁶ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 14.

²⁰⁷ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 22.

²⁰⁸ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 16.

jako mnoho jiných podniků dostal ve třicátých letech do finančních problémů a musel ukončit svoji činnost. V roce 1931 byla firma odkoupena Tomášem Baťou, který ve své firmě nechtěl mít zaměstnance hlásící se ke komunistické ideologii. Baťa prý Kalinovi nabízel dobře placené místo, musel by však podepsat, že vystupuje z komunistické strany, a na to Kalina nepřistoupil. Později byl ze zaměstnání vyhozen.²⁰⁹

Na počátku října 1934 organizuje Antonín Kalina společně s Františkem Markem a Leopoldem Pokorným tábor lidu. Všichni tři byli ještě před demonstrací zatčeni, to však nezabránilo tomu, aby demonstrace proběhla. To nebylo poprvé ani naposled, co byl Kalina za svoje politické přestupky zatčen, během let 1920–1938 byl ve vězení sedmkrát.²¹⁰

4.2 Třicátá léta 20. století

Dne 27. září proběhly volby do obecního zastupitelstva. Komunistická strana měla celkem 54 kandidátů, číslo osm byl Antonín Kalina. Volby nakonec vyhrála Československá národně socialistická strana. Komunistická strana Československa získala třetí místo a tím i osm mandátů v obecním zastupitelstvu. Starostu zastával Jaroslav Vaněk, se kterým se Kalina dostával často do sporů. Kalina se dostal do Obecní rady za Komunistickou stranu Československa. Kalina ve svých vzpomínkách uváděl, že byl i jako člen rady zatčen, někdy po jednáních přišli na zastupitelstvo četníci, kteří ho odvedli. Dokonce se tak stalo i před jednáním zastupitelstva, kdy byli zatčeni všichni komunisté v zastupitelstvu, aby mohli ostatní členové prosadit, o co usilovali.²¹¹

Kalina byl v zastupitelstvu velmi aktivní, vždy se mu však nedařilo prosazovat své názory. Někdy byl jeho návrh podpořen pouze jeho kolegy z komunistické strany. V roce 1938 navrhl Kalina, aby byl čestným občanem města Třebíč Augustin Kliment, který byl rodákem z Třebíče a jejím prvním starostou v samostatném Československu.²¹²

²⁰⁹ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 18.

²¹⁰ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 37.

²¹¹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 39.

²¹² CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 31.

V roce 1938 proběhly další volby, starostou se stal opět Jaroslav Vaněk, Antonín Kalina si udržel svoje místo v Obecní radě.²¹³

4.3 Zatčení

Dne 30. září 1938 proběhlo podepsání mnichovské dohody, Československému státu bylo zabráno jeho pohraničí a stát přišel o třetinu svého území. Prezident Edvard Beneš abdikoval a odebral se do exilu do Velké Británie. Prezidentem tzv. druhé republiky se stal dr. Emil Hácha.²¹⁴

V říjnu 1938 došlo k pozastavení činnosti komunistické strany, během prosince byla strana oficiálně rozpuštěna. Kalina na počátku ledna 1939 přišel o svůj post člena městské rady, dokonce se proti tomu odvolal k nejvyššímu soudu. Neúspěšně.²¹⁵

Když došlo 15. března 1939 k vytvoření protektorátu Čechy a Morava, byl téměř okamžitě vytvořen seznam, který obsahoval jména těch, kteří byli považováni za nepřátele Říše.²¹⁶ Jedním z této skupiny lidí byl i Antonín Kalina, který byl zatčen 1. září 1939. Pár dní byl vězněn v Brně, Praze a posléze byl odvezen do koncentračního tábora Dachau.²¹⁷

4.4 Pobyt Antonína Kaliny v Dachau

Koncentrační tábory byly využívány k likvidaci nejenom politických nepřátel říše, ale po přijetí Norimberských zákonů také k likvidaci Židů, Romů, homosexuálů a dalších osob, které se nehodili Hitlerovi a jeho Říši.²¹⁸ Dodnes není znám přesný počet vězňů

²¹³ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 40.

²¹⁴ POLÁČKOVÁ, A. a kol. *První republika 1918–1938: Dějiny, osobnosti, denní život*. Brno: Extra Publishing. s. r. o., 2017. s. 126-127.

²¹⁵ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 46-47.

²¹⁶ POLÁČKOVÁ, A. a kol. *Protektorát 1939–1945: Okupace, odboj, denní život*. Brno: Extra Publishing. s. r. o., 2017. s. 28-29.

²¹⁷ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 36.

²¹⁸ POLÁČKOVÁ, A. a kol. *Protektorát 1939–1945: Okupace, odboj, denní život*. Brno: Extra Publishing. s. r. o., 2017. s. 80-82.

koncentračních táborů. Někteří autoři uvádí, že v koncentračních táborech bylo vězněno na devět milionů osob, z toho bylo zabito více než sedm milionů.²¹⁹

Dachau byl prvním koncentračním táborem. Sloužil jako předloha pro stavbu dalších koncentračních táborů. Pobyť Antonína Kaliny v Dachau nebyl dlouhý. Do tábora dorazil 8. září 1939, tam se hned první den setkal s německým vězněm, který nově příchozí provázel a seznamoval je s chodem tábora. Němec byl také komunista, Kalina uměl dobře německy, takže mu rozuměl, jenže každý příchozí německy nerozuměl. Průvodce se rozčilil a hodil po posluchačích židli. Kalinu celá situace rozčilili, chytil tedy průvodce a zeptal se ho, proč se tak chová, když mu lidé nerozumí. Němec zmateně odvětil: „Počkej, až tady budeš tak dlouho jako já. Tady zapomeneš úplně na všechno, co tě kdysi naučili rodiče a co tě naučili ve škole.“ Kalina mu na to odpověděl, že pokud válku přežijí, mohou se ho ptát, kolik lidí v táboře zabil.²²⁰

Tato situace a skutečnost, že uměl dobře německy, mu vydobily u ostatních vězňů respekt. Než se zapojil do života v táboře, musel nejprve projít táborovou procedurou, jejímž cílem bylo šokovat nově příchozí vězně.²²¹ Vězni byli nejprve bití, poté je převezli do prostor, kde mělo v táboře sídlo SS. Po dlouhém čekání byli vězni voláni do budovy, kde museli vyplnit dotazník, byly jim sejmuty otisky prstů. Následovalo fotografování ze všech stran. Pak byli vězni osprchováni a ostříhání dohola. Každý z nově příchozích dostal vězeňský mundúr.²²² V Dachau Kalina zůstal do konce září 1939, poté byl přesunut do Buchenwaldu.²²³

²¹⁹ KROUPA, V. *Koncentrační tábory Třetí říše Dachau-Mauthausen*. Praha: Československý svaz protifašistických bojovníků, 1986. s. 6.

²²⁰ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 83.

²²¹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 83.

²²² ZÁMEČNÍK, S. *To bylo Dachau*. Praha: Paseka, 2003. s. 110.

²²³ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 46-47.

4.5 Činnost Antonína Kaliny v Buchenwaldu

Stejně jako v Dachau, tak i v Buchenwaldu mají vězni stejnokroj, na každém z oděvů bylo barevné označení, které rozeznávalo za jaké „prohřešky“ se vězni do tábora dostali. Političtí vězni nosili na oděvu našitý červený trojúhelník.²²⁴

Tábor byl velký asi půl kilometru čtverečních. Areál byl obehnan ostnatými dráhy, ve kterých proudila elektrina. Další prevencí proti útěkům byly strážní věže vybavené kulometry. Heslem Buchenwaldu bylo „Vyhlazení prací“.²²⁵

Vězni dostávali malé přiděly jídla. Ke snídani dostávali meltu, malou porci chleba, na večeři dostali brambory nebo polévku. Výjimečně byl vězňům přidělen margarín, či kousek salámu. Vězni museli vstávat v pět ráno, poté se všichni vězni nastoupili na Apelplatz a následně se odebrali do svých zaměstnání.²²⁶

Od otevření tábora do konce války jím prošlo čtvrt milionu lidí, více než pětina vězňů se z tábora nikdy nevrátila.²²⁷

V lednu roku 1945 se v koncentračním táboře Buchenwald mělo nacházet více než 80 000 vězňů. Během založení tábora v něm byla vytvořena ilegální organizace, jejímiž členy byli převážně komunisté. V roce 1943 byl vytvořen Mezinárodní odbojový výbor, který se scházel v nočních hodinách ve skladu s cennostmi, v lazaretu nebo v kuchyni. Dále byla organizace dělena na slovanský a románský sektor.²²⁸

Antonín Kalina byl nejprve zařazen do politického bloku č. 39. Několikrát byl podroben výslechům, během kterých se ho dotazovali na jeho kolegy z ilegálního výboru v Třebíči. V polovině roku 1944 byl přesunut do bloku č. 66, kde se stal blokovým. Nejprve tyto funkce zastávali vězni, kteří za sebou měli nějakou kriminální činnost a Němci předpokládali, že budou ochotni ke všemu. S tím však byly často spojeny potíže, neboť vězni okrádali sebe navzájem i své pány a nezvládaly své činnosti organizovat.

²²⁴ ZÁMEČNÍK, S. *To bylo Dachau*. Praha: Paseka, 2003. s. 334.

²²⁵ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 48.

²²⁶ MOULIS, M. *Vlaky do neznáma*. Třebíč: Akcent, 2001. s. 126.

²²⁷ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 52.

²²⁸ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 52-56.

Jelikož Kalina disponoval respektem a autoritou, byl vybrán přímo zástupcem velitele tábora.²²⁹

Poté, co byly během srpna v roce 1944 po spojeneckém bombardování zničeny některé spisy vězňů, přestal existovat ústřední seznam vězňů. V tom Antonín Kalina uviděl příležitost. Mohl zaměnit např. spis vězně, který již nežil, za vězně, který byl odsouzen k trestu smrti.²³⁰

Tak se Kalina rozhodl, že bude zachraňovat životy dětí. Jednoho dne se doslechl, že šest belgických chlapců má být posláno do plynové komory. Druhý den je tedy poslal do práce s jinými čísly již nežijících vězňů, když si pro ně do bloku 66 přišli esesmani. Kalina jim pověděl, že chlapci zemřeli, každý na něco jiného. Po válce se Antonín Kalina účastnil oslav spojených s osvobozením tábora, během oslav mu bylo sděleno, že se po něm shánějí nějakí Belgičané. Když Belgičany našel, zjistil, že se jedná právě o zachráněné chlapce, kteří díky jeho odvaze válku přežili.²³¹

Během svého pobytu v táboře Kalina vyzoroval, že do tábora přijíždí během každého transportu několik desítek židovských chlapců. Chtěl je sjednotit pouze do jeho bloku, setkal se však s odporem na straně Československého národního výboru, který se obával, že shromážděné děti na jednom místě, se stanou snadnějším cílem. Kalina však měl řešení. Dveře budovy, kde byli chlapci shromážděni, označil velikým nápisem „tyfus“. To Němce odradilo od přibližování se k bloku 66.²³²

Kvůli postupujícím spojeneckým vojskům se začaly počty chlapců přicházejících do Buchenwaldu zvyšovat. Byli evakuováni z jiných koncentračních táborů. Nacisté nechtěli padnout do zajetí, bylo potřeba přesunout sebe a vězně, kteří by v případě osvobození mohli poskytovat svědectví o krutosti nacistů.²³³ Antonín Kalina uváděl, že

²²⁹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 129.

²³⁰ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 137.

²³¹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 138-140.

²³² MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 156-157.

²³³ MALÁ, I. a KUBÁTOVÁ, L. *Pochody smrti*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1969. s. 9-10.

nejmladší chlapec, kterého ve svém bloku měl, byl pouze tři roky starý. Nejstarším chlapcům bylo osmnáct let. Děti byly velmi ohrožené, protože pro jejich často nízký věk a zubožený stav, ve kterém do tábora přicházely, nebyly vhodnou pracovní silou, kterou Němci potřebovali.²³⁴ Kromě bloku č. 66 byly také zachraňovány v bloku č. 8, kde se o záchranu chlapců staral Wilhelm Hammann.²³⁵ Odhaduje se, že Buchenwaldem během války prošlo téměř 17 000 československých dětí. Přežít mělo údajně pár stovek z nich. Vězňům se podařilo i přes přísný zákaz, za jehož porušení mohla hrozit až smrt, zřídit pro tyto příchozí děti školu, která fungovala až do osvobození.²³⁶

Do tábora se dostávali chlapci různých národností. Antonín Kalina proto potřeboval někoho, kdo bude umět další jazyky a pomůže chlapcům vysvětlit jejich situaci. Na tuto práci si vybral Jindřicha Flussera, který byl Žid. Toho také Antonín Kalina zásoboval důležitými úkoly, které byly stěžejní pro udržení chlapců v bezpečí.²³⁷

Jindřich Flusser na Kalinovu žádost vytvořil dva seznamy se jmény dětí. První z nich obsahoval jejich pravá židovská jména, ve druhém seznamu byly děti přejmenovány jmény křesťanskými. Flusser musel tedy jména nově přicházejících dětí do tábora zapisovat obyčejnou tužkou na místo inkoustové, která se používala běžně.²³⁸

Dalším důležitým úkolem bylo, sehnat pro děti lepší ošacení a boty. Největším problémem však bylo stravování. Děti přicházely do tábora vyčerpané a hladové. Během obstarávání oblečení pro děti napomohla Kalinovi náhoda. Vedoucím v Buchenwaldském skladu byl totiž výše zmíněný německý vězeň z Dachau, který rozčílil Kalinu tím, že házel po vězňích, kteří mu nerozuměli, židli. Vězeň si na Kalinu pamatoval a neváhal mu poskytnout pro chlapce tolik potřebné oblečení.²³⁹ Chlapci kromě oblečení potřebovali také

²³⁴ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 165-166.

²³⁵ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 62.

²³⁶ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 166-167.

²³⁷ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 154-155.

²³⁸ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 174.

²³⁹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 175.

přikrývky. Během táborové procedury, kdy prošli dezinfekcí, mnoho chlapců nastydlo. Bylo nezbytné, aby jim byly obstarány přikrývky. V tom Kalinovi opět napomohla štěstěna. Jednoho z vězňů, který měl na starost obstarávání přikrývek, Kalina znal. Setkal se s ním již na počátku třicátých let na demonstraci proti Hitlerovi. Zeptal se ho, zda mu může poskytnout přikrývky. A že by jich potřeboval kolem dvou tisíc, že jsou pro děti. Vězeň se nejprve vyděsil, sehnat takový počet přikrývek byl nesmírně obtížný, nakonec však žádosti Kaliny vyhověl.²⁴⁰

Dále bylo potřeba pro chlapce sehnat boty. Jak postupovala spojenecká vojska z obou stran, uvažovalo se o evakuaci tábora. Přesun by chlapci bez pořádných bot nezvládli. Boty obstarával Kalina, jak se dalo. Když se mu nedařilo s dotyčným domluvit, snažil se ho uplatit. Tehdy byly velmi cenným platidlem cigarety. Jelikož byl Kalina v táboře od počátku války, vytvořil si za tu dobu mnoho známých. Tyto získané kontakty mu pak umožnily obstarat vše potřebné.²⁴¹

Jak bylo zmíněno výše, největší problém však představovaly potraviny. Kalina se proto rozhodl jít k veliteli tábora Hermannu Pisterovi. Řekl mu, že potřebuje potraviny pro děti, které má na svém bloku. Velitel se nejprve rozčilil nad Kalinovou okázalostí, nakonec však svolil. Záchranu dětí by však Kalina nezvládl sám. Kromě Jindřicha Flussera mu pomáhalo mnoho dalších mužů různých národností. Byl mezi nimi Polák, který se měl účastnit povstání ve Varšavském ghettu, sedmnáctiletý chlapec z Ukrajiny, další byl muž, který bojoval ve Španělsku, a mnoho dalších. Všichni měli stejný cíl, zachránit nebohé chlapce. Starali se o ně jako o vlastní, hráli si s nimi, zpívali jim, přišívali knoflíky.²⁴²

V polovině března 1945 byli spojenci již několik desítek kilometrů od tábora. Hrozilo, že každým dnem bude zorganizován další z pochodů smrti. Kalina se společně s dalšími členy odboje snažil vymyslet, zda bude lepší zůstat, nebo naopak jít. Kalina

²⁴⁰ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 175-176.

²⁴¹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 177.

²⁴² MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 178.

rozhodl, že jít na pochod by znamenalo jistou smrt a začne organizovat kopání bunkru.²⁴³ V následujících dnech tedy začali vězni v místnosti, kde spali, kopat bunkr. Během tří dnů byl hotový. Kalinovi se podařilo obstarat periskop, díky kterému mohli sledovat svah, kde byl dům postaven, až k oplocení lágru.²⁴⁴

Během 4. dubna odpoledne byl vydán rozkaz, aby se všichni Židé dostavili na Apelplatz. Nikdo však nepřišel, Němci začínali být bezradní a dali blokovým rozkaz. Mají sestavit seznamy všech Židů, kteří se nacházejí v jejich bloku. Nikdo však seznam neudělá. Hans Eiden, jeden z Kalinových spolupracovníků, pak vzdoroval veliteli tábora. Prý je situace v táboře velmi chaotická a nepřehledná a on nemůže vědět, kdo Žid je. Do toho přijel transport s dalšími evakuovanými vězni. Velitel tábora vydává rozkaz pochytat všechny Židy a umístit je do prostorů továrny DAW, aby mohli být připraveni k transportu. Kalina zjistil, že mezi pochytanými je i několik desítek jeho dětí.²⁴⁵

Kalina byl odhodlán nenechat chlapce napospas Němcům. Rozhodl se zajít přímo za jedním z esesmanů, který byl v 66. bloku. Sděлил mu, že chce chlapce zpátky, naléhal na něj, že sám má doma děti a válka je už rozhodnutá a Kalina mu může pomoci, když pak po válce řekne, že jim pomáhal. Esesman nejprve nechtěl na žádost Kaliny přistoupit, nakonec však udělal vše, jak mu nařídil Kalina. Přišel do prostorů továrny a ostatním vojákům sdělil, že mu z bloku uteklo šestatřicet kluků a dostal rozkaz přivést je zpět. A tak se pozdě v noci vrátil Antonín Kalina do baráku společně se zachráněnými chlapci.²⁴⁶

V následujících dnech Kalina dětem nařídil, aby nevycházel z 66. bloku. Chlapci byli vyčerpaní a čas v baráku trávili různě. Nebylo možné je vzdělávat, většina z nich viděla neskutečné hrůzy, a proto bylo cílem udržet chlapce v rámci možností v psychické pohodě. Proto si chlapci zpívali, učili se básně, někdy si povídali o židovské historii, francouzské revoluci a jiných tématech, která chlapce zaujala. Chlapci však hladověli

²⁴³ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 184.

²⁴⁴ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 184.

²⁴⁵ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 190.

²⁴⁶ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 190-191.

a Antonín Kalina se jim snažil obstarávat jídlo, kde se dalo. Starší vězni se s nimi dělili o své přídělky. Jednou Kalina chlapcům přinesl několik balíčků s jídlem, kde byli například sardinky. Děti z balíčků měly ohromnou radost. Podařilo se mu je získat od vězňů z Francie či Dánska, kteří tyto balíčky dostávali od Červeného kříže a dobrovolně je darovali dětem, které je potřebovaly víc.²⁴⁷

Antonín Kalina zachránil kromě chlapců i dva své kolegy z ilegální organizace. Na konci války nacisté přišli se seznamem, který sestavil jeden z vězňů. Seznam měl obsahovat jména odbojářů. Vězeň je sice neznal, ale jelikož mu Němci hrozili smrtí, rozhodl se, že nějaká jména napíše. A tak byl vytvořen seznam s šestačtyřiceti jmény, v mnohých se autor trefil.²⁴⁸

Jednou v noci se u Antonína Kaliny objevil doktor Petr Zenkl. Celý vyděšený, že je na seznamu a jestli ho najdou, bude to znamenat jeho smrt. Kalina se tedy rozhodl, že ho ukryje u nich v bunkru. O chvíli později se objevil další vězeň Němec Robert Siewert, který Kalinu také požádal o pomoc. Stejně jako Zenkla ho Kalina ukryl do bunkru. Němec byl po několika dnech přesunut, neboť mu němečtí vězni připravili úkryt. Petr Zenkl byl po čase z bunkru také přesunut, jelikož do bloku 66 chodili vojáci často dělat razie. Nakonec byl schován u Jaroslava Hutaře, také rodáka z Třebíče.²⁴⁹

Ani Kalinovi chlapci nebyli dosud v bezpečí. Velitel tábora nařídil, aby byl tábor evakuován. Jako první měli hned druhý den ráno vyjít z tábora všichni Židé. Antonín Kalina měl ve svém bloku kolem dvanácti set chlapců židovského původu, musel tedy vymyslet, jak je před transportem uchránit.²⁵⁰ V noci Kalina chlapce shromáždil a měl k nim proslov. Řekl jim, že až se jich budou ptát, zda jsou Židé, musí všichni odpovědět „ne“. Údajně jim řekl, že i přesto, že je má rád, ten, kdo řekne, že je Žid, od něj dostane

²⁴⁷ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 193.

²⁴⁸ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 197-199.

²⁴⁹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 221.

²⁵⁰ CHYTKOVÁ, A. *Antonín Kalina*. Třebíč: František Jůza, 2017. s. 65.

výprask. Jelikož byli chlapci různých národností, mluvil Kalina česky, německy, rusky, polsky, francouzským chlapcům překládal Flusser.²⁵¹

Němci byli stále více nervózní a začali obcházet jednotlivé bloky. Přišli i do bloku číslo 66. Německý důstojník se obrátil na Kalinu a zeptal se ho, kde má své Židy. Ten odvětil, že tu žádné Židy nemá, že je odvedli do DAWu. Esesman, který mu pomáhal chlapce z DAWu dostat, byl přítomen a sdělil svému druhovi, že Kalina nelže a Židé opravdu odešli do transportu a teď jsou již mimo tábor. Nakonec vojáci odcházejí. Zachráněné děti se začaly objímat, některé z nich začaly plakat, jiné se smály, a každé z nich se chtělo Antonína Kaliny dotknout a poděkovat mu za svou záchranu.²⁵²

S každým dnem však hrozí vězňům nové nebezpečí, dne 9. dubna se snažili nacisté stále vypravit z tábora transport. Nakonec se jim podařilo sebrat i velkou část Kalinových dětí, neboť Kalina nebyl zrovna přítomen. Chlapci vzlykali a rovnáni do pětistupů byli nahnáni již k bráně, náhle se však před branou objevil opět jejich zachránce Kalina. Tímto činem opět riskoval svůj vlastní život, ale nebyl schopen chlapce nechat jít na smrt. Kalina se postavil před velitele transportu a zavolal, aby šel blok číslo 66 zpět do tábora. Překvapenému veliteli řekl, že slíbil, že děti z jeho bloku budou evakuovány jako poslední, společně s nemocnými. Velitel chvíli nevěřičně koukal, poté řekl, ať si Kalina tedy ty své děti vezme.²⁵³

Do šestašedesátky přicházely stále další děti i z ostatních bloků. Nebylo pro ně již místo, a tak byly děti všude, kde se dalo. Na podlaze, na chodbě, v umývárně. Nikdo již nevěděl přesně, kolik dětí se nacházelo v tomto bloku.²⁵⁴

Dne 10. dubna je situace v táboře čím dál napjatější. Vězni slyší blížící se spojeneckou armádu. Na dvacet tisíc vězňů je však stále v táboře, mezi nimi je i Kalina a jeho děti. Sovětští vězni navrhuje povstání, nakonec dojde k ozbrojené potyčce mezi

²⁵¹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 208.

²⁵² MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 210.

²⁵³ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 225-226.

²⁵⁴ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 226.

vězni a esesmany. V té době se v táboře nacházely zhruba dvě stovky vojáků.²⁵⁵ Jednalo se hlavně o vojáky, kteří hlídali stále strážní věže. Když začala přestřelka mezi vojáky a vězni, děti z 66 bloku ležely naskládané na podlaze baráku, aby je nezasáhla některá ze zbloudilých kulek.²⁵⁶

Antonín Kalina údajně vydal rozkaz, aby chlapci z kusů bílého plátna vytvořili nápis SOS. Neboť jim nad hlavami začali prolétávat spojenecká letadla.²⁵⁷

Poté Kalina, vyzbrojen sekerou, společně s Jindřichem Flusserem a dvěma dalšími vězni vyběhli z baráku. V té době nebyl ostnatý plot pod proudem, Kalina jej tak sekerou přeřal. Vězni se ocitli venku, doběhli do prázdné strážní věže, kde ležely samopaly a další zbraně. Vězni se tak vyzbrojili a vydali k nedalekému zákopu, tam odzbrojili dva vojáky.²⁵⁸

Vězni tak v podstatě osvobodili tábor od zbylých Němců dříve, než k nim dorazila americká armáda. Po 15. hodině se táborem rozezněl z mikrofonů hlas vězně Hanse Eidena, který ostatním oznamuje, že je tábor svobodný a moc převzal Mezinárodní výbor. V odpoledních hodinách se sešli členové všech národností z výboru, úkolem bylo vybrat vedení a zajistit potraviny pro vězně a péči o nemocné. Dalším úkolem bylo navázat kontakt s velením americké armády. V táboře se v té době nacházelo 2105 mužů české národnosti.²⁵⁹

Když dorazila konečně americká armáda do tábora, nemohla uvěřit svým očím, jaké hrůzy zde byly na lidech napáchány. Generál Patton vězně popisoval jako oživlé mumie.²⁶⁰ Vojáci přicházející do tábora byli zděšení, mnozí z nich vzlykali, když uviděli,

²⁵⁵ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 228.

²⁵⁶ WIESEL, E. *Noc*. Praha: Sefer, 2007. s. 107.

²⁵⁷ KOHN, P. *Zámky naděje: děti Přemysla Pittra vzpomínají*. Brno: L. Marek, 2011. s. 295.

²⁵⁸ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 234.

²⁵⁹ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 239.

²⁶⁰ PATTON, G. *Válka mýma očima*. Praha: Svoboda, 1992. s. 251.

čemu všemu byli vězni za ta léta vystavováni. Vězni, ač jim chtěli vyjádřit svůj vděk, nebyli ani schopni mluvit, neboť byli naprosto vyčerpáni.²⁶¹

Když Američané převzali tábor, přesunuli Kalinu i s dětmi do kasáren, kde měli oproti předešlému ubytování naprostý luxus. Počet dětí, které Antonín Kalina zachránil, není přesně znám. Kalina i Flusser ve svých vzpomínkách zmiňovali až třináct set chlapců, oficiální zprávy udávají kolem devíti set. Je však možné, že jich bylo více, protože od dubna nebyla vytvářena žádná evidence vězňů.²⁶²

4.6 Návrat domů

I přesto, že byl tábor osvobozen již v dubnu, Kalina zde zůstal několik dalších měsíců, aby mohl pomoci s návraty chlapců do svých domovů. Chlapci však dlouho nebyli schopni nějakého přesunu. Velká část se mohla vydat na cestu až po dvou měsících, kdy konečně měli dostatek sil, aby se mohli vydat do svých rodných vlastí. Údajně se měl dostat i do Francie, kam měl doprovázet několik stovek francouzských chlapců. Ve Francii se měl také nějakou dobu zotavovat. Mezi nejsilnější zážitky z tábora Kalina uváděl vzpomínku, kdy společně s chlapci vychází z tábora. Během léta roku 1945 se po šesti letech strávených v koncentračních táborech, vrací konečně domů.²⁶³

Když se vrátil do rodné Třebíče, rodina nemohla uvěřit tomu, že jde opravdu o něj. Mysleli si, že je již dávno po smrti. Kalina se shledal se svými rodiči, kterým to však bylo sděleno velmi opatrně, aby jim šťastná zpráva z návratu syna nepřivodila potíže. Kalina i po válce udržoval díky dopisům kontakt s některými chlapci z Buchenwaldu. Dopisování však ustalo po roce 1948 s chlapci, kteří žili na Západě. Později se Antonín Kalina odstěhoval z Třebíče do Prahy. Ukončil své manželství a později se znovu oženil. S druhou manželkou prožíval šťastné chvíle. Začal pracovat jako vedoucí výrobně technického oddělení na ministerstvu lehkého průmyslu. Později vykonával funkci manažera.

²⁶¹ WIESEL, E. *Paměti: Všechny řeky spějí do moře*. Praha: Pragma, 1997. s. 112.

²⁶² MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 246-247.

²⁶³ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 257-258.

Nezapomněl ani na svého přítele Jindřicha Flussera, se kterým se podle vzpomínek jeho potomků často setkával.²⁶⁴

Po smrti manželky opustil svůj byt a přestěhoval se na chatu, jež vlastnil. Od té doby se uzavřel spíše do sebe a upřednostňoval samotu. Do konce svého života zůstal věrný komunistické ideologii, i přes vtrhnutí vojsk do Československa v roce 1968. Komunisty rozlišoval na dvě skupiny: ty pravé a ty druhé. V roce 1981 získal medaili: Za obětavou práci pro socialismus.²⁶⁵

Do konce svého života si Kalina uchovával fotografii, kterou mu zaslal jeden z chlapců z bloku č. 66, na níž je zástup dětí, které vycházejí před Buchenwald. Podle sebe v táboře přežil jen díky svému optimismu a vše, co dělal, dělal, protože byl vnitřně přesvědčen o tom, že je to správné.²⁶⁶

V roce 1990 byl Antonín Kalina kontaktován ředitelem Židovské nadace, která se doslechla o příběhu Antonína Kaliny a chtěla mu zasílat každý měsíc sto amerických dolarů, neboť je mu vděčna za jeho činy. Dále byl nadací navržen na cenu Spravedlivý mezi národy. Kalina byl tou dobou již těžce nemocný a zemřel 26. listopadu 1990. V roce 2012 byl nakonec Antonínu Kalinovi titul Spravedlivý mezi národy udělen. Mezi těmi, kteří se o to zasloužili, byli i někteří z chlapců, které Antonín Kalina zachránil.²⁶⁷

²⁶⁴ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 260-268.

²⁶⁵ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 269.

²⁶⁶ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 272.

²⁶⁷ MOTL, S. *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti*. Praha: Rybka, 2013. s. 274-275.

5 JAN KUBIŠ – ČESKOSLOVENSKÝ VOJÁK VYSLANÝ Z VELKÉ BRITÁNIE

5.1 Předválečné období

Dne 24. června 1913 se v Dolních Vilémovicích, malé vesničce nedaleko Třebíče, narodil Jan Kubiš. Muž, který o dvacet devět let později provede atentát na jednoho z nejmocnějších mužů nacistického Německa.²⁶⁸

Jan Kubiš byl třetím dítětem Františka Kubiše a Kristiny Kubišové rozené Mitiskové. Kromě Jana měli rodiče ještě syna Josefa a Rudolfa. Josef však zanedlouho po Rudolfově narození zemřel, stalo se tak 18. června 1912. Ve stejný den o třicet let později zemře i Jan Kubiš. Manželé později na svět přivítají další děti, dceru Františku a syna Jaroslava. V roce 1919 rodina očekávala další přírůstek, ale nemohla se dlouho radovat, neboť matka Kristina byla po pár dnech po porodu převezena do nemocnice v Třebíči, kde zemřela 10. září 1919. Malá dcerka Marie zemřela o čtrnáct dní později.²⁶⁹

Janův otec nezůstal dlouho sám a již v lednu následujícího roku se oženil podruhé s Marií Dusíkovou. Ta do rodiny přivedla pět dětí z předešlého manželství. Po těchto událostech se život Jana Kubiše velmi změnil. Chodil již do školy, otec se přestěhoval ke své nové manželce a děti ponechal babičce z matčiny strany. S druhou manželkou přivedl na svět další čtyři potomky. Mimo to zplodil syny s dcerami z prvního manželství své ženy.²⁷⁰

V roce 1920 si k sobě Jana Kubiše vezme příbuzná jeho matky Kateřina Mitisková. Vdova, která se kromě Jana Kubiše starala o své dvě neprovdané dcery a slepého syna Josefa. Zde Jan Kubiš pobýval až do svých čtrnácti let. Poté se živil několika různými pracemi. Dělal čeledína, kočího, topiče a staral se i o zemědělská zvířata.²⁷¹

²⁶⁸ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 7.

²⁶⁹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 9-14.

²⁷⁰ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 15.

²⁷¹ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 19.

Poté, co začal pracovat, Ptáčov opustil a vrátil se zpět do rodných Vilémovic. Měl problém najít si stálé zaměstnání kvůli tehdejší složité ekonomické situaci. Chvilí vypomáhal na statku v nedalekém Lipníku. Poté pracoval opět v Ptáčově. Během roku 1933 byl vážně nemocen a nemohl několik měsíců vykonávat žádnou práci. Pak pracoval v Rudíkově jako čeledín. Tam se stal členem organizace Orel.²⁷²

V roce 1935 nastoupil Jan Kubiš na vojenskou základní službu k 9. rotě jihlavského pěšího pluku 31 Arco. O rok později byl povýšen do hodnosti svobodníka a o další rok později měl hodnost desátníka. Armádu neopustil a v roce 1937, kdy byla situace pro Československo téměř kritická, zůstal jako délesloužící poddůstojník. V témže roce v říjnu byl přiřazen k pěšímu pluku v Opavě. V únoru roku 1938 byl povýšen do hodnosti četaře – délesloužícího. V dubnu byl přeřazen k 3. rotě Strážního praporu XIII. pěšího pluku v Jakartovicích. Jednotka byla nasazená během stavby čs. opevnění, kde měla místo střežit. Nějaký čas vykonával také funkci instruktora ve škole pro poddůstojníky.²⁷³

Jan Kubiš byl velmi spolehlivý a měl velitelské schopnosti, proto působil jako velitel družstva. Později vykonával funkci zástupce velitele čety. Jan Kubiš prošel oběma mobilizacemi. Po mnichovských událostech došlo k reorganizaci československé armády. Během ní byl Jan Kubiš propuštěn ze služby, takže se vrátil do Dolních Vilémovic, kde pracoval opět jako topič v cihelně.²⁷⁴

5.2 Odchod za hranice

Ten nastal 15. březen 1939, kdy Hitlerovi vojáci začali okupovat zbytek Československa. Po těchto událostech začal nejspíš Jan Kubiš přemýšlet o odchodu do zahraničí, a tak pár měsíců po vytvoření protektorátu odešel Kubiš z Dolních Vilémovic. Vydal se směrem k česko-polským hranicím. Při přechodu mu pomohli čeští vlastenci,

²⁷² STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 23.

²⁷³ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 31.

²⁷⁴ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 39.

neboť cesta ke hranicím byla již v té době hlídána Němci. 14. června 1939 překročil hranice a dostal se do polské vesnice Rjeka, kde poprosil o nocleh.²⁷⁵

Po téměř dvou týdnech byl Jan Kubiš odeslán na český konzulát, který sídlil v Krakově. Tam byl zapsán jako dobrovolník čs. vojenské jednotky. Z Krakova byl společně s dalšími muži, kteří odešli do ilegality, poslán do tábora v Malých Bronowicích. Tam byl přiřazen k 1. rotě. V Bronowicích se Jan Kubiš poprvé setkal se svým budoucím nejlepším přítelem Jozefem Gabčíkem.²⁷⁶

Po necelém měsíci v Polsku byl poslán lodí společně s dalšími 450 muži, kteří se rozhodli, že vstoupí do Francouzské cizinecké legie, do Francie. Do Francie dorazila loď 1. srpna a hned 3. srpna podepsal Jan Kubiš vstup do Cizinecké legie. Podepsal tehdy závazek na pět let. Armáda však slibovala dobrovolníkům, že v případě válečného konfliktu jim bude umožněno vstoupit do jejich národních jednotek.²⁷⁷ Z francouzské Marseille byl Jan Kubiš odeslán 9. srpna 1939 do Afriky na lodi Sidi Bel Abbés. O tři dny později loď přistála v Oranu. Tam muži přesešli na vlak, který je odvezl na základnu Sidi Bel Abbés.²⁷⁸

Jan Kubiš v Africe dlouho nepobyl, jelikož 1. září bylo Polsko napadeno Německem a započala druhá světová válka. Českoslovenští dobrovolníci se o této události dozvěděli 3. září a radovali se, že se dostanou zpět do Evropy. Po týdnu byli přesunuti do Saidu, odtud byli odvezeni opět do Sidi Bel Abbés, odkud se dostali zpět do Evropy.²⁷⁹

Pro Čechoslováky byl vypraven z Oranu transport, který je odvezl do Marseille. Odkud pak dále pokračovali do francouzského městečka Agde, zde byl pro čs. armádu vytvořen vojenský tábor.²⁸⁰ Jan Kubiš do tábora dorazil 25. září, 29. září zde vznikl 1. čs. pěší prapor. Vojáci si museli zvyknout na jiné podmínky, na které nebyli zvyklí z domova.

²⁷⁵ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 43.

²⁷⁶ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 44-45.

²⁷⁷ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 47.

²⁷⁸ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 61.

²⁷⁹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 49-51.

²⁸⁰ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 62.

Prostor, kde byl tábor vytvořen, sloužil nejprve k internaci uprchlíků, areál nebyl vybaven ani vodovodem či kanalizací.²⁸¹ Jinak tomu nebylo ani s výstrojí a vybavením pro vojáky. Zbraní byl nedostatek a některé z nich pamatovali první světovou válku, jinak tomu nebylo ani s uniformami.²⁸²

Na podzim roku 1939 se stal Jan Kubiš četním 11. roty III. praporu 1. čs. pěšího pluku. Kubiš si stěžoval na podmínky a vybavení, které dostali. Dle jeho zápisků neměl údajně ani stůl a papír, na který by mohl zapisovat nově příchozí Čechoslováky.²⁸³ Na jaře roku 1940 byl Jan Kubiš společně s 1. čs. pěším plukem přesunut do Pezenasu. Tam Kubiš ukončil svou funkci účetního a začal podstupovat výcvik s ostatními. Mohl tak později zasáhnout do boje o Francii.²⁸⁴

Dne 6. června byl 1. čs. pluk, jehož členem byl i Jan Kubiš, odeslán společně s 2. čs. plukem do boje. Pluk byl přesunut do Coulommiers, kde vystřídal francouzské vojáky. Kubiš zde vykonával funkci zástupce velitele čety. Ke svým podřízeným byl velmi ohleduplný. Když nefungovalo zásobování, za svoje vlastní peníze nakoupil jídlo pro vojáky, aby neměli hlad. Z Coulommiers je 1. čs. pěší pluk povolán do Montereau. Přesun nebyl jednoduchý, jelikož cesty byly zaplněny civilisty, kteří prchali před postupujícími nacisty. Nakonec se jim podařilo dorazit 15. června 1940 na stanovené místo. To se neobešlo bez problémů. Město leželo u řeky Seiny a bylo možno se do něj dostat pouze přes most, který měli Francouzi za úkol vyhodit do povětří, aby znemožnili postup německému vojsku. Když byl most vyhozen do vzduchu, zůstalo před městem stát mnoho civilistů a část I. praporu 1. čs. pěšího pluku, který dorazil do města později. Janu Kubišovi se podařilo dostat do Montereau ještě před zničením mostu.²⁸⁵

Nakonec se podařil přesun praporu přes řeku, byť se ztrátami, neboť koně odmítli přejít přes řeku, a tak byli i s některými zbraněmi ponecháni na břehu. Dále prapor ztratil několik svých mužů. Při překonávání řeky byli bombardováni německými letouny

²⁸¹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 53.

²⁸² ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 66.

²⁸³ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 55-56.

²⁸⁴ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 59.

²⁸⁵ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 62-65.

a mnoho mužů v řece zahynulo. Čechoslováci se připravili na obranné pozice, kde bylo jejich úkolem bránit německé armádě v přechodu přes řeku. Jan Kubiš se během odstřelování mostu však ztratil své jednotce. Podařilo se mu však najít několik Čechoslováků, se kterými pokračoval v cestě do Gien, kam se na základě rozkazu vydal i zbytek praporu.²⁸⁶

Když se shledal se svým plukem, byl stanoven zástupcem velitele čety a velitelem 1. družstva. Během bojů u Gien dostaly oba přítomné pluky rozkazem, ať se přesunou na jih. Jeden prapor měl však na místě zůstat do 23:00, aby tak byl krytý ústup pěchoty. Tímto úkolem byl pověřen také Jan Kubiš. Úkol byl úspěšně splněn.²⁸⁷

Situace ve Francii se každým dnem zhoršovala a bylo jasné, že se jí nepodaří před bleskovým postupem Němců ubránit. Pro příslušníky 1. čs. divize navíc tato situace nepřinášela příliš dobré vyhlídky. Vedení se proto snažilo co nejrychleji zajistit lodě, které měly za úkol evakuovat Čechoslováky do Velké Británie. Jan Kubiš byl evakuován z přístavu ze Sète, odkud jej odvezla loď Rad el Farag. Na lodi společně s ním odjel i Jozef Gabčík.²⁸⁸

5.3 Ve Velké Británii

Jan Kubiš dorazil 12. července 1940 do Velké Británie, konkrétně do přístavu v Liverpoolu. Britové čs. vojáky vítali s radostí a dostávalo se jim úcty. Útočištěm Čechoslováků se stalo město Cholmondeley. Do Anglie však dorazilo pouhých pět tisíc vojáků. Ve Francii byl počet v čs. armádě 13 614 mužů. Morálka také upadala, neboť armádu opustilo téměř 600 mužů, kteří nechtěli bojovat na straně imperialistů, když Stalin a Hitler měli podepsanou dohodu o neútočení.²⁸⁹ Aby pozvedl morálku mužů, několikrát

²⁸⁶ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 66-67.

²⁸⁷ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 69-70.

²⁸⁸ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 79.

²⁸⁹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 82.

Cholmondeley navštívil prezident Edvard Beneš. Jan Kubiš byl 12. srpna 1940 oceněn za svoji činnost ve Francii francouzským válečným křížem.²⁹⁰

Poté, co byla Velkou Británií uznána prozatímní čs. vláda, vznikla v Anglii 1. čs. smíšená brigáda. Kubiš byl přiřazen k 1. četě 3. roty k 1. pěšímu praporu, kde vykonával funkci zástupce velitele. V prosinci 1940 byl Janu Kubišovi osobně předán Československý válečný kříž 1939.²⁹¹

Jan Kubiš společně se svým nerozlučným přítelem Jozefem Gabčíkem, si zkoušeli podat žádost o přijetí k letectvu. Ani jeden z nich však nebyl přijat. Během ledna a února roku 1941 podstoupil studium na rotmistrovské škole v Moreton Morrell.²⁹²

V červenci roku 1940 vznikla ve Velké Británii organizace SOE, jejímž cílem bylo dostat vojáky do samotného týle nepřítele, kde by prováděli sabotážní akce, atentáty a jiné nebezpečné úkoly. Již na konci roku 1940 se vedení dotazovalo některých čs. vojáků, zda by byli ochotni splnit úkol v protektorátu Čechy a Morava. Všichni byli upozorněni, že půjde o úkol velmi nebezpečný, proto pokud jej odmítnou, nikdo se to nedozví. Mezi prvními šesti, kteří přijali tuto nebezpečnou nabídku, nechyběl Jan Kubiš.²⁹³

Než mohli být muži vysláni do vlasti, aby tam splnili svůj úkol, museli projít speciálním výcvikem. Tento výcvik probíhal na STS. Pro Čechoslováky byly vyhrazeny STS 25 a 26 nacházející se ve Skotsku. V polovině roku 1941 započal výcvik budoucích parašutistů. Kromě parašutistického výcviku, procházeli parašutisté několika speciálními kurzy, které je měly připravit na jejich úkoly, které měli splnit v protektorátu Čechy a Morava.²⁹⁴

Jan Kubiš patřil do první skupiny přihlášených parašutistů, účastnil se však až 2. skotského kurzu, který se konal od 15. srpna do 20. září 1941. Muži se zde kromě zlepšení tělesné kondice soustředili na polní výcvik, práci s mapou, spojovací výcvik,

²⁹⁰ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 102.

²⁹¹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 82.

²⁹² STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 92.

²⁹³ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 102-103.

²⁹⁴ ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 63.

základy zpravodajství a výbušniny. Během kurzu byli také účastníci seznámeni, jak najít vhodné místo k seskoku, přistávací plochu pro parašutisty či shozený materiál. Učili se, jak označovat místo světly a jak dávat signál pilotovi. Během kurzu byli přesunuti na STS 51, která se nacházela v hrabství Cheshire nedaleko Manchesteru. Zde byli příslušníci kurzu podrobeni výsadkářskému výcviku na letišti v Ringway, kde byly pro tento účel upraveny prostory. Muži zde v prostorách hangáru prováděli různá cvičení, která jim měla napomoci během samotného seskoku padákem.²⁹⁵ Mimo toho se také učili, jak oblékat padákové postroje a jak se z nich naopak vymanit. Někteří z frekventantů, včetně Jana Kubiše, zde poprvé zakusili, jaké to je letět v letadle.²⁹⁶

Dne 16. září 1941 došlo k prvnímu opravdovému seskoku z letadla. V dalších dnech se učili, jak zacházet s padákem v případě nepřízně počasí, či jak provádět seskoky do vody. Muži zde také podstoupili jediný noční seskok. Poté se všichni společně vrátili 20. září 1941 do Londýna. Muži, kteří kurzem prošli, měli tu čest, nosit na stejnokroji odznak britských výsadkářů. Poté se všichni navrátili ke svým původním jednotkám a nadále měli vyčkávat, kdy budou povoláni pro plnění zvláštního úkolu.²⁹⁷

5.4 Anthropoid

Když do Prahy dorazil zastupující říšský protektor, později přezdíváný „Pražský kat“ Reinhard Heydrich, který již od svého nástupu ničil domácí odboj, zrodil se ve Velké Británii plán operace Anthropoid. Zpočátku nebylo řečeno, že cílem má být právě Heydrich, v úvahu přicházel také K. H. Frank. Dne 3. října byli k úkolu vybráni dva členové, a to Jozef Gabčík a Karel Svoboda, kteří stejně jako Jan Kubiš prošli speciálním výcvikem. Datum atentátu bylo předběžně stanoveno symbolicky na výročí vzniku republiky 28. října. Oba jmenovaní úkol přijali a v noci téhož dne se přesunuli zpět do Ringway, kde se měli zdokonalovat ve svých dosavadních schopnostech.²⁹⁸

²⁹⁵ ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 67.

²⁹⁶ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 118-119.

²⁹⁷ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 119-125.

²⁹⁸ ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 70-73.

Během nočního seskoku padáku došlo však ke zranění Karla Svobody. I když zpočátku vypadalo, že bude ve výcviku pokračovat, 7. října oznámil, že je indisponován a nemůže ve výcviku pokračovat. Gabčík tedy ve výcviku pokračoval sám. Byl to právě on, kdo navrhl, aby na místo Svobody byl vybrán Jan Kubiš. Ten byl oficiálně schválen 10. října plk. Moravcem. O tři dny později odjel Jan Kubiš do Londýna, kde byl seznámen se svým úkolem.²⁹⁹

Jelikož za sebou Jan Kubiš neměl druhý výcvik, kde by se zdokonaloval jako Jozef Gabčík ve skocích padákem a střelbě, musel být termín seskoku odložen. K tomuto rozhodnutí nahrával také fakt, že Gabčíkovi výsledky ze střelby nebyly dobré, a tak se oba přátelé 14. října 1941 přesunuli na STS 21, kde bylo sídlo výcvikového velitelství SOE. Zde si je vzali na starost britští odborníci na danou problematiku.³⁰⁰

Bylo také třeba promyslet, kde a jak bude atentát proveden. Jako nejlepší způsob se jevilo provést útok během jízdy Heydricha automobilem na Pražský hrad. Ve Velké Británii bylo vypracováno několik variant útoku, které se nakonec v praxi ukázali jako ne zcela proveditelné. Jako problém se také ukazovalo zasáhnutí cíle, zatímco britští instruktoři byli ve svých hodech neomylní, Gabčík s Kubišem neměli příliš vysokou úspěšnost. Mezi tím bylo provedení výsadku odloženo na dobu neurčitou.³⁰¹

Od listopadu 1941 byli parašutisté umístěni na STS 2 v Bellasis u Dorkinku, kde se nacházela výcviková stanice určena výhradně pro československé parašutisty, které měl čekat jejich úkol v tzv. první operační vlně, která měla proběhnout během podzimu 1941 až jara 1942. Zde se členové Anthropoidu účastnili cvičení společně s ostatními parašutisty, kteří čekali na vysazení do vlasti. Cvičení byla zaměřena na činnosti bezprostředně po seskoku, zdokonalování ve znalosti morseovky či na přijímání materiálu shozeného z letounu.³⁰² Dne 28. prosince 1941 konečně Janu Kubišovi a Jozefu Gabčíkovi skončilo dlouhé čekání. V noci měli být vysazeni ve vlasti společně se skupinou

²⁹⁹ ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 77-81.

³⁰⁰ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 139.

³⁰¹ ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 85-86.

³⁰² ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 89.

SILVER A. Aby byla využita kapacita letounu Halifax B Mk II naplno, byl letoun doplněn o parašutisty ze skupiny SILVER B.³⁰³

Všichni parašutisté byli připraveni na akci již několik týdnů, a proto nebránilo nic tomu, aby 28. prosince 1941 z letiště Tangmere v Sussexu vzlétl letoun se všemi výše zmíněnými skupinami. Jan Kubiš obdržel ve svém vybavení občanskou legitimaci, která byla vystavena na jméno Otto Strnad. Každý z přítomných parašutistů obdržel civilní oblečení, na které si oblékli seskokové kombinézy. Poté muži sepsali své poslední vůle, Jan Kubiš v té své žádá, aby v případě jeho smrti bylo postaráno o jeho otce. V té době ještě nemohl tušit, že jeho úkol si vyžádá nejen jeho vlastní život, ale také život celé jeho rodiny.³⁰⁴

Posádka Anthropoidu byla vysazena jako první. Cílem bylo zajistit parašutistům, co nejkratší cestu na záchytnou adresu, bohužel však navigátor udělal chybu a místo původně zamýšlené Plzně, byli parašutisté vysazeni u Nehvizd nedaleko Prahy. Dne 29. prosince 1941 po druhé hodině ranní tak stanul Jan Kubiš po několika letech na domácí půdě.³⁰⁵

5.5 V protektorátu Čechy a Morava

Výjimečnost skupiny Anthropoid spočívala v tom, že se jednalo o první skupinu, jejímž úkolem byl teroristický útok.³⁰⁶

Od chvíle, kdy oba parašutisté opustili palubu letounu, netušili, kam přesně dopadnou, ani jaký prostor se nachází pod nimi. Někdy se problémem ostatních výsadek stalo, že se jim nepodařilo najít shozený materiál, padáky se zachytili ve větvích a nebylo možno je sundat, a tak na sebe hned upoutali pozornost, či dokonce členové výsadku byli vysazeni daleko od sebe a nepodařilo se ostatní členy dohledat.³⁰⁷ Nic z toho se však Janu Kubišovi ani Jozefu Gabčíkovi nestalo, přesto však jejich doskok na domácí půdu nebyl bez problémů. Parašutisté skákali již v civilní obuvi a neměli tak chráněné kotníky, a tak

³⁰³ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 153.

³⁰⁴ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 155.

³⁰⁵ ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 108.

³⁰⁶ ŠOLC, J. *Bylo málo mužů* Praha: Merkur. 1991. s. 19.

³⁰⁷ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 163.

hrozilo, že si přivodí zranění. To se také stalo Jozefu Gabčíkovi. Jan Kubiš hned po dopadu uklidil svůj padák i padák od materiálu, který byl společně s parašutisty shozen. Poté vzal balík s materiálem a vydal se hledat svého kolegu.³⁰⁸

Když zjistil, že je Gabčík zraněn, provizorně jej ošetřil. Poté se oba vydali k nedalekým dřevěným boudám, kde ukryli padáky a shozený materiál. Ani jeden z mužů neměl tušení, kde se nachází, proto se rozhodli vyčkat do rána. Poté Jan Kubiš došel do nedaleké vesnice Nehvizdy. Název vesnice mu však nic nenapověděl, jelikož byli vysazeni jinde, než bylo původně v plánu. Proto Jan Kubiš zamířil dále do vesnice na místní faru, kde se faráře optal, kde se vlastně nachází. Farář mu poradil, kde najde nejbližší vlakové nádraží.³⁰⁹

Jan Kubiš se poté vydal zpět pro Jozefa Gabčíka. Když ho obeznámil se situací, rozhodli se, že se vydají na nedaleké vlakové nádraží a odjedou vlakem do Rokycan. Tam měli připravenou první záchytnou adresu.³¹⁰ V Rokycanech se jim dostalo pomoci u rodiny Václava Stehlíka, ten je ochotně přijal a zajistil Gabčíkovi ošetření zraněné nohy. Poskytl jim také nocleh. Následujícího rána se parašutisté vydali podle plánu dále do Plzně.³¹¹

Když se Jan Kubiš a Jozef Gabčík dostali do Plzně, našli Václava Krále, který poskytl další pomoc a zajistil jim vystavení pracovních knížek, bez kterých by se parašutisté nemohli po protektorátu pohybovat. Jejich vyzvednutí na úřadě měl na starost Jan Kubiš s Václavem Králem, Gabčík se na úřad kvůli svému zranění nemohl dostavit, a proto za něj vše potřebné vyplnil Jan Kubiš.³¹² Muži zde však neměli zůstat dlouho, jelikož bylo třeba zajistit spojení s Prahou a začít se soustředit na svůj úkol, pro jehož splnění byla Praha klíčová, neboť právě tam se nacházel Reinhard Heydrich. Václav Král

³⁰⁸ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 163-164.

³⁰⁹ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 178.

³¹⁰ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 165.

³¹¹ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 20.

³¹² STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 167-168.

jim však pomocí svého přítele Jana Bejbla pomohl zajistit kontakt na ochotného vlastence v Praze Václava Růty, který žil v Biskupcově ulici.³¹³

Do Prahy se vydal Jan Kubiš sám, Jozef Gabčík zůstal v Plzni, aby se zotavil. Mezi tím se Janovi podařilo navázat kontakt s rodinou Růtových. Kromě tohoto úspěchu se hned po svém příjezdu seznámil s Janem Zelenkou-Hájským, který se stane jedním z nejbližších pomocníků obou parašutistů. Od té doby parašutisté získávají mnoho věrných spolupracovníků, kteří jim poskytují vše, co parašutisté potřebují.³¹⁴

V dalších dnech se Jan Kubiš vracel do Nehvizd pro operační materiál, který zde uschovali po seskoku. S odvozem materiálu mu pomáhal Václav Khodl mladší. Po dvou týdnech se k Janu Kubišovi v Praze připojil i Jozef Gabčík, který byl již zotaven ze svého zranění. V následujících měsících parašutistům poskytovali úkryt a stravu jejich nejbližší spolupracovníci jako byla např. rodina Moravcových, Novákových, rodina Smržova, Khodlovi, Pískáčkoví a mnoho dalších. Tím parašutistům mnohé usnadnili a oni se mohli soustředit na přípravu atentátu.³¹⁵

Když se muži začali připravovat na atentát, bylo nutné zajistit informace o pohybu Reinharda Heydricha. Jelikož Heydrich odjížděl často do Berlína, bylo potřeba zjistit jeho denní režim. S tímto problémem pomohl parašutistům Jan Zelenka-Hájský, jehož bývalý žák František Šafařík pracoval na Hradě jako zřízenec. Několikrát se s ním setkal a přesvědčil jej, zda by jim mohl předávat informace o odjezdech a příjezdech Heydricha na Hrad. Několikrát se setkal také přímo s parašutisty, Jan Kubiš se s ním byl podívat několikrát i na Heydrichův vůz. Problém však nastal s předáváním informací, neboť Hájský žil na Žižkově a Šafařík to k němu měl daleko.³¹⁶

Bylo tedy potřeba zajistit místo, kam by mohl Šafařík předávat informace, k tomuto úkolu bylo zajištěno ideální místo, a to v tehdejší Magdeburské ulici. V domě čp. 2 tam žily dvě sestry, rodačky z Vysočiny, konkrétně z vesnice Ohrazenice, která se nachází nedaleko od Dolních Vilémovic. Jmenovaly Ludmila Soukupová a Marie Kovárníková.

³¹³ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 168-169.

³¹⁴ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 169.

³¹⁵ ŠOLC, J. *Bylo málo mužů* Praha: Merkur. 1991. s. 70.

³¹⁶ IVANOV, M. *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha: Panorama, 1979. s. 97-98.

Není přesně známo, jak se sestry s parašutisty seznámily, nejpravděpodobněji k tomu došlo přes Jana Zelenku-Hájského, který docházel do domu, kde sestry žily, za svým kolegou. Traduje se však, že mladší sestra Marie Kovárníková se s Janem Kubišem znala již z předválečného období.³¹⁷ Během výslechů však Marie Kovárníková uvedla, že byla s Janem Kubišem seznámena prostřednictvím Anny Malinové. Kubiš měl prý shánět nějakou dívku, a tak si Marie Kovárníková a Jan Kubiš měli dát schůzku a navštívili výstavu „Sovětský ráj“.³¹⁸

Ludmila Soukupová byla již vdaná a měla malou dcerku. Její manžel byl však roku 1938 zatčen za sabotážní činnost a odsouzen ke třem letům vězení. V této době se k ní nejspíš nastěhovala mladší Marie, která pracovala v továrně na jedlý tuk. Obě ženy se staly dobrými spolupracovnicemi parašutistů.³¹⁹ Přebíraly informace od Františka Šafaříka, který dával údaje o odjezdech a příjezdech Heydricha napsané na papír do okna jejich domu, kde je sestry převzaly a předaly parašutistům. Mimo této činnosti dělaly parašutistům doprovod po Praze, muži tak působily nenápadněji.³²⁰ Marie Kovárníková navázala s Janem Kubišem bližší vztah. Údajně s ním měla na jaře roku 1942 navštívit rodnou Vysočinu. Podle zprávy Heinze Pannwitze měla být s Janem Kubišem i těhotná a tuto informaci se měl dozvědět i samotný Hitler.³²¹

Na počátku dubna se Heydrich přestěhoval do nedalekých Panenských Břežan, a tak do svého úřadu musel denně dojíždět. Tím se pro parašutisty naskytla nová příležitost, neboť se jim doposud nepodařilo vymyslet, kde atentát provedou. Parašutisté si tedy obstarali kola a obhlíželi trasu, kterou Heydrich jezdil do práce, a hledali ideální místo. Doprovod jim často dělal další parašutista Josef Valčík ze skupiny Silver A. Ten

³¹⁷ ČVANČARA, J. *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc 1941- 1943*. Praha: Laguna, 1997. s. 189.

³¹⁸ IVANOV, M. *Noc hnědých stínů*. Praha: Vydavatelství časopisů Ministerstva národní obrany, 1966. s. 107.

³¹⁹ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 186.

³²⁰ IVANOV, M. *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha: Panorama, 1979. s. 98.

³²¹ PANWITZ, S. *Panwitzova zpráva o atentátu na Heydricha*. Praha: BVD, 2011. s. 98.

dříve působil v Pardubicích, ale později se kvůli riziku prozrazení přesunul do Prahy. Aby nepůsobili nápadně, na svých cestách do Břežan předstírali, že trhají trávu pro králíky.³²²

Jan Kubiš se během dubna účastnil také neúspěšné akce Cannonbury, jejímž cílem bylo bombardování Škodových závodů v Plzni. Mimo něj se akce účastnila také skupina Silver A.³²³

Když se Kubiš s Gabčíkem vrátil do Prahy, pokračovali v přípravách atentátu. Nakonec se jim podaří vybrat ideální místo pro jejich úkol. Tím byla zatáčka v Praze pod libeňskou vychovatelnou. Právě v této zatáčce musel Heydrichův Mercedes téměř zastavit, což poskytovalo parašutistům příležitost pro provedení atentátu. Nyní zbývalo vybrat datum, kdy k akci dojde. Nakonec se parašutisté shodli na 27. květnu 1942 den před narozeninami Edvarda Beneše.³²⁴

V polovině května bylo vysílačkou Libuše, kterou měla na starost skupina Silver A, odeslána žádost do Londýna o zrušení atentátu. Londýn však reagoval opačně a akci schvaloval.³²⁵

5.6 Atentát na Reinharda Heydricha

Poslední noc před atentátem strávil Jan Kubiš u rodiny Khodlových odkud se ráno společně s Gabčíkem vydal k Vychovatelně v Libni. Oba měli na tuto cestu zapůjčená kola.³²⁶ Někteří autoři uvádějí, že na místě atentátu mohl být kromě Jana Kubiše a Jozefa Gabčíka také Josef Valčík, který měl údajně dávat příslušníkům Anthropoidu pomocí zrcátka znamení, že se zastupující protektor již blíží. Kromě Valčíka také panují dohady ohledně přítomnosti Adolfa Opálky ze skupiny Out Distance. Tyto spekulace však vyvrací Pavel Kmoch, který uvádí, že atentátem na Heydricha byli pověřeni pouze Kubiš

³²² ŠOLC, J. *Přijdeme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005. s. 124-125.

³²³ JELÍNEK, Z. *Operace Silver A*. Praha: Naše vojsko, 1992. s. 75-76.

³²⁴ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 187.

³²⁵ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 190.

³²⁶ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 193.

s Gabčíkem, nikoli další parašutisté. Proto je nepravděpodobné, že se na místě jeden nebo druhý nacházel.³²⁷

V 10 hodin a 35 minut projíždí konečně zatáčkou v Praze–Kobylisích Mercedes, v němž se nachází Heydrich. V tom, jak přesně proběhl atentát na třetího muže nacistického Německa, se autoři také přesně neshodnou. Jednou z nejznámějších verzí je, že Josef Gabčík vstoupil do silnice a namířil samopal Sten na automobil, samopal však selhal a nevystřelil. V tu chvíli měl Jan Kubiš vrhnout bombu na Mercedes. Tato verze je však často převzata z filmových zpracování atentátu.³²⁸ Další teorií bylo, že Jozef Gabčík nevystřelil úmyslně, jelikož za automobilem Heydricha projížděla právě tramvaj a on nechtěl ohrozit její cestující. Tato možnost se však zdá nepravděpodobná. Další z možností byla, že se Jozef Gabčík nacházel výše než Jan Kubiš. Kubiš měl v momentě, kdy projížděl automobil, vrhnout bombu, z nějakého důvodu však Jan Kubiš viděl automobil pozdě a bombu vrhl na mercedes, který již projel kolem něj. Heydrich v momentě, kdy si všiml atentátníků, zavolal na svého řidiče Kleina, ať zastaví.³²⁹ Eduard Stehlík však udává, že Jan Kubiš stál výše než Jozef Gabčík a když kolem něj projel automobil s Heydrichem, vrhl po voze bombu. Gabčíka si zhruba ve stejné chvíli měl všimnout řidič, Gabčík zamířil na automobil samopal, ten však nespolupracuje a nevyjde z něj jediný výstřel. Když Klein varoval Heydricha před atentátníkem, ten mu nařídil zastavit. Ten na Heydrichův rozkaz zabrzdil a umožnil, aby se atentát na zastupujícího říšského protektora stal úspěšným. Bomba totiž díky zabrzdění vozidla stihla zasáhnout svůj cíl.³³⁰ S jiným pohledem na věc přichází Karel Sýs, který napsal, že selhání Gabčíkova samopalu Sten mohla způsobit tráva, která se do zbraně dostala, neboť Gabčík nosil zbraň ve stejné aktovce, do které trhal trávu pro králíky. Teprve poté měl hodit Kubiš bombu na Heydrichův automobil.³³¹

Bohužel pro oba atentátníky Heydrich stejně jako jeho řidič útok přežil. Výbuch však zranil v obličeji Jana Kubiše. Zranění silně krvácelo a znesnadňovalo mu následný

³²⁷ KMOCH, P. *Operace Anthropoid: Epilog*. Praha: Academia, 2018. s. 92.

³²⁸ KMOCH, P. *Operace Anthropoid: Epilog*. Praha: Academia, 2018. s. 86.

³²⁹ ŠUSTEK, V. *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava – svazek 1*. Praha: DocumentaPragnesia, 2012. s. 713.

³³⁰ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 197-198.

³³¹ SÝS, K. *Akce Heydrich – Příliš mnoho otazníků*. Čechovice: BVD, s.r.o., 2008. s. 83.

útěk, neboť mu krev tekla přímo do oka. Kubiš však neváhal a okamžitě po výbuchu se vydal na útěk. V cestě mu stáli cestující z tramvaje, nakonec se však dostal ke svému kolu. Několik lidí se ho vydalo pronásledovat, a proto musel několikrát varovně vystřelit. Následně se vydal na svém kole do Libně. Kolo ponechá u ochodu Baťa, kde ho později vyzvedla Jindřiška Nováková, u kterých se Jan Kubiš ukryl.³³²

Mezi tím byl zraněný Heydrich převezen do nemocnice na Bulovce, bomba zasáhla pravé zadní kolo a část karoserie, střepiny zasáhly Heydrichova záda. Bezprostředně po převozu do nemocnice byl operován německými lékaři.³³³

Jan Kubiš se dále od Nováků vydal k Pískáčkovým, kde mu zajistili ošetření zraněného obličeje doktorem Břetislavem Lyčkou. U nich také Kubiš přečká následující noc.³³⁴

Po atentátu byl vyhlášen výjimečný stav a po atentátnících pátraly všechny bezpečnostní složky. Je vyhlášeno, že každý, kdo poskytne atentátníkům pomoc, bude zastřelen s celou svojí rodinou. Jan Kubiš se další den vydal hledat Jozefa Gabčíka k Fafkovým. Tam mu bylo sděleno, že Gabčík je v pořádku a že je pro něj a ostatní parašutisty, kteří se nacházeli v Praze, je připraven nový úkryt.³³⁵

Druhý den se vydal Kubiš do pravoslavného kostela sv. Cyrila a Metoděje tehdy Karla Boromejského. Tam s pomocí Jana Sonnevenda a duchovního Vladimíra Petřeka byl v kryptě vytvořen provizorní úkryt. V kryptě je v té době již parašutista Jaroslav Švarc, během dalších dní dochází Jozef Gabčík, Josef Valčík, Adolf Opálka, Jan Hrubý a Josef Bublík.³³⁶

V úkrytu se však parašutisté příliš bezpečně necítily, do krypty totiž vedl pouze jeden vchod a v případě odhalení, nebyla naděje na útěk. Mimo jiné to v kryptě nebylo ani příliš pohodlné, jelikož byla velmi chladná, vlhká a temná. Nacházeli se v ní také ostatky

³³² STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 202- 205.

³³³ PADEVĚT, J. *Dotek Anthropoidu*. Praha: Academia, 2017. s. 118.

³³⁴ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 222.

³³⁵ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 215.

³³⁶ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 258.

mrtvých. Krypta samozřejmě postrádala jakýkoliv komfort a parašutisté tak byli bez vody i toalety.³³⁷ Dne 4. června 1942 zemřel Reinhard Heydrich na následky atentátu. Příčinou smrti byla pravděpodobně otrava krve. Čechoslováci zažijí větší teror než doposud. Kubiš byl tou dobou stále ukryt v kryptě kostela svatého Cyrila a Metoděje. Pravděpodobně právě tam jej zastihly zprávy o úspěšnosti atentátu. Přestože po parašutistech bylo vyhlášeno pátrání, nebyli po celou dobu zavřeni jenom v kryptě.³³⁸ Dne 10. června je vypálena obec Lidice, všichni muži jsou zastřeleni, ženy odeslány do koncentračního tábora. Většina lidických dětí byla zavražděna o několik týdnů později.³³⁹ Když se Jan Kubiš s Gabčíkem dozvěděli o osudu Lidic, chtěli ukončit represe páchané na českých obyvatelích, kteří často neměli s parašutisty co do činění, jako tomu bylo i v případě Lidic. Jan Kubiš i Jozef Gabčík uvažovali, aby ukončili řádění nacistů, o sebevraždě na Karlově náměstí s napsaným přiznáním, že provedli atentát. Další variantou měla být vražda Emanuela Moravce a jejich následná sebevražda, jejich přátelé jim však tyto myšlenky vyvraceli. Na Jana Kubiše i Jozefa Gabčíka to musel být neskutečný nátlak, jelikož právě jejich čin vyvolal tak hroznou odezvu. Nakonec však od těchto myšlenek upustili.³⁴⁰

Jak bylo zmíněno výše, parašutisté v kryptě netrávili veškerý čas, někdy z ní vycházeli ven. Například Jan Kubiš se v polovině června setkal se svým mladším bratrem Jaroslavem a Aloisem Denemarkem, rodákem z Dolních Vilémovic. Mladíci se s Janem chtěli setkat, protože hledali lepší úkryt pro parašutistu Františka Pospíšila, kterého tou dobou přechovávali v Dolních Vilémovicích. Ovšem k přesunutí Pospíšila do Prahy nedošlo. Jan Kubiš mladíkům oznámil, že se zanedlouho budou stěhovat na bezpečnější místo a mělo tomu skutečně tak být.³⁴¹ Parašutisté měli být z kostela odvezeni pohřebním vozem v rakvích.³⁴²

³³⁷ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 220.

³³⁸ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 220-221.

³³⁹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 227-228.

³⁴⁰ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 230.

³⁴¹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 220.

³⁴² KETTNER, P. *Konec černého vraha: operace Anthropoid: atentát na Reinharda Heydricha*. Brno: CPress, 2017. s. 106-109.

Bohužel 16. června 1942 dorazil na úřadovnu gestapa v Petschově paláci Karel Čurda, parašutista ze skupiny Out Distance, který se do té doby schovával u své rodiny. Ten nejspíše neunesl nátlak, který na parašutisty byl vystaven, jelikož denně poslouchali seznamy popravených, mezi kterými se objevovaly i rodiny jejich kolegů parašutistů. Poté přišly Lidice. Karel Čurda se rozhodl na naléhání své matky udat vše, co věděl. Následně byli zatýkáni spolupracovníci parašutistů včetně nejbližších rodiny Moravcových. Paní Moravcová během zatčení spáchala sebevraždu. Dalším, kdo zvolil sebevraždu místo zatčení, byl i Jan Zelenka-Hajský a o několik hodin později i jeho syn. Přesto se však do rukou gestapa dostalo mnoho českých vlastenců, kteří byli podrobováni krutým výslechům.³⁴³

V den, kdy se Karel Čurda dostavil na gestapo, došlo k zatýkání nejen po Praze a Pardubicích, kde měli parašutisté nejvíce svých spolupracovníků, ale také v Dolních Vilémovicích. Podle vzpomínek nejmladšího bratra Jana Kubiše Františka odpoledne 16. června přijela do vsi auta. Lidé z nich se vydali ke Kubišům domů, kde začali všechny zatýkat. Později byly přivezeny i sestry, které byly mimo domov. I nejstarší bratr Rudolf, který žil v Třebíči. Zatčení byli také příbuzní otce Jana Kubiše a obyvatelé Horních Radslavic, kteří nesli stejné příjmení jako on.³⁴⁴

Jan Kubiš měl právě 17. červen 1942 strávit mimo kryptu, neboť se měli za nedlouho stěhovat na jiné místo. On i Jozef Gabčík se chtěli nejprve rozloučit s jejich nejbližšími.³⁴⁵ Ani jeden z nich netušil, že se jedná o poslední hodiny jejich života.

Dne 17. června byl vyslýchán a mučen i Vlastimil Moravec, přezdíváný Aťa. Byl to právě Aťa, kdo prozradil úkryt Jana Kubiše a dalších parašutistů. Stalo se tak ovšem po hodinách fyzického i psychického mučení. Mladý muž dlouhé hodiny odolával náporu vězňů, zlomilo ho však, když mu byla ukázána mrtvola jeho matky. Poté prozradil, kde se parašutisté ukrývají.³⁴⁶

³⁴³ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 261.

³⁴⁴ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší. Žďár nad Sázavou: Tváře*, 2017. s. 233-234.

³⁴⁵ DREJS, J. *Za Heydrichem stín*. Praha: Naše vojsko, 1947. s. 321.

³⁴⁶ DEML, J. *Jan Hrubý: život, doba a kamarádi jednoho z mužů 18. června 1942*. Kunovice: Město Kunovice, 2016. s. 510.

5.7 Boj v kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze

Dne 18. června 1942 kolem čtvrté hodiny ranní začal být kostel sv. Cyrila a Metoděje obklíčován Němci. Na sedm parašutistů, kteří se v kostele nacházeli, bylo nasazeno téměř osm set příslušníků Waffen-SS, kteří měli na rozdíl od parašutistů k dispozici samopaly, kulomety a granáty. Kromě obrovské přesily esesmanů se v okolí kostela nacházelo téměř sto gestapáků. Ti se snažili zjistit, zda není z kostela možnost úniku.³⁴⁷

Čas útoku byl stanoven na 4:15. Jan Kubiš měl té noci službu nahoře v kostele na kůru společně s Adolfem Opálkou a Josefem Bublíkem. V kostele byl přítomen také Vladimír Petřek, který se o parašutisty po tři týdny staral. Jelikož parašutisté, kteří drželi hlídku, museli pohyb kolem kostela zaregistrovat již dříve, nedozvíme se již dnes, zda své kolegy uvnitř v kryptě nevarovali proto, aby jim dali šanci na přežití, pokud Němci vchod do krypty nenaleznou. Když nacisté vstoupili do kostela, Jan Kubiš se svými kolegy nezahájili hned útok, ale skryti na kůru a empoře vyčkávali. Nejprve byla prohledávána chrámová loď, poté nacisté chtěli vystoupat po točitém schodišti, které vedlo právě na kůr. V ten moment parašutisté přestali být skryti a zahájili útok.³⁴⁸

O chvíli později se ozval z protější budovy kulomet, před jehož střelami a střepy, které se tříštily všude po kostele, museli skrývat. Jan Kubiš a ostatní parašutisté měli k dispozici pouze pistole. Pravděpodobně Jan Kubiš měl na esesmany hodit bombu podobnou té, kterou použil během atentátu na Heydricha. Ta však neměla příliš velký efekt na rozdíl od granátů, které po parašutistech vrhali němečtí vojáci.³⁴⁹ Parašutistům se však dařilo svádět se stonásobnou přesilou boj, který trval téměř dvě hodiny. Vstup na kůr hlídal s největší pravděpodobností Adolf Opálka, byl však těžce zraněn a nemohl v boji pokračovat. Rozhodl se tedy, že ukončí svůj život, nejprve rozkousl kapsli s jedem a poté se zastřelil. Mezi tím Jan Kubiš s Josefem Bublíkem pokračovali v boji na empoře. Zbývající parašutisté se však nemohli před postupujícími Němci nikam skrýt. Rychle se přibližující vojáci použili na parašutisty granáty. Josef Bublík byl jedním z výbuchů těžce

³⁴⁷ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 237.

³⁴⁸ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 238-241.

³⁴⁹ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 241.

zraněn, a protože věděl, že již proti útočníkům víc nezmůže, otočil zbraň proti sobě a zastřelil se.³⁵⁰

Jediný Jan Kubiš nezemřel svou vlastní rukou, neboť ho jeden z granátů zranil tak těžce, že upadl do bezvědomí. Gestapáci jej poté vynesli před kostel, zjistili, že je ještě naživu stejně jako Josef Bublík. Oba je chtěli převést do lazaretu SS. Jan Kubiš zemřel po převozu do nemocnice na vykrvácení.³⁵¹

Smrtí Jana Kubiše však utrpení celé rodiny teprve začalo. Od mrtvého těla Jana Kubiše byla oddělena hlava. Ta byla následně vypreparována a naložena do speciální sklenice. Stejně bylo naloženo i s tělem Jozefa Gabčíka.³⁵² Tato sklenice byla později ukazována během výslechů i sourozencům a otci Jana Kubiše, jak ve svých vzpomínkách uváděl jeho bratr František, kterému v té době bylo pouhých čtrnáct let. Jeho starší bratr Jaroslav šel do místnosti, kde byly umístěny hlavy parašutistů z krypty. Když vycházel a míjel Františka, varoval jej, že musí říct, že nikoho nepoznává. František poslechl svého bratra Jaroslava, a přestože se musel dívat na uřezanou hlavu svého bratra Jana, Němcům řekl, že nikoho nepoznává.³⁵³

O týden později byla zatčena také Ludmila Soukupová a Marie Kovárníková. Ludmila Soukupová měla v té době tříletou dcerku, když si pro ni šlo gestapo, stačila malou Ludmilu schovat k sousedce. Pak si pro ni přijel její dědeček z Ohrazenice. Obě sestry jsou podrobeny krutým výslechům, nikoho však neudají a díky jejich statečnosti se nikdy gestapo nedozvědělo o Františku Šafaříkovi, který jim předával informace o Heydrichovi.³⁵⁴ Nejen že neprozradily Františka Šafaříka, ale během výslechů 3. září 1942 neudaly ani nikoho jiného. Naopak sehrály roli milenek parašutistů, které neměly nejmenší tušení o tom, co mladí muži chystají. Bohužel nacistům stačilo i to, že se s parašutisty znaly. Přestože se nikdy o skutečné roli obou sester Kovárníkových

³⁵⁰ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 273.

³⁵¹ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 273.

³⁵² ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 273.

³⁵³ STEHLÍK, E. *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*. Žďár nad Sázavou: Tváře, 2017. s. 252-253.

³⁵⁴ IVANOV, M. *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha: Panorama, 1979. s. 99.

nedozvěděli, obě odsoudili k trestu smrti.³⁵⁵ Sestry Kovárníkovy nebyly zatčeny na základě udání Karla Čurdy, ale vinou domovníka, jehož návrhy sestry odmítaly. Aby se jim pomstil, udal, že se v jejich bytě nacházeli muži, kteří odpovídali popisu atentátníků.³⁵⁶ Poté, co byly obě sestry zatčeny, se sousedka zeptala příslušníků gestapa, kdy se vrátí. Ti jí údajně měli odpovědět, že Ludmila dostane pár let a Marie se již nikdy nevrátí.³⁵⁷ Nakonec se však nevrátila domů ani jedna z nich.

Život sester Kovárníkových stejně jako příbuzných Jana Kubiše skončil v koncentračním táboře Mauthausen, kde byli 24. října 1942 všichni zavražděni ranou do týla.³⁵⁸ Na konci října byl propuštěn manžel Ludmily Soukupové roz. Kovárníkové z vězení. Poté, co nenašel v jejich bytě ani manželku, švagrovou, ani malou dcerku Ludmilu, rozhodl se jít na gestapo a zeptat se, co se stalo. Tam mu oznámily, že obě ženy jsou po smrti. Antonín Soukup pak měl gestapo napadnout. Poté byl odeslán do Osvětimi, odkud se nikdy nevrátil.³⁵⁹ Gestapo mělo podle vzpomínek příbuzných sester Kovárníkových, hledat ostatní členy rodiny Kovárníkovými v Ohrazenici. Na štěstí měli ve jméně Němci chybu, a tak poté, co porovnali legitimaci a zjistili, že nejde o stejná jména, ze vsi odjeli. Z rodiny Jana Kubiše přežil pouze nejmladší Janův bratr František, kterého měl otec Jana Kubiše se svojí druhou manželkou. Ta válku také přežila, protože v době zatýkání byla v nemocnici a lékaři ji gestapu nevydali.³⁶⁰

³⁵⁵ IVANOV, M. *Noc hnědých stínů*. Praha: Vydavatelství časopisů Ministerstva národní obrany, 1966. s. 108-109.

³⁵⁶ ČVANČARA, J. *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc 1941- 1943*. Praha: Laguna, 1997. s. 190.

³⁵⁷ IVANOV, M. *Noc hnědých stínů*. Praha: Vydavatelství časopisů Ministerstva národní obrany, 1966. s. 102.

³⁵⁸ JANÍK, V. *Mauthausen – konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha: Toužimský & Moravec, 2017. s. 60.

³⁵⁹ IVANOV, M. *Noc hnědých stínů*. Praha: Vydavatelství časopisů Ministerstva národní obrany, 1966. s. 102.

³⁶⁰ ČVANČARA, J. *Anthropoid: příběh československých vlastenců*. Praha: Centrum české historie, 2016. s. 253.

6 VYUŽITÍ PRÁCE VE VÝUCE

6.1 Zařazení práce do vzdělávací oblasti

Aby byla práce využitelná v pedagogické praxi, měla by být zařazena do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět na prvním stupni. Tam bude zařazena do vyučovacího předmětu vlastivěda, který je součástí vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět, kde jsou žáci prvního stupně stručně seznamováni v rámci tematického okruhu *Lidé a čas* s historií druhé světové války. Další oblastí, kde může být práce využita, je Člověk a společnost. Oblast se zaměřuje na to, aby žáci poznali dějinné, sociální a kulturně historické aspekty. Člověk a společnost obsahuje dva vzdělávací obory, a to dějepis a výchovu k občanství. Z každého oboru je pak vytvořen jeden vyučovací předmět. Tato oblast je zaměřena mimo jiné také na prevenci proti rasismu, xenofobii a extremismu. Žáci jsou vedeni k tomu, aby tolerovali a respektovali druhé a jejich základní lidská práva. Žáci jsou vedeni k tomu, aby měli úctu ke svému vlastnímu národu a aby stejnou úctu projevovali i lidem jiné národnosti. Učí se rozpoznat nebezpečné názory, které nejsou v souladu s principy demokracie a ohrožují lidskou důstojnost.³⁶¹

V devátém ročníku bývají žáci ve vyučovacím předmětu dějepis, seznamování s dějinami 20. století, které jsou nedávnou historií a událostí, které se odehrály v minulém století a formují naši společnost do dnes. Žáci jsou vedeni k tomu, aby se snažili více porozumět historickým událostem. K tomu, aby se snažili proniknout do hloubky učiva, jim často stačí osudy konkrétních osobností, nad jejichž osudy projeví empatii.³⁶²

Tato práce, ač se týká osobností druhé světové války, nemusí být zařazena pouze v předmětu dějepis, ale může být použita i v rámci výchovy k občanství, neboť tento předmět se snaží u žáků rozvíjet občanskou odpovědnost a snaží se vychovat demokraticky smýšlejícího občana, který má kladný vztah ke svému národu, ve kterém žije. Žáci by měli

³⁶¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. s. 51-52. [cit. 2020-06-10] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

³⁶² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. s. 56. [cit. 2020-06-10] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

chápat souvislosti a události, které se staly již v minulosti a které souvisí se současnou podobou naší společnosti.³⁶³

6.2 Využití práce ve vzdělávacím oboru dějepis a občanská výchova

S dějinami druhé světové války jsou žáci na základních školách seznamováni podrobněji v devátém ročníku studia ve vyučovacím předmětu dějepis. Učivo řazené do tohoto předmětu žáky seznamuje s dějinami moderní doby.³⁶⁴ Práce se dá využít během seznamování s učivem holocaustu i domácího a zahraničního odboje. Vyučující může využít text z práce jako výklad, kdy bude žákům představovat významné osobnosti z jejich kraje, které ve druhé světové válce aktivně bojovali proti bezpráví a nespravedlnosti, která v naší vlasti panovala během druhé světové války.

Práce může být také využita během hodin občanské výchovy v rámci učiva lidská práva a naše vlast a naše obec, region a kraj. Během probírání lidských práv je součástí učiva porušování lidských práv a diskriminace. V učivu naše vlast či naše obec, region a kraj jsou žáci obeznámeni s pojmem vlastenectví, s památnými místy a s významnými osobnostmi naší republiky či se slavnými rodáky z naší obce či kraje.³⁶⁵

6.3 Využití práce v souladu s ŠVP ZŠ a MŠ Myslibořice

Žáci na prvním stupni Základní školy a Mateřské školy Myslibořice jsou v pátém ročníku seznamováni s nejdůležitějšími historickými událostmi od novověku až po současnost, které ovlivňovaly dějiny naší země. Jedním z témat, kterému se žáci v pátém ročníku věnují, je druhá světová válka. Žákům jsou přiblíženy nejdůležitější pojmy

³⁶³ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. s. 57. [cit. 2020-06-10] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

³⁶⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. s. 56. [cit. 2020-06-10] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

³⁶⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2017. s. 58–61. [cit. 2020-06-10] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

a události, které se ke druhé světové válce vztahují. Škola se nachází v oblasti, která byla velmi aktivní v odbojové činnosti, a proto je kladen důraz, aby žáci poznávali místní a regionální skutečnosti, které jim mají napomoci vytvořit si kladný vztah k místu jejich bydliště. Dále jsou seznamováni s významnými osobnostmi a událostmi jejich regionu. V hodinách vlastivědy jsou žáci vedeni k tomu, aby se zajímaly o historii nejenom jejich regionu a kraje, ale o historii celé České republiky.³⁶⁶

Některé pasáže z diplomové práce mohou být využity jako výkladový text během frontální výuky. Konkrétně by se mohlo jednat o osobnost Jana Kubiše, jelikož vyučující žákům přibližuje nejdůležitější události, které se ve druhé světové válce staly a ovlivnily dění v naší vlasti. Dále jsou žáci seznamováni s pojmy holocaust a koncentrační tábory, proto by bylo možné žákům říct o osobnosti Antonína Kaliny. Škola také každoročně navštěvuje koncentrační tábor Mauthausen a exkurze se mohou účastnit žáci prvního i druhého stupně, proto je vhodné před exkurzí žákům sdělit, kdo to byl Jan Kubiš a jaký osud stihl v důsledku toho, že Jan Kubiš provedl atentát na Reinharda Heydricha, celou jeho rodinu, která byla popravena právě v koncentračním táboře Mauthausen.

Podrobnější proniknutí do dějin druhé světové války poté probíhá na škole v Myslivořicích v devátém ročníku ve vyučovacím předmětu dějepis, který má časovou dotaci dvě hodiny týdně. Žáci se učí, co je fašismus, nacismus, holocaust, učí se také o situaci v zemi za druhé světové války, o domácím a zahraničním odboji, jaké byly politické, mocenské či ekonomické důsledky války.³⁶⁷ V rámci zmíněných témat, se kterými se žáci seznamují, je možné využít některé kapitoly diplomové práce jako text, který vyučující použije během výkladu. Mohou být např. obeznámeni s průběhem odchodů československých letců do zahraničí a s tím, jak se jejich situace dále vyvíjela poté, co opustili hranice protektorátu Čechy a Morava, dále mohou mít žáci zadané referáty na významné osobnosti z jejich kraje, které aktivně zasáhly do dějů druhé světové války, každý žák dostane přidělenou osobnost a bude mu dána k dispozici diplomová práce,

³⁶⁶ Školní vzdělávací program – školní vzdělávací program pro základní vzdělávání "Zdravý škola pro všechny" č. j. ZŠaMŠM 224/09. Myslibořice: ZŠ a MŠ Myslibořice, 2019. s. 110. Dostupné v kanceláři školy ZŠ a MŠ Myslibořice.

³⁶⁷ Školní vzdělávací program – školní vzdělávací program pro základní vzdělávání "Zdravý škola pro všechny" č. j. ZŠaMŠM 224/09. Myslibořice: ZŠ a MŠ Myslibořice, 2019. s. 91-97. Dostupné v kanceláři školy ZŠ a MŠ Myslibořice.

pomocí které zpracuje krátký a výstižný referát, který spolužáky seznámí se zvolenou osobností. Žáci tak budou mít za úkol pracovat samostatně s textem.

Vyučující také pomocí textu z diplomové práce žáky podrobně seznámí s postavou Jana Kubiše a jeho rolí během druhé světové války, jelikož se rodná ves Jana Kubiše nachází nedaleko Myslibořic. Během probírání domácího odboje může být použit obrazový materiál z diplomové práce, kde budou žákům ukázány sestry Kovárníkovy. Blíže budou žáci také seznámeni s Antonínem Kalinou, díky jehož odvaze bylo zachráněno 1200 židovských chlapců. Antonín Kalina pocházel z Třebíče, která se nachází blízko Myslibořic, proto by žáci měli jeho osobnost znát.

Žáci mohou ve třech skupinách zpracovat projekt na Jana Kubiše a na Ludvíka Svobodu, kteří reprezentují zahraniční odboj. Poslední skupinka může zpracovat projekt na Antonína Kalinu. Žákům bude k dispozici diplomová práce, ve které budou informace vyhledávat.

Vyučující může také zorganizovat pro žáky některou z níže zmíněných aktivit. Před každou aktivitou bude využit text z diplomové práce, který se k místu vztahuje.

Ve vyučovacím předmětu občanská výchova, který vychází obsahově ze vzdělávací oblasti Člověk a společnost, může být práce využita v šestém ročníku během probírání učiva vlastenectví, významné osobnosti a památná místa.³⁶⁸ Vyučující může pomocí kapitoly o Janu Kubišovi žákům vyprávět jeho příběh a příběh sester Kovárníkových. Všechny zmíněné osobnosti pocházely z nedalekého okolí školy. Žáci si také mohou prohlédnout obrazový materiál z práce, který se vztahuje k sestrám Kovárníkovým. Jako zpětná vazba pro vyučujícího může posloužit pracovní list, viz příloha č. 23, který žáci vyplní ve dvojicích. Poté může vyučující rozvést s žáky diskusi, zda se v obci, ve které žijí, nežila také nějaká osoba, která se aktivně zapojila do odbojové činnosti, nebo zda nemají pomník, který byl věnován obětem druhé světové války nebo odbojářům.

V sedmém ročníku občanské výchovy jsou žáci seznamováni se základními lidskými právy, právy dítěte, poškozováním lidských práv a diskriminací. V rámci těchto

³⁶⁸ Školní vzdělávací program – školní vzdělávací program pro základní vzdělávání "Zdravý škola pro všechny" č. j. ZŠaMŠM 224/09. Myslibořice: ZŠ a MŠ Myslibořice, 2019. s. 110. Dostupné v kanceláři školy ZŠ a MŠ Myslibořice.

témat je vhodné seznámit žáky alespoň okrajově s osobností Antonína Kaliny, který i přesto, že mu hrozilo nebezpečí, zachránil židovské děti. Žákům by mělo být vysvětleno, proč právě židovští chlapi byli ohroženou skupinou, která by bez pomoci Kaliny nepřežila. Vyučující může poté vést s žáky rozhovor, zda slyšeli jméno Antonín Kalina někdy dříve, jestli znají i další osobnosti, které zachránily Židy během druhé světové války, zda ví, co znamená pojem antisemitismus, jaká byla porušována lidská práva během druhé světové války.

Vyučující může s žáky navštívit také níže zmíněnou exkurzi do Pamětní síně Antonína Kaliny.

6.3.1 Příklad využití práce – zahraniční odboj

Během hodiny, která je věnována zahraničnímu odboji, jsou žáci seznámeni se situací v protektorátu Čechy a Morava, kdy dobrovolníci odcházeli do zahraničí, aby mohli bojovat proti nacismu. Tito dobrovolníci odcházeli na Východ či na Západ. Ti, kteří odešli na Západ, skončili ve Velké Británii, kde se přidali k československé zahraniční armádě nebo k britskému Královskému letectvu.

Českoslovenští letci se téměř okamžitě zapojili do boje. Významně přispěli k výhře Velké Británie v letecké bitvě o Británii. Během druhé světové války vytvořili několik československých perutí. Muži, kteří sloužili u pozemních sil, se zapojili do slavných bitev například o Tobruk, či o Dunkerk.

K realizaci výuky budou za potřebí alespoň dvě vyučovací hodiny, které budou věnovány právě učivu zahraničního odboje. Během výuky bude využita kromě metody vyprávění, kdy žáci budou seznámeni s všeobecnými informacemi o zahraničním odboji názorně demonstrační metoda, během které budou žákům ukázány uniformy příslušníků RAF a pozemních sil, žáci budou mít možnost si uniformy prohlédnout a vyzkoušet.

Dále žáky bude čekat práce ve skupinách, kdy bude využita inscenační metoda. Každá skupina žáků dostane či si vylosuje obálku a uniformu. V obálce žáci naleznou fotografii příslušníka zahraničního odboje. A základní informace a indicie o dané osobě. Dále v ní bude mapa světa formátu A3 a morseova abeceda. Jméno osobnosti bude napsáno morseovou abecedou. Úkolem žáků bude zahrát si na badatele, prvním úkolem

bude přeložit z morseovy abecedy jméno osobnosti, dále ze získaných indicií do mapy zaznačí, jakou cestou odcházela jejich osobnost do zahraničí. Poté na základě získaných informací a uniformy zkusí vytvořit krátký příběh o jejich osobnosti a o tom, jak mohla vypadat jeho válečná léta. Nakonec žáci od vyučujícího obdrží text z diplomové práce, který se bude týkat osobnosti, jež jim byla přidělena. Na závěr žáci ukážou ostatním spolužákům uniformu, mapu, kterou dostali, a do které vyznačili cestu odchodu. Poté spolužákům přečtou jejich krátký příběh o osobnosti. Nakonec žáci budou pracovat s vytvořeným příběhem a diplomovou prací, kde budou mít za úkol prostudovat si jejich přidělenou osobnost. Poté, co budou mít text prostudovaný, každá skupina představí svým spolužákům příběh, který vytvořili, nakonec shrnou, v čem se jejich vytvořený příběh lišil od skutečnosti.

6.3.2 Projektový den – exkurze do domu Jana Kubiše v Dolních Vilémovicích

Po probrání učiva vztahujícímu se k atentátu Reinharda Heydricha, kdy žáci budou pomocí výkladu seznámeni s osobností Jana Kubiše, k výkladu bude použit text z diplomové práce, bude organizován projektový den, který vyústí v exkurzi do muzea Jana Kubiše, které se nachází v jeho rodném domě v Dolních Vilémovicích.

Jan Kubiš byl společně s Jozefem Gabčíkem příslušníkem operace Anthropoid jejímž cílem bylo provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, muže číslo tři v nacistickém Německu. Dolní Vilémovice se nacházejí na v okrese Třebíč. Od Třebíče jsou vzdáleny dvanáct kilometrů. Dům je od roku 2013 nově zrekonstruován a nyní slouží jako muzeum pro veřejnost. Je možno jej navštívit celoročně. V muzeu se dozvíte informace o mládí Jana Kubiše, o jeho nejbližších. Dále v muzeu naleznete informace o provedení atentátu na Reinharda Heydricha, o nejbližších spolupracovnících Jana Kubiše, kteří mu pomáhali během příprav atentátu a bez jejichž pomoci by nebylo provedení atentátu ani v té době možné. Dozvíte se zde základní informace o Jozefu Gabčíkovi, o tom, jaký osud stihl ostatní členy rodiny Kubišových. Ke shlédnutí je krátké video, kde jsou k vidění fotografie a dokumenty Jana Kubiše, jak z jeho mládí, tak z jeho působení v exilu. Dále je zde k vidění dobový tisk a jeho reakce na atentát na zastupujícího říšského protektora a následné dopadení atentátníků v chrámu svatých

Cyrila a Metoděje v Praze. V roce 2015 byla před dům umístěna busta Jana Kubiše.³⁶⁹ Expozice je vhodná zejména pro žáky druhého stupně, kteří mají již o základní povědomí o těchto událostech.

V Dolních Vilémovicích je památník obětem první a druhé světové války, na památníku je umístěna pamětní deska, která připomíná všechny popravené z obce. Kromě příbuzných Jana Kubiše je zde zmíněna také rodina Denemarkových, jejíž členové byli popraveni za skrývání parašutisty Františka Pospíšila.³⁷⁰

Tento projektový den může být pořádán v jakékoliv škole, která si zvolí trasu mezi 5-8 kilometry od Dolních Vilémovic v tomto případě se bude jednat o Základní a Mateřskou školu Myslibořice, která je vzdálená od Dolních Vilémovic cca 8 kilometrů. Pokud to bude možné, bude zvolena polní cesta nebo cyklostezka. Tato aktivita je určena pro žáky devátého ročníku. Žáci v předešlé hodině dostanou za úkol naučit se morseovu abecedu, kterou budou potřebovat pro plnění některých úkolů.

Zahájení projektového dne proběhne před ZŠ a MŠ Myslibořice, kde budou žáci poučeni o bezpečnosti, seznámeni s organizací projektového dne a budou rozděleni do pětičlenných skupin. Každou skupinu bude doprovázet jeden pedagogický pracovník.

Projektový den bude probíhat formou „branného dne“. Žáci se budou přesouvat pěšky ve skupinách na dané stanoviště. Po trase je bude čekat deset stanovišť, kde naleznou obálky s úkolem, který je posune na další stanoviště. Na každém stanovišti mohou žáci získat vyrobené odznaky „britská para-křídla“, která získávali parašutisté po výcviku ve Velké Británii. Odznaky si budou vlepat do hodnotícího archu. Za každý splněný úkol mohou získat jeden odznáček.

První obálka bude obsahovat zašifrovanou zprávu v morseově abecedě, která bude udávat směr, kterým se mají žáci vydat. Na druhém stanovišti dostanou obálku, ve které bude rozstříhaná fotografie Jana Kubiše, která jim prozradí, které osobnosti a jakého tématu se bude celý branný den týkat. Po složení fotografie musí žáci určit jméno osoby

³⁶⁹ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 736.

³⁷⁰ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 742-744.

a musí ji zařadit do správného para – výsadku. Na třetím stanovišti žáci musí vybrat ze tří možností správnou odpověď, kdo byl spolu s Janem Kubišem členem skupiny Anthropoid. Stanoviště číslo čtyři bude obsahovat otázku, která osoba byla vybrána jako cíl atentátu. Na pátém stanovišti musí skupina odpovědět, kdy byl proveden atentát. Šesté stanoviště bude obsahovat otázku, kde parašutisté provedli atentát na Heydricha. Na stanovišti číslo sedm musí žáci říct, jak parašutisté pravděpodobně atentát provedli. Na osmém stanovišti musí žáci zodpovědět, kde se parašutisté po provedení atentátu ukrývali až do své smrti. Stanoviště číslo devět, bude obsahovat otázku, co následovalo po atentátu v protektorátu Čechy a Morava. Žáci budou mít vybrat jednu z možností. Poslední stanoviště se bude nacházet jich na dvorku domu Jana Kubiše v Dolních Vilémovicích. Obálka bude obsahovat osm fotografií, žáci budou mít za úkol vybrat, která osoba na fotografii parašutisty zradila.

Poté proběhne prohlídka muzea s výkladem. Následně budou mít žáci za úkol vyplnit pracovní list, viz příloha č. 17, který se bude vztahovat k informacím o rodině Jana Kubiše. List budou žáci plnit stále ve stejných skupinách. Správné odpovědi budou žáci vyhledávat v muzeu.

Celý den bude slavnostně vyhodnocen v místnosti, kde se nachází replika padáku Jana Kubiše. Každá skupina nakonec vyhodnotí celý den, vyučující položí otázky: „Co byl pro žáky největší problém? Zapojila se do plnění úkolů celá skupina? Co nového se dozvěděli? Co je nejvíce zaujalo? Co si z celého projektového dne budou nejvíce pamatovat? Co se jim nejvíce líbilo?“

6.3.3 Příklad využití v praxi – exkurze do Pamětní síně Antonína Kaliny

V rámci výuky dějepisu při probírání holocaustu či v rámci občanské výchovy při probírání naší obce, vlasti nebo během učební látky lidská práva, mohou být žáci seznámeni s osobností Antonína Kaliny, který v koncentračním táboře zachraňoval židovské chlapce. K výkladu ve výuce poslouží text z diplomové práce poté lze podniknout exkurzi do Pamětní síně Antonína Kaliny, která se nachází v židovské čtvrti, s žáky tak lze navštívit i židovskou čtvrť a místní synagogu.

Během prohlídky pamětní síně budou žáci samostatně vyhledávat odpovědi na otázky, které budou mít zadány v pracovním listě viz příloha č. 19, který jim bude v pamětní síni rozdán.

V roce 2017 při příležitosti 115. výročí narození Antonína Kaliny byla v jeho rodném městě Třebíči otevřena v Galerii Ladislava Nováka výstava, připomínající jeho život a záchranu židovských dětí z koncentračního tábora Buchenwald. Expozice byla nedávno rozšířena o novou část, která je spojena s knihou Stanislava Motla: Děti Antonína Kaliny. V síni je vytvořen pamětní strom, který symbolizuje chlapce, které Antonín Kalina zachránil.³⁷¹ Jelikož bylo oficiálně dětí kolem devíti set, nebylo možno se všem dětem věnovat jednotlivě, jsou zde však blíže přiblíženy osudy několika z nich, kteří během svého života, i přes nástrahy, kterými museli jako malí projít, stali velmi úspěšnými. Někteří z nich se stali historiky, fyziky, filmaři, spisovateli. A nic z toho by se nestalo, kdyby nezasáhl Antonín Kalina. Kromě zmíněných chlapců se výstava věnovala i jednomu z nejbližších spolupracovníků a přátel Kaliny Jindřichovi Flusserovi. Galerie Ladislava Nováka se nachází v Třebíči v Židovské čtvrti.³⁷²

6.3.4 Příklad využití v praxi – exkurze Ohrazenice

V rámci výuky dějepisu nebo občanské výchovy lze navštívit i obec Ohrazenice. V Ohrazenicích, která je vzdálená necelých sedmnáct kilometrů od Dolních Vilémovic se nachází pamětní deska věnována památce sester Kovárníkových, která byla v obci odhalena v roce 2007.³⁷³ V roce 2017 proběhla v obci vzpomínková akce, během které byla v místním kulturním domě vytvořená výstavka, která se věnuje životu sester Kovárníkových až do jejich smrti. Oslav se zúčastnil i vojenský historik Eduard Stehlík.

³⁷¹ ZELNÍČKOVÁ, I. a STREICHSBIEROVÁ, E. *Zachránce stovek dětí Antonín Kalina má v rodné Třebíči Strom života*. iDNES.cz. [online] 20. únor 2019. [cit. 2020- 03 - 13.] Dostupné z: https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/antonin-kalina-zachrance-deti-druha-svetova-valka-koncentracni-tabor-strom-zivota.A190219_458502_jihlava-zpravy_evs.

³⁷² VONDRÁK, F. *Třebíč bude mít pamětní síň věnovanou Antonínu Kalinovi*. Třebíčský deník. [online] 19. 01 2017. [cit. 2020- 03- 13 .] Dostupné z: https://trebicky.denik.cz/kultura_region/trebic-bude-mit-pametni-sin-venovanou-antoninu-kalinovi-20170119.html.

³⁷³ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 732.

Žáci si během prohlížení výstavky samostatně vyplní pracovní list, který je přiložen jako příloha č. 18. Kromě výstavky si mohou žáci ukázat rodný dům sester Kovárníkových a dům, ve kterém strávily svoje mládí. Ve stejném domě byla později do konce války ukrývána dcera Ludmily Soukupové.

6.4 Další místa, která lze navštívit v rámci výuky

6.4.1 Památník hrdinů Heydrichiády

Přestože se nejedná o místo, které se nachází na Vysočině, je spjato s osobností Jana Kubiše, který patří k nejvýznamnějším osobnostem protinacistického odboje v zahraničí. Proto si myslím, že je vhodné zde zmínit i toto místo. Místo se nachází v chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze 2 v Resselově ulici. Jedná se o místo, kde proběhl poslední boj parašutistů, kteří provedli atentát na Heydricha a dalších pěti parašutistů, kteří se s nimi společně po atentátu v kryptě ukrývali. V památníku najdeme informace o atentátu, o posledním boji parašutistů, který proběhl 18. června 1942.³⁷⁴ Dále je součástí památníku právě krypta, ve které se parašutisté po atentátu tři týdny ukrývali. V současnosti se v kryptě nachází busta každého z parašutistů, kteří našli v prostorách kostela smrt. Pod každou z nich jsou dopsány informace o každé z těchto osobností. Expozice je vhodná opět pro žáky druhého stupně a středních škol, a pro každého, kdo se zajímá o historii naší země a o dějiny druhé světové války. Nedávno byly také naproti kostelu umístěny pamětní destičky, které připomínají sedm parašutistů, kteří zemřeli během bojů v kostele a následně byla jejich těla vynesena z kostela a pokládána na chodník.

6.4.2 Ořechov

Dalším zajímavým místem protinacistického odboje je zajisté obec Ořechov na Vysočině. Jedná se totiž o místo seskoku skupiny Out Distance, která se skládala z Adolfa Opálky, Ivana Kolaříka a nechvalně známého zrádce Karla Čurdy. V Ořechově se nachází

³⁷⁴ PADEVĚT, J. *Průvodce protektorátní Prahou*. Praha: Academia, 2013. s. 384-389.

v místě seskoku pamětní kámen a každoročně na jaře se zde pořádá vzpomínková akce, která bývá doprovázena rozložením dobového tábora, kde se můžete prohlédnout uniformy a výzbroj, kterou parašutisté používali.

6.4.3 Po stopách operace Spelter

S Vysočinou je také spjata činnost operace Spelter, která byla vysazena během května 1944 u Kramolína. V Kramolíně je od roku 2011 pomník, který připomíná tuto událost a bývá zde každoročně pořádána vzpomínková akce.³⁷⁵ Dalším místem, které je významně spojeno s činností skupiny Spelter, je obec Boňov. V obci se nachází pamětní deska vzpomínající muže, kteří přišli v důsledku skrývání parašutistů, o život. V Boňově jsou také umístěny vzpomínkové desky na domech těchto mužů.

Dalším místem, které je vzdáleno od Boňova osm kilometrů po hlavní silnici, je hájenka Na Ostrých. Jedná se o místo úkrytu parašutistů, proběhla zde také přestřelka mezi parašutisty a Němci, kteří se o jejich úkrytu dozvěděli. Na Ostrých Spelter ztratila svého člena Jaroslava Kotáska. U hájenky stojí pomník připomínající jeho osobu.³⁷⁶ Od hájenky na Ostrých jsou vzdáleny dva kilometry Myslibořice. Tato obec se stala dalším útočištěm parašutistů. Na dvou místních domech jsou pamětní desky, které připomínají rodinu Papulovu a Fialovu. Celá rodina Papulova a Fiala byli popraveni v Mauthausenu.³⁷⁷

Nedaleko na Myslibořic je obec Račice, ve které je pamětní deska pro další podporovatele parašutistů Karolínu Urbánkovou a Jaroslava Urbánka, kteří byli zavražděni v plynové komoře v Mauthausenu během roku 1944.³⁷⁸

Dalším místem, které je zajímavé, je radnice města Jaroměřice nad Rokytnou, kde je umístěna pamětní deska s výrokem Michaela Kratochvíla z Boňova, který poté, byl soudcem tázan, proč parašutisty neudal. Kratochvíl na to odpověděl: „*Jsem Čech a Čecha*

³⁷⁵ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 733-734.

³⁷⁶ JANÍK, V. *Operace Spelter: Lenka – Jih*. Třebíč: Akcent, 2014. s. 29-30.

³⁷⁷ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 747.

³⁷⁸ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 749.

*nikdy nezradím.*³⁷⁹ V Jaroměřicích také dodnes stojí kovárna Stanislava Procházky, který se skupinou spolupracoval a nějakou dobu poskytoval úkryt hajnému Vitoušovi z Ostrých.³⁸⁰

Nejde zmínit všechna místa, která jsou spojena s operací Spelter, tato však považují za ta stěžejní.

6.4.4 Muzeum RAF v Polici

Na Vysočině je také muzeum věnováno letcům v Britském královském letectvu. V obci Police u Jemnice je od roku 2017 v prostorách zámku Police instalována expozice, která je věnována našim letcům. Expozice obsahuje mnoho osobních věcí, výstroje a výzbroje našich letců. Malá část výstavy je také věnována výsadku Anthropoid. Do budoucna by měla být výstava rozšířena právě o působení československých parašutistů vyslaných z Anglie na území protektorátu Čechy a Morava. Část z této expozice by měla být přesunuta do Větrného Jeníkova. Proto dojde k rozšíření o parašutistickou část.³⁸¹

³⁷⁹ JANÍK, V. *Operace Spelter Lenka – Jih*. Praha: Naše vojsko, 2008. s. 84.

³⁸⁰ ŠMEJKAL, P. *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci – odbojáři – památníky*. Praha: Academia, 2016. s. 736.

³⁸¹ JAKUBCOVÁ, H. Expozice v novém. Polické muzeum RAF z 80 procent obmění. Deník.cz. [online] 04. 11 2019. [cit. 2020- 03- 13 .] Dostupné z: <https://www.denik.cz/regiony/expozice-v-novem-policke-muzeum-raf-z-80-procent-obmeni-20191104.html>

ZÁVĚR

Často se setkáváme s tím, že ani nevíme, proč je na některém domě v naší obci umístěna pamětní deska, komu je věnována, co tento člověk za svého života učinil. Cílem této práce bylo vybrat některé osobnosti protinacistického odboje z kraje Vysočina, které přispěli k obnovení Československa nebo svým počínáním zachránili životy nevinných lidí. Často bývá role, některých vnímána nesprávně, jako tomu bylo například ještě před pár lety u výše zmíněných sester Kovárníkových, jejichž role během příprav atentátu na zastupujícího říšského protektora, nebyla známá, jelikož ani ony samyběhem krutých výslechů nezmínily, že parašutistům s přípravami pomáhaly. Po mnoho let byly obě označovány pouze jako jejich milenky. Díky pamětníkům a práci historiků však bylo zjištěno, jak tomu skutečně bylo.

Těch, kteří si tuto dobu pamatují a mohou tak připomínat ty, kteří neváhali a nasadili své životy za boj o svobodu a spravedlnost, je již málo, neměli bychom na ně však zapomínat. Situace na konci třicátých let minulého století – Mnichov, vytvoření protektorátu Čechy a Morava a následná válka se podepsali na dalším formování naší společnosti a bezpochyby je můžeme až do dnešních dnů řadit mezi velmi důležité momenty naší historie.

Během této práce jsem zjistila, že obyvatelstvo kraje Vysočina bylo velmi aktivní v bojování proti nacismu. Byť jsou zde zmíněni víceméně pouze muži, neznamená to, že ženy z Vysočiny by se v odboji na Vysočině nevyskytovaly. Zde jim však nebyl dán bohužel takový prostor, jaký by si bezesporu zasloužily, často totiž, jak můžeme ukázat na příkladu zmíněných sester Kovárníkových, byly statečnější než vycvičení vojáci. Kdyby však měla být napsána publikace, která by obsáhla veškeré osobnosti protinacistického odboje a činnost kraje Vysočina, musela by mít tisíce stránek. Mnozí z těch, kteří se aktivně zapojili do boje proti okupantům, namísto, aby si užívali konečně získaný mír svobodu, byli po roce 1948 stíháni a trestáni za to, že stáli na straně Západu. Avšak i ti, kteří bojovali na Východě, si nemohli být jisti, že neupadnou v nemilost nově nastoleného režimu.

Velmi zajímavou zkušeností pro mě bylo se během bádání spojit se synem Reinharda Heydricha Heiderem Heydrichem a zeptat se ho na jeho názory na okolnosti

spojené se smrtí jeho otce, dále pak komunikace s českými historiky Jaroslavem Čvančarou, Vlastislavem Janíkem, Eduardem Stehlíkem a Milanem Votavou, který mi poskytoval cenné rady a informace.

Zajímavým tématem do budoucna by bylo i zpracování posledních dnů druhé světové války na Vysočině, které si na mnoha místech vyžádali velké oběti, které z dnešního pohledu působí zbytečně a paradoxně, neboť válka byla ukončena například hned druhý den. Na Vysočině v některých obcích, v posledních dnech války chtěli občané převzít moc nad ustupujícími Němci, bohužel se mnohé z obcí nacházeli na hlavní trase, kudy projížděli prchající Německé jednotky a pak občané, kteří se podíleli na odzbrojování Němců, byli zatčeni a často popraveni. Mezi obce, které potkala největší tragédie, patří Třešť a Velké Meziříčí. V Třešti bylo popraveno 7. května 1945 33 mužů. Ve Velkém Meziříčí přebíral revoluční výbor po dlouhém plánování moc. Výbor se dohodl s Němci na podmínkách, bohužel k jejich naplnění nedošlo. O den později byla v Meziříčí podobná situace jako v Třešti a 7. května bylo v Meziříčí popraveno 60 osob.³⁸²

Odezvu pak měly tyto popravy například v Rudíkově, kde byli 9. května 1945 popraveni němečtí zajatci, kteří byli nejprve věznění, ale poté, co si začali stěžovat na své věznění, byli na místní louce popraveni. Těmi, kdo zajatce popravili, byli muži, kteří přišli během poprav ve Velkém Meziříčí o někoho blízkého.³⁸³

Osobností a událostí, které ovlivnili kraj Vysočina během druhé světové války jemnoho a měli bychom si z nich vzít ponaučení, aby se nikdy již takové bezpráví a nespravedlnost neopakovala.

³⁸² CÍLEK, R. *Agonie – Drama posledních dnů a hodin války*. Praha: Pražská vydavatelská společnost, s. r. o., 2007. s. 137.

³⁸³ PRUKNER, Z. *Konec války na Třebíčsku*. Třebíč: Akcent, 2019. s. 118.

POUŽITÁ LITERATURA

1. **BÁRTA, Petr, a další.** *Náš velitel Ludvík Svoboda.* Praha : Naše vojsko, 1971.
2. **BEDNÁŘ, Jindřich, ČERNÝ, Karel a MIKULKA, Jiří.** *Neumlčitelní hrdinové: osudy padlých zahraničních vojáků z okresu Třebíč.* Třebíč : Západosmoravské muzeum, 2005.
3. **BUKVAJ, František a BÍLÝ, Jiří.** *Lidí z kraje pod Špičákem: významné osobnosti Třeště a okolí.* Třešť : František Bukvaj, 2006. ISBN 80-239-7685-0.
4. **CÍLEK, Roman.** *Agonie- Drama posledních dnů a hodin války.* Praha : Pražská vydavatelská společnost,s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7250-389-6.
5. —. *Vavříny pro mrtvé vítěze: jedenáct příběhů o odvaze.* Praha : Epoque, 2016. ISBN 978-80-7557-030-7.
6. **ČERNÝ, Karel.** *Z Vysočiny na křídla RAF.* Havlíčkův Brod : Český svaz bojovníků za svobodu, 2002.
7. **ČERNÝ, Karel a PAVLÍK, Josef.** *Kamarádi, já se vrátím: (osudy padlých zahraničních vojáků z území dnešního okresu Žďár nad Sázavou).* Žďár nad Sázavou : Okresní výbor KSČ, 1989. ISBN 80-7005-013-6 .
8. **ČVANČARA, Jaroslav.** *Anthropoid, příběh československých vlastenců.* Praha : Centrum české historie, o.p.s., 2016. ISBN 978-80-88162-08-07.
9. —. **1997.** *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc : 1941-1943.* Praha: Laguna, 1997. ISBN 80-85952-19-X.
10. **DEML, Jiří.** *Jan Hrubý: život, doba a kamarádi jednoho z mužů 18. června 1942.* Kunovice : Město Kunovice, 2016. ISBN 978-80-260-9889-8..
11. **DREJS, Jan.** *Za Heydrichem stín.* Praha : Naše vojsko, 1947.
12. **EMMERT, František.** *Československý odboj za druhé světové války.* Praha : Mladá fronta, 2015. ISBN 978-80-204-3886-7.
13. **FAJTL, František.** *Létal jsem s Třistatřináctkou.* Praha : Naše vojsko , 1991.

14. —. **1980.** *Vzpomínka na padlé kamarády* . Praha : Mladá fronta, 1980. ISBN 23-042-80.
15. **FEJFAR, Stanislav.** *Deník stíhače*. Hradec Králové : Kruh, 1970 .
16. **GRUNTOVÁ, Jitka.** *Legendy a fakta o Oscaru Schindlerovi*. Praha : Naše vojsko, 2002. ISBN 80-206-0607-6.
17. **HONZÍK, Miroslav.** *Legionáři*. Praha : Novinář, 1990. ISBN 80-7077-552-1.
18. **CHYTKOVÁ, Aneta.** *Antonín Kalina*. Třebíč : František Jůza, 2017. ISBN 978-80-87710-37-1.
19. **IVANOV, Miroslav.** *Atentát na Reinharda Heydricha*. Praha : Panorama, 1979.
20. —. *Noc hnědých stínů*. Praha : Vydavatelství časopisů Ministerstva národní obrany, 1966.
21. **JANÍK, Vlastislav.** *Mauthausen - konečná stanice: dějiny koncentračního tábora*. Praha : Toužimský & Moravec, 2017. ISBN 978-80-7264-182-6.
22. **JANÍK, Vlastislav.** *Operace Spelter Lenka- Jih*. Praha : Naše vojsko, 2008. ISBN 978-80-206-1042-3.
23. —. *Operace Spelter: Lenka - Jih*. Třebíč : Akcent , 2014. ISBN 978-80-7497-064-1.
24. **JELÍNEK, Zdeněk.** *Operace Silver A*. Praha : Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0112-0.
25. **JUNEK, Václav.** *Třinácté komnaty našich prezidentů*. Praha : Petrklíč, 2013. ISBN 978-80-7229-379-7.
26. **KETTNER, Petr.** *Konec černého vraha: operace Anthropoid: atentát na Reinharda Heydricha*. Brno : CPress, 2017. ISBN 978-80-264-1376-9.
27. **KMOCH, Pavel.** *Operace Anthropoid: Epilog*. Praha : Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2869-3.
28. **KOHN, Pavel.** *Kolik naděje má smrt*. Brno : L. Marek, 2000. ISBN 80-86263-09-6.

29. **KOŽNAR, Vlastimil a Karel RICHTER.** *Armádní generál Ludvík Svoboda, trojnásobný hrdina Československé socialistické republiky a hrdina Sovětského svazu.* Brno : Muzejní a vlastivědná společnost , 1987.
30. **KROUPA, Vlastislav.** *Koncentrační tábory Třetí říše Dachau - Mauthausen.* Praha : Československý svaz protifašistických bojovníků, 1986.
31. **KUBEC, Václav.** *Hrdinové válečného nebe.* Ostrava : Profil , 1970.
32. **KULKA, Erich.** *Židé v československém vojsku na Západě.* Praha : Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0169-4.
33. **LEŽÁK, Lubomír.** *Moravskobudějovicko v odboji v letech 1938-1945.* Moravské Budějovice : Český svaz bojovníků za svobodu, 1997.
34. **LOUCKÝ, František.** *Mnozí nedoletěli.* Praha : Živá minulost (Naše vojsko) , 1989.
35. **MALÁ, Irena a KUBÁTOVÁ, Ludmila.** *Pochody smrti.* Praha : Nakladatelství politické literatury, 1965.
36. **MEJZLÍK, Jaroslav.** *Naši krajané v boji za svobodu- Občané třebečska v zahraničním odboji 1937- 1945.* Třebíč : Český svaz bojovníků za svobodu , 1997.
37. **MOTL, Stanislav.** *Děti Antonína Kaliny: příběh českého vězně, jehož odvaha překonala sílu smrti.* Praha : Rybka, 2013. ISBN 978-80-87067-31-4.
38. **MOULIS, Miloslav.** *To byl Buchenwald .* Praha : Naše vojsko, 1957.
39. **OSOLSOBĚ, Jiří.** *Zbylo nás devět.* Praha : Naše vojsko , 1989.
40. **PADEVĚT, Jiří.** *Dotek Anthropoidu.* Praha : Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2675-0.
41. —. *Průvodce protektorátní Prahou.* Praha : Academia , 2013. ISBN 978-80-200-2256-1.
42. **PANNWITZ, Heinz.** *Pannwitzova zpráva o atentátu na Heydricha.* Praha: BVD, 2011. ISBN 978-80-87090-48-0.
43. **PATTON, George S.** *Válka mýma očima.* Praha : Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0236-X.

44. **POLÁČKOVÁ, Andrea, KAŠKA, Václav a kol.** *Protektorát 1939-1945: Okupace, odboj, denní život.* Brno : Extra Publishing. s. r. o., 2017. ISBN 978-80-7525-113-8.
45. **POLÁČKOVÁ, Andrea a kol.** *První republika 1918- 1938: Dějiny, osobnosti, denní život.* Brno: Extra Publishing. s. r. o., 2018. ISBN 978-80-7525-152-7
46. **PRUKNER, Zdeněk.** *Konec války na Třebíčsku .* Třebíč : Akcent, 2019. ISBN 978-80-7497-293-5.
47. **RAJLICH, Jiří.** *Esa na obloze. nejúspěšnější českoslovenští stíhači ve 2. světové válce.* Praha : Naše vojsko, 1995. ISBN 80-206-0139-2.
48. —. *Na nebi hrdého Albionu: válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940- 1945.* Praha : Ares, 2003. ISBN 80-86158-17-9.
49. **STEHLÍK, Eduard.** *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší .* Žďár nad Sázavou : Tváře, 2017. ISBN 978-80-88041-14-6.
50. **SVOBODA, Ludvík.** *Cestami života.* Praha : Ottovo nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7360-878-1.
51. —. *Deník z doby válečné, červen 1939 - leden 1943.* Praha : Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1939-2.
52. —. *Ludvík Svoboda (Výbor projevů a článků) I 1942 - 1945 .* Praha : Nakladatelství Svoboda, 1970.
53. —. *Z Buzuluky do Prahy.* Praha : Naše vojsko, 1967.
54. **SÝS, Karel.** *Akce Heydrich- Příliš mnoho otazníků.* Čechtice : BVD,s.r.o., 2008. ISBN 978-80-87090-15-2.
55. **ŠMEJKAL, Pavel.** *Protektorátem po stopách parašutistů, Vojáci-odbojáři-památníky.* Praha : Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2614-9.
56. **ŠMOLDAS, Zdeněk.** *Českoslovenští letci v boji proti fašismu.* Praha : Naše vojsko, 1987.
57. **ŠOLC, Jiří.** *Bylo málo mužů.* Praha : Merkur, 1991. str. 11. ISBN 80-7032-624-7.
58. —. *Přijdeme za svítání.* Praha : Naše vojsko, 2005. ISBN 80-206-0800-1.

59. **ŠOREL, Václav.** *Češi a Slováci v oblacích.* Plzeň : Mustang, 1993. ISBN 80-85831-02-3.
60. **ŠUSTEK, Vojtěch.** *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava - svazek 1.* Praha : Documenta Pragnesia, 2012. ISBN 978-80-87271-47-6.
61. **VÁVROVÁ, Milada.** *Rytíři Vysočiny.* Jihlava : M. Vávrová, 1996.
62. —. **1999.** *Rytíři Vysočiny II. .* Jihlava : Milada Vávrová, 1999.
63. **VONDRÁČEK, Jan.** *Poslední parašutista, životní příběh generálmajora Jaroslava Klemeše.* Praha : ANLET, 2013. ISBN 978-80-905329-6-0.
64. **VOTAVA, Milan.** *Zapomenutí hrdinové 2. československého odboje.* Praha : IFP Publishing, 2018. ISBN 978-80-87383-75-9.
65. **WIESEL, Elie.** *Noc.* Praha : Sefer, 2007. ISBN 978-80-85924-53-4.
66. —. **1997.** *Paměti: Všechny řeky spějí do moře.* Praha : Pragma, 1997. ISBN 80-7205-509-7.
67. **WINTON, Barbara.** *Není-li to nemožné--: život sira Nicholase Wintona.* Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-1319-8.
68. **ZÁMEČNÍK, Stanislav.** *To bylo Dachau.* Praha : Paseka, 2003. ISBN 80-7185-536-7.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

69. **JAKUBCOVÁ, 2019.** Zprávy. *Deník.cz*. [Online] 4. 11 2019. [Citace: 15. 1 2020.] <https://www.denik.cz/regiony/expozice-v-novem-policke-muzeum-raf-z-80-procent-obmeni-20191104.html>.
70. **SPIRA, Arthur, William. 2017.** Geni. *JuDr. Leopold/Leo Alfred Orstein*. [Online] 14. Květen 2017. [Citace: 13. 4 2020.] <https://www.geni.com/people/JuDr-Leopold-Leo-Orsten/6000000007316928793>.
71. **SPIRA, Arthur Wiliam. 2020.** Geni. *Bedřich Orstein*. [Online] 10. Duben 2020. [Citace: 18. Duben 2020.] <https://www.geni.com/people/Bed%C5%99ich-Ornstein/6000000007316917502>.
72. **VONDRÁK, František. 2017.** Třebíč bude mít pamětní síň věnovanou Antonínu Kalinovi. *Třebíčský deník*. [Online] 19. 01 2017. [Citace: 13. Únor 2020.] https://trebicky.denik.cz/kultura_region/trebic-bude-mit-pametni-sin-venovanou-antoninu-kalinovi-20170119.html.
73. **ZELNÍČKOVÁ, Ilona a STREICHSBIEROVÁ, Eva. 2019.** Zachránce stovek dětí Antonín Kalina má v rodné Třebíči Strom života. *iDNES.cz*. [Online] 20. Únor 2019. [Citace: 13. 3 2020.] https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/antonin-kalina-zachrance-deti-druha-svetova-valka-koncentracni-tabor-strom-zivota.A190219_458502_jihlava-zpravy_evs.

SEZNAM ZKRATEK

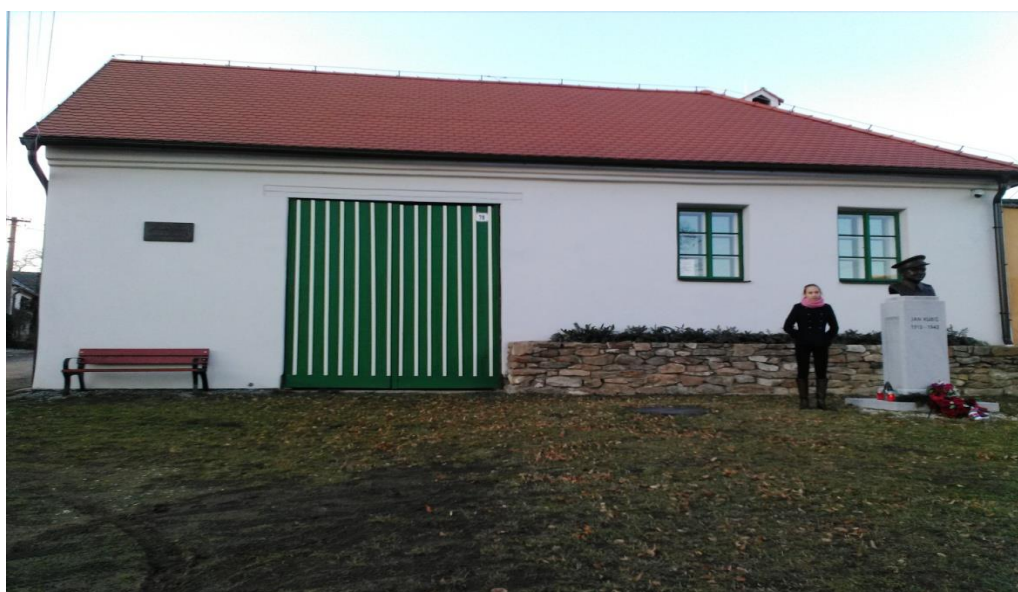
MNO	Ministerstvo národní obrany
ON	Obrana národa
RAF	Royal Air Force
RVP	Rámcový vzdělávací program
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration
SOE	Special Operation Exekutive
STS	Special Training Schools
ŠVP	Školní vzdělávací program

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Busta Jana Kubiše před rodným domem v Dolních Vilémovicích (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 2: Dům, ve kterém žila rodina Kubišových v Dolních Vilémovicích (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 3: Pomník popraveným v Dolních Vilémovicích (Zdroj: Archiv autora)

Pomník č. 4: Pamětní deska na kostele sv. Cyrila a Metoděje v Praze (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 5: Petschův palác v Praze, kde bylo sídlo gestapa (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 6: Krypta v kostele sv. Cyrila a Metoděje (Zdroj: Archiv autora)

*Příloha č. 7: Pomník popraveným v Mauthausenu před kostelem sv. Cyrila a Metoděje
(Zdroj: Archiv autora)*

Příloha č. 8: Pamětní deska na domě sester Kovárníkových v Ohrazenicích (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 9: Rodina Kovárníkova, Ludmila vlevo nahoře, vpravo Marie (Zdroj: Archiv rodiny Kovárníkovy)

Příloha č. 10: Marie Kovárníková (Zdroj: Archiv rodiny Kovárníkovy)

Příloha č. 11: Ludmila Soukupová s dcerou Ludmilou (Zdroj: Archiv rodiny Kovárníkovy)

Příloha č. 12: Manžel Ludmily Soukupové Antonín Soukup (Zdroj: Archiv rodiny Kovárníkovy)

Příloha č. 13: Pracovní knížka Ludmily Soukupové (Zdroj: Archiv rodiny Kovárníkovy)

Nr. 4,709.403 811
Čís.

ARBEITSBUCH PRACOVNÍ KNÍŽKA

(Reg.-Vdg. vom 26. Juni 1941, Nr. 241 Slg.)
(Vlád. naf. ze dne 26. června 1941, čís. 241 Sb.)

Familienname (bei Frauen auch Geburtsname) Příjmení (u žen též rodné jméno)	Soukupová hoz. Kovárníková
Vorname (Taufname) Jméno (křestní)	Ludmila
Tag, Monat und Jahr der Geburt Den. měsíc a rok naroz.	5. ledna 1912
Geburtsort - politische Bezirk Místo narození - politický okres	Ohrázevice - Morava-Budějovice
Staatsangehörigkeit Státní občanství	REP. ČESKOSLOV. Čechy a Morava
Familienstand (led., verh., gesch., verw.) Stav (svob., žen., vd., rozl., ovdov.)	vdaná
Geburtsjahre der minder- jährigen Kinder Rok narození nezletilých dětí	1938

Příloha č. 14: Rodný list Marie Kovárníkové (Zdroj: Archiv rodiny Kovárníkovy)

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSÁ.

Polit. okres: }
Soudní okres: }
Číslo: 1459

Diecéze: Blatná
Děkanství: Jaroměřice
Fara: Jaroměřice

Rodný a křestní list.

Matrika: Ohrázevická kniha: O.I. List: 124 Poř. čís.: 2

narozeni	16. února roku tisícioho devítistého čtrnáctého
Den, měsíc, rok	16. II. 1914.
křtu	19. února 1914.
Jméno křtěného	Edvard Sommer, kaplan.
Jméno a příjmení křtěnce	Marie Kovárníková.
Náboženství	řím.-katol.
Pohlaví	mužské - ženské
Zrození	manželské - nemanželské
Místo narození (s domem)	Ohrázevice č. 74 Kovárníkova ulice, státní místo v Ohrázevici manželský pro Františka Kovárníka dělníka v Ohrázevici a Antonie roz. Polivský. Nar. 9. I. 1883; řím.-katol.
* Matka	Marie, manželská dcera Josefa Trvořáka, řezáče v Kyslebovici a Antonie roz. Trvořáka. Nar. 25. XI. 1885; řím.-katol.
Porodní asistentka	Margareta Růžičková a Jaroměřice.
Křestní	Antonín Trvořák, manželský syn Josefa Trvořáka, řezáče v Kyslebovici.
Poznámka:	

Na důkaz toho vlastnoruční podpis podepsaného a úřední razítko.

Farní úřad v Jaroměřicích
dne 31. prosince 1915.

Podpis: Jan. Šebek
úřed.

*) Jména a příjmení, náboženství, povolání, bydliště, příp. místo narození a jméno rodičů.
Tisk a k. Imp. a. n. tiskárna v Praze. Tisk a náklad vypořádány úředně v Praze.

Příloha č. 15: Pomník v Boňově (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 16: Pomník v Myslibořicích Na Ostrých (Zdroj: Archiv autora)

Příloha č. 17: Důstojnická uniforma britského Královského letectva generálmajora ve výslužbě Ing. Karla Mrázka, pilota 313. československé stíhací perutě a velitele Československého stíhacího wingu, vyrobená v roce 1945 před návratem do osvobozeného Československa. (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Příloha č. 18: Battledress britského Královského letectva rotného ve výslužbě Emila Bartáka, příslušníka pozemního personálu 311. československé bombardovací perutě, vyrobený v roce 1945. (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Příloha č. 19: Důstojnická uniforma britského Královského letectva generálmajora ve výslužbě Ing. Karla Mrázka, pilota 313. československé stíhací perutě a velitele Československého stíhacího wingu, vyrobená v roce 1945 před návratem do osvobozeného Československa. (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Příloha č. 20: Civilní sako s odznaky a vyznamenáními plukovníka letectva ve výslužbě Jaroslava Nováka, navigátora 311. československé bombardovací perutě a britské 246. perutě, z 90. let 20. století. (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Příloha č. 21: Battledress Československé samostatné obrněné brigády desátníka ve výslužbě Ericha Krause, řidiče tanku 3. roty 2. tankového praporu, vyrobený za války ve Velké Británii. (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Příloha č. 22. Pracovní list k projektovému dnu a exkurzi do Dolních Vilémovic.

Jan Kubiš

V rodném domě Jana Kubiše vyhledejte odpovědi na následující otázky.

1. Jak se jmenovali rodiče Jana Kubiše?
2. Kolik měl Jan Kubiš vlastních sourozenců?
3. Který z bratrů Jana Kubiše se živil jako krejčí?
4. Proč byl Jan Kubiš vychováván několik let v Ptáčově?
5. Kde byly v rodném domě nalezeny věci Jana Kubiše?
6. Jak se jmenovali sourozenci Jana Kubiše?
7. Jak se jmenovaly spolupracovnice Jana Kubiše, které pocházely z nedaleké Ohrazenice?
8. Kdy a kde zemřeli příbuzní Jana Kubiše?
9. Který sourozenec Jana Kubiše jako jediný přežil represe, které rodinu potkaly po atentátu na Reinharda Heydricha?
10. Od kterého prezidenta převzal nejmladší bratr Jana Kubiše v roce 1968 vyznamenání?

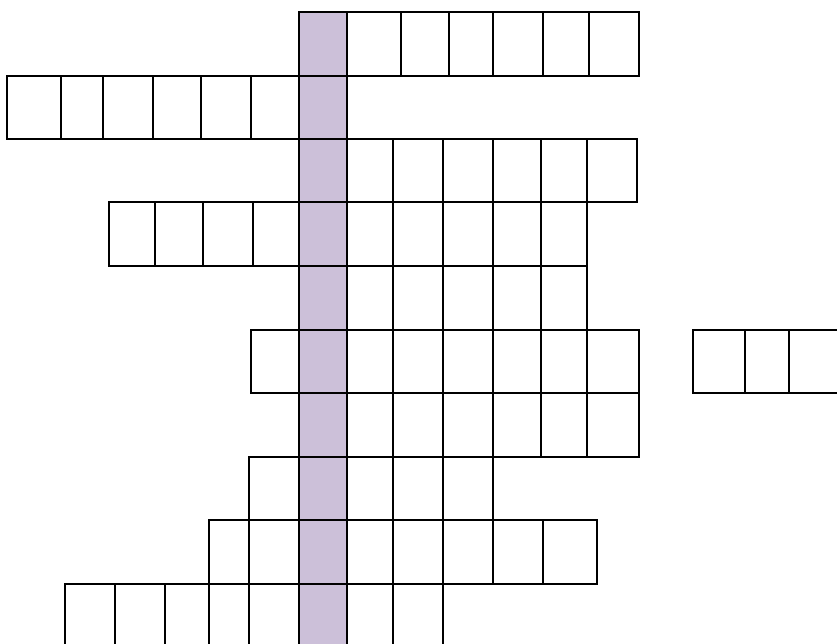
SESTRY KOVÁRNÍKOVY

1. Spojte, co k sobě patří.

27. května 1942	Mauthausen
24. října 1942	Atentát na Heydricha
Antonín Soukup	Marie
Kovárník	věznění za sabotáž
5. ledna 1912	Záměna jména
16. února 1914	Ludmila

3. Vyluštěte křížovku.

1. Jak se jmenoval manžel Ludmily Soukupové?
2. Jak se jmenoval tábor, odkud přišla poslední zpráva od Antonína Soukupa?
3. Jak se jmenovala dcera manželů Soukupových?
4. Jak se jmenuje místo, kde sestry Kovárníkovy zemřely?
5. Jak se jmenoval bratr sester Kovárníkových?
6. Jak se jmenovala výstava, kterou navštívily sestry Kovárníkovy s Janem Kubišem?
7. Jak se jmenoval hlavní vyšetřovatel atentátu a příslušník pražského gestapa, který podal zprávu o Marii Kovárníkové Hitlerovi?
8. Jak se jmenoval druhý parašutista, který s Kubišem provedl atentát?
9. Jak se jmenoval křestním jménem Heydrich?
10. Jaké značky byl Heydrichův automobil?

Tajenka je: výsadek _____.

Příloha č. 24: Pracovní list k exkurzi do Pamětní síně Antonína Kaliny.

Antonín Kalina

Vyhledejte v Pamětní síni Antonína Kaliny odpovědi na otázky, které se vztahují k Antonínu Kalinovi a k dětem, jejichž život Kalina zachránil.

1. Vyber správnou možnost.

Ve kterém koncentračním táboře došlo k záchraně dětí Antonínem Kalinou?

a) Mauthausen

b) Dachau

c) Buchenwald

Jaké číslo měl Dětský blok, kde došlo k záchraně dětí?

a) 77

b) 66

c) 65

2. Napiš, jak se jmenoval nejbližší táborový spolupracovník Antonína Kaliny?

3. Spoj jméno zachráněných chlapců se správnou informací.

Naftali Ďuro Fürst	získal Nobelovu cenu za mír.
Imre Kertézs	narodil se v Ústí nad Labem.
Alex Moskovic	židovský aktivista
Elie Wiesel	přežil jako jediný z celé rodiny
Israel Laszlo Lazar	spisovatel, historik a fotograf
Pavel Kohn	autor podkladů pro film Kinderblock 66.
Felix Jiří Wienberg	získal Nobelovu cenu za literaturu.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavčina Sovková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček, Bc., Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Hrdinové Vysočiny v boji proti nacismu a využití tohoto tématu v pedagogické praxi
Název v angličtině:	Heroes of the Vysočina region in the fight against Nazism and use of this topic in pedagogical practice
Anotace práce:	Předkládaná diplomová práce se zabývá osobnostmi z Vysočiny v protinacistickém odboji. Práce je složena z šesti kapitol, čtyři kapitoly jsou věnovány osobnostem západního zahraničního odboje. Jedna kapitola se zabývá osobností Ludvíka Svobody, který napomáhal organizování odboje na Východě. Čtvrtá kapitola se věnuje Antonínu Kalinovi, který v koncentračním táboře Buchenwald zachraňoval židovské děti, ač byl sám v každodenním ohrožení života. Poslední kapitola práce je věnována využití práce v pedagogické praxi.
Klíčová slova:	Protinacistický odboj, letectvo, piloti, československá zahraniční armáda, odbojáři, parašutisté, atentát, koncentrační tábor
Anotace v angličtině:	The submitted diploma thesis deals with personalities from Vysočina region involved in the anti-Nazi resistance. The thesis consists of six chapters. Four chapters are dedicated to personalities of the Western foreign resistance. One chapter deals with the personality of Ludvík Svoboda, who helped organize the resistance in

	the Eastern Europe. The fourth chapter is dedicated to Antonín Kalina, who saved Jewish children in the Buchenwald concentration camp, even though he was in everyday's life threat. The last chapter deals with a use of this topic in pedagogical practice.
Klíčová slova v angličtině:	Antinazi resistance, air force, pilots, czechoslovak foreign army, resistance fighters, paratroopers, assassination, concentration camp
Rozsah práce:	123 stran
Jazyk práce:	Čeština